

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

ХVІІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРІОРИТЕТНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ НАУКИ І ОСВІТИ

29-30 березня 2026 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ XVIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРІОРИТЕТНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ НАУКИ І ОСВІТИ

29-30 березня 2026 року

**Львів
2026**

УДК 005
ББК 94.3(0)

Пріоритетні шляхи розвитку науки і освіти: матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 29-30 березня 2026 року. – Львів: Львівський науковий форум, 2026. – 102 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XVIII Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритетні шляхи розвитку науки і освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються пріоритетні шляхи розвитку науки і освіти становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. Автори несуть безпосередню відповідальність за повноту, їх цілісність та дотримання норм академічної доброчесності.

ЗМІСТ

АРХІТЕКТУРА	6
<i>Вознюк Д.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ У РОЗВИТКУ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «КОНСТРУКЦІЇ БУДІВЕЛЬ ТА СПОРУД».....	6
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ	12
<i>Грицьков М.М.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЄДИНОЇ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ «ВИБОРИ» ТА ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ВИБОРЦІВ У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ	12
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	15
<i>Гончаренко В.В., Пожар А.А.</i> АДАПТАЦІЯ МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	15
<i>Чижик Л.М.</i> SOFT SKILLS ЯК СТРАТЕГІЙНИЙ РЕСУРС РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ	17
МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО	20
<i>Білецька О.А., Мельник О.Я., Кузів К.В.</i> КОНЦЕПЦІЯ АРХЕТИПІВ ОСОБИСТОСТІ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНИХ ОБРАЗІВ У ГРАФІЧНОМУ ДИЗАЙНІ	20
<i>Дубова-Страшевська М.Ю.</i> ПСИХОЛОГІЯ СПРИЙНЯТТЯ, ЇЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ У ВІЗУАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ ІНСТАЛЯЦІЙНОГО МИСТЕЦТВА.....	25
<i>Ковальчук В.П., Мельник О.Я., Кузів К.В.</i> ВІЗУАЛЬНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ МИСТЕЦЬКИХ ГАЛЕРЕЙ ЗАСОБАМИ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ	28
<i>Присяжна М.Ю., Мельник О.Я., Кузів К.В.</i> РОЛЬ ТИПОГРАФІКИ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	34
<i>Струк О.Л., Проскуряков О.В.</i> ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ВЕБДИЗАЙНІ: МОЖЛИВОСТІ, ІНСТРУМЕНТИ ТА РИЗИКИ	40
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ	44
<i>Васильчук Н.В.</i> ОНЛАЙН-ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ СТУДЕНТА	44
<i>Мамиченко С.А.</i> РОЗВИТОК ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....	46

<i>Олендер К.П.</i> ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСВОЄННЯ ФАХОВОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ СТУДЕНТАМИ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....	49
<i>Чаповська А.В.</i> ПОНЯТТЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА СУМІЖНИХ НАУК	52
СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ.....	57
<i>Horban Y.V., Lytvynenko R.H., Honcharov D.D.</i> THE IMPACT OF SOCIAL NETWORKS ON SOCIETY.....	57
<i>Яворівська А.Ю.</i> РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОБРАЗУ ВЕТЕРАНА У МЕДІА.....	60
ТЕХНІЧНІ НАУКИ.....	63
<i>Павленко В.С.</i> ЗАСТОСУВАННЯ МАКСЕНІВ (MXENES) У ЕНЕРГЕТИЦІ ТА ЕЛЕКТРОНІЦІ	63
<i>Сотнічук О.С.</i> СТРАТЕГІЇ ТА ПРОТОКОЛИ ДОВГОТРИВАЛОГО ЗБЕРІГАННЯ НАУКОВИХ ДАНИХ У ЦИФРОВИХ РЕПОЗИТАРІЯХ.....	66
<i>Франков О.С.</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ НАНЕСЕННЯ ФЛЮСУ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ МІКРОЕЛЕКТРОННИХ ВИРОБІВ.....	68
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ.....	72
<i>Bondarenko N., Blazhko L., Kyrychenko A.</i> MODELING SPATIAL CURVES USING ALGEBRAIC-TRIGONOMETRIC RATIONAL NORMALIZED BASES	72
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	75
<i>Зіненко Н.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АБРЕВІАТУР ТА АКРОНІМІВ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ	75
<i>Мирослiн О.</i> ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	79
<i>Потанчук С.С.</i> ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОМПОНЕНТОМ-ОЙКОНІМОМ НА ПОЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТАНУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	81
ЮРИДИЧНІ НАУКИ.....	84
<i>Башиїнський А.</i> МОМЕНТ ТА ОБСЯГ ПЕРЕХОДУ МАЙНОВИХ ПРАВА НА СЛУЖБОВИЙ ТВІР	84

Білак І.І. МОВА СУДОЧИНСТВА ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНА ГАРАНТІЯ СПРАВЕДЛИВОГО СУДУ: ПІДХІД ЄСПЛ ТА ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО УКРАЇНИ	88
Карпенко М.В., Патерило І.В. УСИНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ	91
Конончук Б.Р. ПРОТИДІЯ СЕКСУАЛЬНОМУ НАСИЛЬСТВУ ЩОДО ДІТЕЙ У КОНТЕКСТІ ВІЙНИ	95
Омельчук І.С. TACTICAL APPROACHES TO INTERROGATION AND INTERVIEWING OF VULNERABLE VICTIMS IN CRIMINAL PROCEEDINGS	101

АРХІТЕКТУРА

*Дарина Вознюк,
викладачка спеціальних дисциплін*

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ У РОЗВИТКУ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «КОНСТРУКЦІЇ БУДІВЕЛЬ ТА СПОРУД»

Серед тенденцій, які ми спостерігаємо в сучасному суспільстві, особливого значення набуває діджиталізація. Сьогодні цифровий світ є складовою суспільного життя та охоплює всі його сфери. Освітня діяльність не стає виключенням. Значні масиви інформації, якими ми щодня користуємося, знаходяться на мільйонах web-сайтів, які витісняють телебачення, газети та журнали. Електронна пошта, соціальні мережі, месенджери стають основними способами сучасного спілкування. Таким чином, ми можемо спостерігати таку трансформацію нашого суспільства, як перехід з офф-лайн до он-лайн режиму.

Сфера освіти також зазнає змін. Тепер за допомогою цифрових технологій викладачі можуть ефективніше надавати матеріал, можуть створювати навчальні спільноти, де студенти і фахівці обмінюються досвідом та ідеями.

Сучасні цифрові технології дають нам широкий вибір онлайн інструментів, без втрати якості і ефективності. Для впровадження нових форм проведення уроків, безпечного зберігання даних і ефективного обміну даними використовують хмарний сервіс Office 365, базовий тарифний план якого доступний для освітніх установ безкоштовно. Студенти та викладачі мають доступ до Office 365, який включає Word, Excel, OneNote, а також Microsoft Teams, який став незамінною платформою для проведення онлайн занять, а також для передачі навчальних матеріалів від викладачів до студентів.

Діджиталізація набуває обертів не тільки у сфері освіти але й у сфері будівництва.

У наш час будівельна галузь змінюється та трансформується так швидко, як ніколи раніше. Завдяки цифровим технологіям, зараз будівельні майданчики неможливо впізнати, порівнюючи, наприклад, з будівництвом на 20 років раніше.

Багато фахівців галузі з легкістю та оперативністю отримують інформацію щодо якості та швидкості процесу.

Моделювання будівельної інформації (BIM) стало поштовхом для переходу галузі в нову еру – цифрову, яка також визначається користуванням інформації в «хмарі».

BIM (Building Information Modeling) - це методологія проектування, будівництва та експлуатації об'єктів, яка ґрунтується на створенні цифрової моделі будівлі або інфраструктурного об'єкта з використанням спеціальних програмних засобів. Така модель містить у собі інформацію про всі компоненти об'єкта - від конструктивних елементів до електрообладнання та сантехніки. BIM дає змогу інтегрувати всі дані про об'єкт у єдину цифрову модель, яка стає основою для всіх етапів життєвого циклу об'єкта - від проектування і будівництва до експлуатації та реконструкції.

Проектування в BIM починається зі створення тривимірної цифрової моделі об'єкта, до якої вводять усі необхідні параметри та характеристики. На цьому етапі проєктувальники можуть візуалізувати об'єкт і працювати з ним у тривимірному просторі, що дає змогу поліпшити взаємодію між проєктними командами, запобігти помилкам і прискорити процес проєктування.

Однією з основних переваг BIM є можливість візуалізації об'єкта в тривимірному просторі. Це дає змогу проєктувальникам і замовникам точніше уявляти собі майбутній об'єкт, а також вносити зміни та доповнення в режимі реального часу. Візуалізація в BIM може бути представлена у вигляді різних форматів - від статичних зображень до інтерактивних 3D-моделей.

BIM дає змогу різним учасникам проєкту працювати з єдиною цифровою моделлю об'єкта, що дає змогу легко координувати роботу між проєктними командами і скоротити кількість помилок і дублювання роботи. Завдяки цьому процес проєктування і будівництва стає більш ефективним і точним.

BIM також забезпечує можливість створення і зберігання цифрової документації, яка містить усі необхідні документи - від креслень і специфікацій до розрахунків і статистичних даних. Це дає змогу легко контролювати процес проєктування та будівництва об'єкта, а також поліпшити комунікацію між учасниками проєкту.

На сьогодні на ринку BIM-програм існує безліч різних рішень, які дають змогу виконувати проєктування в тривимірному форматі та використовувати його на всіх етапах будівництва.

В Україні найпопулярнішими програмами для BIM проєктування є AutoCAD Architecture, Revit і ArchiCAD

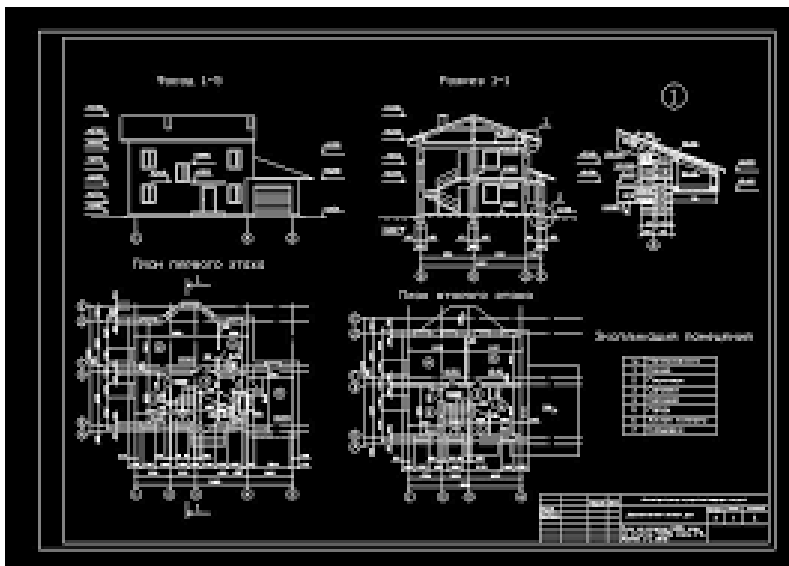

Рис. 1. Вигляд креслень, виконаних у програмі AutoCAD.

AutoCAD Architecture є одним із найвідоміших програмних продуктів, розроблених компанією Autodesk. Це застосунок, який спеціалізується на проектуванні архітектурних об'єктів.

AutoCAD Architecture має широкі можливості для створення різних елементів будівель, таких як стіни, вікна, двері, сходи, балкони та багато іншого. Крім того, програма забезпечує можливість створення двовірних креслень, а також обміну даними з іншими BIM-додатками.

Програма AutoCAD активно використовується у ВСП ТБЕФК УНУС для навчання, виконання практичних завдань та курсових проєктів.

Revit - це BIM-система, яка також розроблена компанією Autodesk. Програма призначена для проектування будівель, споруд і споруд інфраструктури. Revit дає змогу створювати проєкти, які містять у собі як архітектурні, так і інженерні рішення. Крім того, програма забезпечує можливість моделювання об'єктів у тривимірному форматі, створення специфікацій і розрахунків, а також координацію проєкту між різними учасниками.

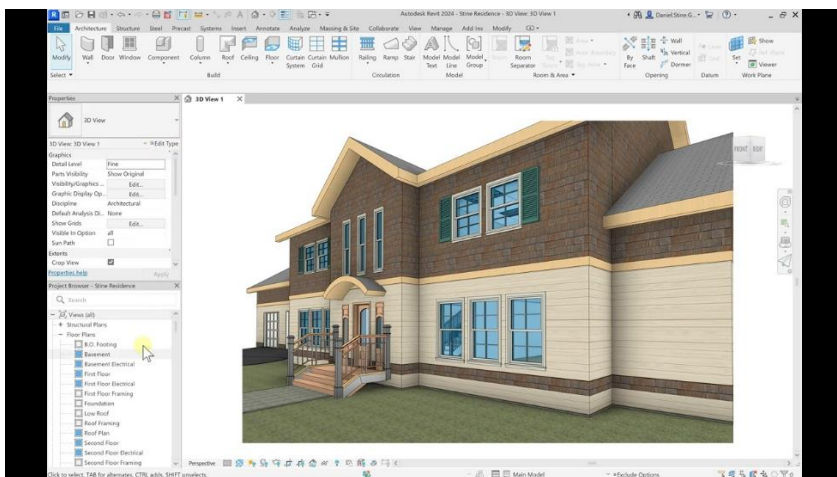

Рис. 2. Модель, виконана у програмі Revit.

Також у ВСП ТБЕФК УНУС активно використовується програма для навчання **ArchiCAD** для виконання практичних завдань, курсових та типових проєктів.

ArchiCAD — графічний програмний пакет САПР BIM (Building Information Modeling) для архітекторів, створений угорською компанією Graphisoft. Призначений для проектування архітектурно-будівельних конструкцій і рішень, інженерії, а також елементів ландшафту, меблів та ін.

При роботі в пакеті використовується концепція віртуального будинку. Суть її полягає в тому, що проєкт ArchiCAD являє собою виконану у натуральну величину об'ємну модель реальної будівлі, що існує в пам'яті комп'ютера. Для її виконання проєктувальник на початкових етапах роботи з проєктом фактично «будує» будинок, використовуючи при цьому інструменти, що мають свої повні аналоги в реальності:

стіни, перекриття, вікна, сходи, різноманітні об'єкти тощо. Після завершення робіт над «віртуальною будівлею», проєктувальник одержує можливість отримувати різноманітну інформацію по спроектованому об'єкту: поверхові плани, фасади, розрізи, експлікації, специфікації, презентаційні матеріали та ін. Підтримує взаємодію з різними інженерними програмами через формат IFC.

Рис.3 Модель виконана у програмі ArchiCAD.

Для проведення занять з дисципліни "Конструкції будівель та споруд" можна використовувати різні інструменти доповненої реальності (AR) та візуалізації, які допоможуть інтерактивно відображати 3D-моделі будівельних конструкцій, вузлів і деталей. Серед популярних додатків:

- **AR-додатки на мобільні пристрої** - для перегляду 3D-моделей на смартфонах і планшетах.
- **Magic Leap** та інші голографічні пристрої для інтерактивної візуалізації у класах.
- **Google Lens** для навчального застосування AR-маркерів у навчальному процесі, наприклад, на будівельних кресленнях.

Віртуальна (доповнена) реальність вже перестала бути просто частиною фантастичних фільмів. Цю інноваційну технологію використовують все ширше. У різних сферах вона відкриває унікальні можливості для навчання, продажів, прийняття рішень, поліпшення сервісу.

AR технології також називають доповненою реальністю. Її принцип в тому, що в поле зору вводяться додаткові візуальні об'єкти, яких насправді не існує. При цьому можлива взаємодія з об'єктами, створеними в середовищі технології AR. Поява систем з доповненою реальністю стало справжньою революцією.

Технологія VR – інструменти для створення штучного світу, який передається людині через його зір, слух та інші почуття. Віртуальна і доповнена реальність імітують вплив на об'єкти і реакцію на цей вплив. Для створення ефекту реалістичності доповнена реальність AR і VR відтворює взаємодії в реальному часі.

У більшості випадків технології повного занурення у віртуальну реальність розробляються так, щоб об'єкти віртуального світу поводитися відповідно до законів фізики. Саме це робить VR і доповнену реальність застосовними в декількох сферах:

- освіти (в школах і вищих навчальних закладах для демонстрації експериментів і технологій);
- промисловості;
- медицині;
- сфері нерухомості;

Будівництво – сфера, в якій доповнена реальність стане корисним інструментом. Особливо це стосується завдань, які пов'язані з проектуванням будівель і дизайном інтер'єрів. В обох випадках об'ємні моделі, побудовані на основі віртуальної реальності, допомагають раціонально використовувати простір, проводити розрахунки і оцінку ефективності різних конструкцій. За допомогою VR і AR можна також презентувати результати роботи архітекторів і дизайнерів.

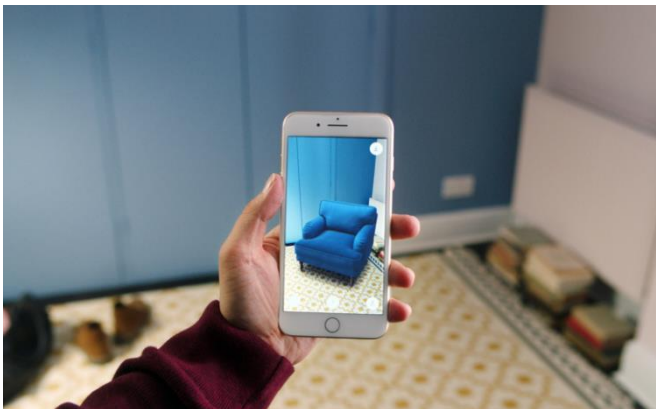
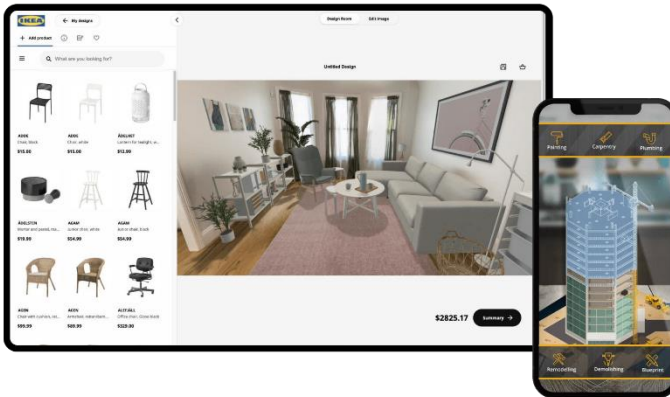

Рис. 4. Приклади використання AR в будівельній галузі.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Адаменко, Т. В. Цифровізація освіти: сучасні тенденції та виклики. – Освітологічний дискурс, №2(33), 2021.
2. Вознюк, О. В. Інформаційно-цифрова компетентність викладача: сучасні вимоги та перспективи розвитку. – Інформаційні технології і засоби навчання, 2020, №4.
3. Гончаренко, С. У. Педагогічні інновації в умовах цифрової трансформації освіти. – Київ: НАН України, 2022.
4. Мироненко, В. І., Крижановський, О. В. BIM-технології в будівництві: принципи, моделі, інструменти. – Харків: ХНУБА, 2021.
5. Autodesk. Revit User Guide. – Autodesk Official Documentation.
6. Graphisoft. ArchiCAD User Manual. – Graphisoft, 2022.
7. Коваленко, І. М. Використання VR та AR технологій у професійній освіті. – Науковий вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія, 2022, №1.
8. Руденко, Л. Г. Інноваційні освітні технології у підготовці фахівців будівельної галузі. – Проблеми освіти, №95, 2021.
9. Дубровська, О. І. Потенціал технологій доповненої реальності у викладанні інженерних дисциплін. – Інноваційна педагогіка, №47, 2023.
10. Левченко, В. А. BIM як інструмент реалізації концепції “цифрового будівництва”. – Будівельні конструкції. Теорія і практика, 2022, №3.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

*Гриськов Михайло Миколайович,
аспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЄДИНОЇ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ «ВИБОРИ» ТА ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ВИБОРЦІВ У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ

Цифровізація виборчого процесу є одним із найважливіших напрямів забезпечення ефективності публічного управління у сфері забезпечення прозорості та доступності проведення виборів, всеукраїнського та місцевого референдуму державними та місцевими органами публічного управління, в тому числі спеціально створеними для проведення виборів чи референдуму. Особливо актуальною цифровізація виборчого процесу стає в контексті небезпек, викликаних російсько-українською війною, ракетними обстрілами, знищенням інфраструктури, в тому числі що може використовуватися для забезпечення виборчого процесу, масовими міграційними процесами, що призвело до зміни місця проживання (і голосування в майбутньому) сотень тисяч, а то й мільйонів українців. В цьому аспекті важливим відновлення тих інформаційно-комунікаційних технологій, що використовувалися під проведення президентських, парламентських та місцевих виборів у минулому, в тому числі реєстру виборців, інформаційно-аналітичних систем Центральної виборчої комісії, що були зупинені на час дії правового режиму воєнного стану.

Говорячи про існуючі інформаційно-телекомунікаційні системи, можемо зазначити передусім що на цей час впроваджено Державний реєстр виборців та Інформаційно-аналітичну систему «Вибори».

Перший було запроваджено відповідно до Закону України «Про Державний реєстр виборців» від 22 лютого 2007 року з метою зберігання, обробки даних, які містять передбачені цим Законом відомості, та користування ними, створена для забезпечення державного обліку громадян України, які мають право голосу. Завданнями Реєстру є: ведення персоніфікованого обліку виборців; складання списків виборців для проведення виборів Президента України, народних депутатів України, місцевих виборів, всеукраїнського та місцевих референдумів; облік виборчих дільниць, які існують на постійній основі. Реєстр ведеться в електронній формі з єдиною централізованою базою даних, яка містить персональні дані усіх виборців України (їх прізвища, ім'я та по батькові, дата та місце народження, унікальний номер запису в Єдиному державному

демографічному реєстрі як ідентифікаційні персональні дані; виборча адреса, номер виборчого округу та виборчої дільниці, відомості про постійну нездатність виборця самостійно пересуватися як персональні дані, які визначають місце та умови голосування виборця; дата набуття виборцем громадянства України або його припинення, дата поновлення дієздатності, смерті виборця чи оголошення його померлим, скасування рішення суду про оголошення особи, включеної до Державного реєстру виборців, померлою, службові відмітки про вибуття виборця із зареєстрованого місця проживання чи про проходження виборцем строкової військової служби, посилання на документи, що стали підставою для внесення відповідних даних – як службові персональні дані). У зв'язку із повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України, відповідно до постанови Центральної виборчої комісії України від 24 лютого 2022 року № 61 тимчасово припинено функціонування автоматизованої інформаційно-комунікаційної системи «Державний реєстр виборців» на час дії воєнного стану. Надалі по мірі стабілізації безпекової обстановки відбувалося поступове відновлення роботи Реєстру: відповідно до постанови ЦВК від 22 грудня 2023 року № 83 частково відновлено роботу Реєстру у частині періодичної актуалізації (періодичного поновлення) бази даних Державного реєстру виборців; відповідно до постанови ЦВК України від 20 вересня 2024 року № 54 відновлено облік виборчих дільниць, що існують на постійній основі, а відповідно до постанови від 23 грудня 2025 року № 73 відновлено функціонування автоматизованої інформаційно-комунікаційної системи «Державний реєстр виборців» в частині взаємодії з виборцями з 1 січня 2026 року [1, с. 63-64; 2; 3].

Якщо зазначити про Інформаційно-аналітичну систему «Вибори», то ця система функціонує на рівні підсистем «Вибори народних депутатів України», «Вибори Президента України» та «Місцеві вибори» з 1998-2010 років і застосовується з метою завантаження відомостей із подань щодо кандидатур до складу виборчих комісій, перевірки кандидатур на предмет відповідності вимогам закону, жеребкування щодо введення кандидатур до складу виборчих комісій, підготовки проектів постанов про формування виборчих комісій, про внесення змін до складу цих комісій, обліку кількості та меж територіальних виборчих округів, обліку партій, якими прийнято рішення про участь у виборах, облік зареєстрованих кандидатів у народні депутати, депутати місцевих рад, кандидатів на посаду міських голів, їх перевірки на предмет виконання вимог закону, обліку результатів виборів та відображення відповідної інформації на сайті ЦВК, в тому числі про підстави припинення повноважень членів виборчих комісій, підстави скасування реєстрації кандидатів та відмови у реєстрації кандидатом, підстави дострокового припинення повноважень депутата. В подальшому, з грудня 2025 року було прийнято рішення про створення автоматизованої інформаційно-комунікаційної системи «Всеукраїнський референдум» як компонента Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори» шляхом її модернізації [3; 4].

Таким чином, на сьогодні в Україні вже наявна часткова нормативно-правова та організаційна база проведення електронного голосування, як на рівні програмних нормативних документів, окремих нормативно-правових актів, так і на рівні окремих інформаційно-телекомунікаційних систем. На цей час функціонують Державний реєстр виборців та Інформаційно-аналітична систему «Вибори», що відновлені після

тимчасового припинення роботи з 2022 року, а з грудня 2025 року заплановано впровадження інформаційно-комунікаційної системи «Всеукраїнський референдум» як компонента Єдиної інформаційно-аналітичної системи «Вибори» шляхом її модернізації. Відповідні системи застосовуються для ведення списків осіб, які мають виборчі права, визначення місця та умов їх голосування, підрахунку голосів на місцевих, парламентських та президентських виборах, оцифрування даних про склад виборчих комісій, цифровізація процесів формування цих комісій, реєстрації кандидатів та відмови у реєстрації кандидатом тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Павзюк А. А. Використання е-технологій при здійсненні народного волевиявлення: конституційно-правове дослідження. Дис. ... докт.філ. Спец. 081 – Право. Одеса, 2023. 242 с.
2. Магера А. Використання електронних реєстрів у виборчому процесі України та шляхи оптимізації. К.: Рада Європи, 2020. 68 с. URL: <https://rm.coe.int/study-elections-lists-andrii-magera/16809ec314>.
3. Комісія відновила функціонування АІКС “Державний реєстр виборців” у повному обсязі. Центральна виборча комісія. URL: <https://www.cvk.gov.ua/novini/komisiya-vidnovila-funktsionuvannya-aiks-derzhavniy-reiestr-vibortsiv-u-povnomu-obsyazi.html>.
4. ЦВК вирішила створити АІКС “Всеукраїнський референдум”. Центральна виборча комісія. URL: <https://www.cvk.gov.ua/novini/tsvk-virishila-stvoriti-aiks-vseukrainskiy-referendum.html>.

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Гончаренко Владислав Васильович

доктор економічних наук, професор

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна

Пожар Артем Анатолійович

кандидат економічних наук, доцент

Полтавський університет економіки і торгівлі

АДАПТАЦІЯ МИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО СТАНДАРТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У сучасних умовах глобалізації та поглиблення міжнародної економічної інтеграції митна система відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування зовнішньої торгівлі та реалізації державної економічної політики [4; 5]. Через механізми митного регулювання здійснюється контроль за переміщенням товарів через митний кордон, справляння митних платежів, а також формуються умови для розвитку міжнародної торгівлі та інтеграції національної економіки у світове господарство.

Для України питання модернізації митної системи набуває особливої актуальності в умовах поглиблення співпраці з Європейським Союзом. Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає поступову гармонізацію національного законодавства та інституційних механізмів із європейськими стандартами, зокрема у сфері митного регулювання [1]. У цьому контексті важливого значення набуває адаптація митної системи України до норм і практик Європейського Союзу, що включає вдосконалення митного законодавства, розвиток сучасних митних процедур та впровадження цифрових технологій.

Митна система Європейського Союзу характеризується високим рівнем інституційної узгодженості та ефективності. Функціонування митного союзу ЄС передбачає застосування єдиного митного законодавства, спільного митного тарифу та уніфікованих правил митного контролю. Ключову роль у регулюванні митних процедур відіграє Митний кодекс Союзу (Union Customs Code), який визначає основні принципи митного адміністрування та взаємодії між митними органами держав-членів [2]. Важливою особливістю сучасної митної системи ЄС є активне використання цифрових технологій, систем управління ризиками та механізмів спрощення торгівлі (trade facilitation), що сприяє скороченню часу митного оформлення товарів та підвищенню прозорості митних процедур [3].

Водночас митна система України стикається з низкою викликів, які ускладнюють її ефективне функціонування. Серед основних проблем можна виділити недостатній рівень

цифровізації митних процедур, складність окремих митних формальностей, інституційну нестабільність та наявність корупційних ризиків у сфері митного адміністрування [6; 7].

У контексті європейської інтеграції важливим напрямом реформування митної системи України є гармонізація національного митного законодавства з правом Європейського Союзу. Особливе значення має наближення положень Митного кодексу України до норм Митного кодексу Союзу, а також розвиток сучасних інструментів митного адміністрування. Значним кроком у цьому напрямі стало приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту та впровадження системи NCTS, що дозволяє здійснювати електронне оформлення транзитних операцій та інтегруватися до європейської транзитної системи [6].

Подальший розвиток митної системи України має бути спрямований на поглиблення цифровізації митних процедур, удосконалення систем управління митними ризиками та розширення співробітництва з митними адміністраціями держав Європейського Союзу. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню ефективності митного адміністрування, спрощенню процедур міжнародної торгівлі та інтеграції України до європейського митного простору.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Association Agreement between the European Union and Ukraine. Ukraine Government Portal. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> (дата звернення: 01.03.2026).
2. Regulation (EU) No 952/2013 laying down the Union Customs Code. European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/952/oj/eng> (дата звернення: 01.03.2026).
3. Customs Modernization Handbook. World Bank. Washington, DC: World Bank, 2005. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/850061468779087644/pdf/31477.pdf> (дата звернення: 01.03.2026).
4. Гончаренко В. В. Аналітичний звіт щодо побудови системи кредитної кооперації різних країн. Міністерство фінансів України. URL: <http://minfin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article.htm>. (дата звернення: 01.03.2026).
5. Гончаренко В. В. Важливість відродження кооперативних банків в Україні в умовах поглиблення кризових явищ у світовій економіці. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародний кооперативний рух: генезис та тенденції сучасного розвитку», 16-17 лютого, 2012. Полтава. ПУЕТ. С. 208–213. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/3299/1/2012-Gonch-1.pdf> (дата звернення: 01.03.2026).
6. Лісніченко М., Плинокос Д., Галан О. Митна справа в Україні у міжнародному вимірі. Наукові інновації та передові технології. 2023. № 7 (21). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7\(21\)-263-277](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-7(21)-263-277).
7. Резнік Н., Боровик Т. Митна справа та митна політика держави. Молодий вчений. 2022. №9 (109). DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-9-109-34>.

Чирик Леонід Максимович
студент факультету торгівлі та маркетингу
Науковий керівник: Красільнікова О.В.
канд. іст. наук, доцент кафедри
філософії, соціології та політології
Державного торговельно-економічного університету

SOFT SKILLS ЯК СТРАТЕГІЙНИЙ РЕСУРС РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ

Сьогодні недоцільно заперечувати, що цифровізація кардинально змінила правила ведення бізнесу. Швидкість ринкових процесів настільки висока, що будь-яка технологічна перевага конкурентів швидко нівелюється внаслідок ефекту імітації та масштабування інновацій. Саме тому володіння суто професійним інструментарієм уже не забезпечує компанії сталого розвитку. Освітній досвід у межах освітньо-професійної програми «Торговельний бізнес» (спеціальність 076 «Підприємництво та торгівля») демонструє, що успіх сьогодні базується не на індивідуальних досягненнях, а на ефекті командної синергії та колективної взаємодії. У цій системі координат професійна база є ефективною лише за умови її підкріплення розвиненим комплексом soft skills.

Ринкова реальність підтверджує, що життєздатність бізнесу прямо корелює з готовністю персоналу діяти в умовах невизначеності та поза межами формалізованих регламентів. У сфері торгівлі hard skills мають функціонувати у тісній взаємодії з емоційним інтелектом та навичками критичного мислення. Такий інтегрований підхід забезпечує організаційну гнучкість, сприяє формуванню адаптивних моделей управління та дозволяє оперативно реагувати на динамічні ринкові зміни.

Варто наголосити, що «м'які» навички – це не разове надбання, а безперервний процес професійного та особистісного розвитку. У ритейлі та дистрибуції, де домінує міжособистісна взаємодія, ці компетенції формують стійку конкурентну перевагу, яку неможливо відтворити алгоритмічно. Постійне самонавчання та когнітивна гнучкість набувають статусу ключових умов професійної релевантності молодих фахівців.

Людський капітал сьогодні є визначальним стратегічним ресурсом розвитку бізнесу. Він формується на перетині знань, культурного рівня та психологічного благополуччя, що визначає траєкторію розвитку як компанії, так і держави. За сучасних умов поєднання високої кваліфікації та адаптивності забезпечує резильєнтність до кризових викликів. Водночас в Україні цей процес ускладнюється демографічними тенденціями, міграційними процесами та невідповідністю між освітніми результатами і запитами ринку праці. Подолання цих викликів потребує системних інвестицій у розвиток цифрової грамотності та модернізації освітніх підходів [1].

Розглядаючи персонал як стратегічний актив, необхідно переосмислити управлінські підходи в торговельному бізнесі. У цифрову епоху саме *soft skills* виступають механізмом трансформації людського потенціалу в економічну цінність. Здатність до ефективної комунікації, командної взаємодії та клієнтоорієнтованості стає ключовим фактором довгострокової конкурентоспроможності.

Трансформація людського капіталу в інструмент впливу відбувається через систему професійних якостей, у якій нетехнічні навички відіграють домінуючу роль. Стратегічний потенціал активується лише за умови інтеграції фахових знань з особистісними характеристиками, що формує основу організаційної стійкості та ефективності.

Сучасні вимоги до управлінців передбачають не лише володіння професійними знаннями, а й розвиток нематеріальних компетентностей. Науковий підхід дозволяє виокремити три ключові рівні *soft skills*: комунікативний (здатність переконувати), особистісної ефективності (зокрема тайм-менеджмент) та професійного лідерства. Значення цих навичок істотно зросло в постпандемічний період та в умовах воєнного стану, що спричинило трансформацію і часткову деградацію якості міжособистісної комунікації. Ефективним інструментом їх розвитку є інтерактивні освітні технології (кейс-метод, симуляції, рольові ігри), які забезпечують формування практичних навичок аргументації та прийняття рішень [2].

У сучасному торговельному середовищі будь-яка взаємодія є складним комунікативним процесом, у якому результат залежить від здатності зрозуміти партнера або клієнта. Теоретичні знання без сформованих *soft skills* втрачають прикладну цінність, оскільки саме вони забезпечують ефективну реалізацію професійних функцій та відповідальність за командний результат.

Для підтримання конкурентоспроможності підприємства доцільно застосовувати інструменти оцінювання компетентностей, зокрема Гар-аналіз, який дозволяє виявити розриви між наявними та необхідними навичками. Важливим компонентом також є *digital skills*. Дослідження свідчать, що у сфері торгівлі уважність є базовою характеристикою, однак вона втрачає ефективність без володіння цифровими інструментами [3]. У сучасному бізнес-середовищі *soft skills* виступають не додатковою перевагою, а повноцінним стратегічним активом: технічні навички забезпечують функціонування процесів, тоді як «м'які» – формують клієнтську лояльність. Емпатія при цьому залишається унікальною некопійованою компетенцією.

Підсумовуючи, варто зазначити, що *soft skills* є фундаментальним чинником ефективного функціонування сучасного бізнесу. Компетентнісний підхід дозволяє забезпечити стабільність організаційних процесів та досягнення стратегічних цілей. Таким чином, поєднання професійних знань, цифрових навичок, стресостійкості та готовності до безперервного навчання формує синергійний ефект, що визначає успішність бізнесу в умовах сучасних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Криворучко О. М., Шморгун О. А. Стратегічний аналіз персоналу підприємства з використанням компетентнісного підходу. *Економіка та суспільство*. 2025. Випуск № 75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-76>
2. Ясенчук Ю. В., Бондарчук Л. В. Особливості розвитку та застосування soft skills як складової конкурентоспроможності майбутніх менеджерів. 2024. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-18>
3. Кохан М. О., Гнилянська Л. Й., Головнєв В. І. Розвиток людського капіталу та досягнення соціальної згуртованості в умовах формування стратегічного потенціалу та динамічних змін. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-58>

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Білецька Ольга Андріївна

здобувач вищої освіти

olha.biletska.ds.2022@lpnu.ua

Мельник Оксана Ярославівна

канд. мистецтвознавства

oksana.y.melnyk@lpnu.ua

Кузів Катерина Василівна

kateryna.v.kuziv@lpnu.ua

Кафедра візуального дизайну і мистецтва

Національний університет «Львівська політехніка»,

Україна

КОНЦЕПЦІЯ АРХЕТИПІВ ОСОБИСТОСТІ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ВІЗУАЛЬНИХ ОБРАЗІВ У ГРАФІЧНОМУ ДИЗАЙНІ

У статті розглянуто роль та еволюцію теорії архетипів Карла Густава Юнга в контексті сучасного візуального мистецтва, дизайну та брендингу. Проаналізовано трансформацію архетипів від психоаналітичних категорій до науково обґрунтованих моделей поведінки. Особливу увагу приділено системі дванадцяти архетипів К. Пірсон та М. Марк, їх розподілу за базовими людськими прагненнями (самореалізація, ризик, приналежність, стабільність) та дуалістичній природі («Персона» та «Тінь»). Досліджено механізми візуалізації складних психологічних конструктів через дизайн рекламного персонажа та сучасні системи класифікації, зокрема індикатор типів Майєрс-Брітс. Доведено, що використання архетипових образів у візуальній культурі забезпечує глибокий емоційний зв'язок із аудиторією та є інструментом ефективного брендингу.

Ключові слова: *візуальне мистецтво, архетипи, графічний дизайн, брендинг.*

Постановка проблеми. У сучасному інформаційному просторі, перенасиченому візуальним контентом, перед дизайнерами постає завдання – створення образів, які здатні швидко долати бар'єри із споживачами та встановлювати стійкий емоційний зв'язок. Традиційні методи візуалізації часто виявляються недостатніми для формування довготривалої лояльності.

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретична основ дослідження архетипових образів у візуальній культурі спирається на фундаментальну працю К. Г. Юнга «Архетипи та колективне несвідоме» (1959). Автор обґрунтував існування універсальних психічних

структур – архетипів, які є спільними для людства та визначають специфіку сприйняття дійсності. Сучасний погляд на юнгіанські ідеї через сучасну науку представлений у працях Д. Р. Холла (2011) та Г. Боброффа (2020). Вагомий внесок у структурування архетипових моделей для практичного використання зробили К. Пірсон (1998) та М. Марк (2001). Розроблена ними система 12 архетипів стала ключовою для сучасного брендингу. Дослідниці довели, що наділення об'єктів архетиповими рисами дозволяє звертатися до базових людських потреб і формувати глибокий емоційний зв'язок із аудиторією. Роль внутрішніх образів та механізм «активної уяви» у створенні візуального контенту детально висвітлено у роботах Б. Д. Дітріха (2021). Питання адаптації цих концепцій у сучасні медіа та особливості їхнього сприйняття аудиторією досліджують Н. Медведєва (2014) та О. Оберемок (2025). Вони підтверджують, що архетипи залишаються найбільш стійким інструментом комунікації в умовах трансформації візуального мистецтва. Попри зазначені праці, питання візуалізації цих психологічних конструктів саме через засоби сучасної ілюстрації та графічного дизайну потребує подальшого детального вивчення.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та аналіз трансформації психологічних архетипів в дієві інструменти сучасного візуального мистецтва та графічного дизайну.

Виклад основного матеріалу. У сучасному візуальному мистецтві – від графічного дизайну до кінематографа – створення стійких образів базується на повторюваних моделях людської поведінки. Ці психологічні патерни лежать в основі теорії архетипів, розробленої швейцарським психоаналітиком Карлом Густавом Юнгом.

Згідно з його концепцією, архетипи є фундаментальними психічними структурами, що походять із колективного несвідомого. Вони не лише визначають специфіку нашого сприйняття дійсності, а й формують підсвідомі реакції та риси характеру (Haule, 2011).

Сучасна наука, зокрема дослідник Джон Раян Холл, інтегрує юнгіанські ідеї в контекст нейробіології. Архетипи сьогодні розглядаються як вроджені біологічні сутності, заховані в нейронних структурах мозку та успадковані через ДНК. А психіка (суб'єктивний досвід) та мозок (об'єктивне) виступають двома сторонами єдиного цілого. Таким чином, архетипи трансформувалися з містичних понять у науково обґрунтовані моделі поведінки (Haule, 2011).

Дослідниця Керол Пірсон спираючись на ідеї Юнга провела аналіз життєвого шляху особистості, спочатку виокремивши шість базових ролей (Ідеаліст, Реаліст, Маг, Опікун, Воїн, Шукач) (Pearson, 1998). Згодом модель була розширена до дванадцяти архетипів, що охоплюють ширший спектр соціальних проявів людини (Ідеаліст, Реаліст, Маг, Опікун, Воїн, Шукач, Бунтар, Коханець, Правитель, Мудрець, Творець, Блазень). Спільно з Маргарет Марк ця система була адаптована у сферу маркетингу. Авторки довели, що наділення бренду архетиповими рисами дозволяє формувати емоційний зв'язок із аудиторією, а саме:

- зробити бренд більш живим і зрозумілим для споживача;
- чіткий символічний образ сприяє виокремленню серед конкурентів, адже споживач часто обирає не лише продукт, а й значення, яке він несе;
- архетип дозволяє апелювати до базових потреб і бажань людини, що підсилює залучення аудиторії (Mark, Pearson, 2001).

Окрему роль у цьому процесі відіграє дизайн рекламного персонажа, який стає візуальним втіленням цінностей бренду, що суттєво підвищує рівень впізнаваності продукту (Белянський, Казакова, 2018).

Важливо враховувати, що в рекламі можуть траплятися не лише позитивні риси архетипів, бо кожен з них має подвійну природу, що складається з «Персони» (Світла) та «Тіні». За Гері Боброффом, Світло – це соціально прийнятна маска, яка допомагає адаптації. Натомість Тінь містить витіснені риси, які часто залишаються неусвідомленими й можуть проєктуватися на інших (Bobroff, 2020).

У стані стресу архетипи можуть проявлятися у своїх крайніх, негативних формах. Розглянемо їх детальніше в контексті моделі К. Пірсон і М. Марк. Наприклад, Світлом архетипу Дитини є оптимізм та щирість, тоді як його Тінь проявляється через заперечення проблем та наївність. Шукач у ресурсному стані незалежний та амбітний, але в негативному – відчуває спустошення та боїться зобов'язань. Коханець цінує близькість, проте в деструктивному прояві схильний до співзалежності та втрати власного «Я». Аналогічна полярність характерна і для інших образів. Мудрець володіє інтелектом, але може стати відірваним від реальності критиком. Творець вирізняється креативністю, проте страждає від перфекціонізму. Маг трансформує реальність за допомогою інтуїції, але в Тіні може виявляти маніпулятивність. Простак прагне зв'язку з людьми, але боїться виділятися, втрачаючи індивідуальність. Бунтар несе зміни, проте може вдаватися до невинуватої агресії. Герой демонструє мужність, яка в негативному стані перетворюється на зарозумілість. Опікун випромінює альтруїзм, але схильний до гіперопіки. Блазень дарує легкість, проте може використовувати жорстокий сарказм як захист. Нарешті, Правитель у світлому прояві є відповідальним лідером, а в темному – деспотом, що боїться хаосу (Mark, Pearson, 2001).

Крім цього система архетипів структурується відповідно до чотирьох ключових людських прагнень: самореалізація: (Дитина, Мудрець, Шукач), майстерність та ризик (Бунтар, Герой, Маг), приналежність (Простак, Блазень, Коханець), та стабільність (Опікун, Правитель, Творець). Кожна група має свої специфічні страхи, що дозволяє дизайнерам створювати ідентичність, яка резонує з конкретними болями аудиторії (Mark, Pearson, 2001).

Згідно з дослідженням Браяна Дітріха, використання архетипів повертає візуальним образам роль медіатора між Его та несвідомим. Замість суб'єктивних уподобань, дизайнер застосовує метод активної уяви для пошуку символів, що вже існують у культурній пам'яті людства. Це створює глибокий емоційний зв'язок між споживачем та візуальним контентом (Dietrich, 2021).

Сучасні інтерпретації архетипових моделей виходять за межі класичного психоаналізу, трансформуючись у нові системи класифікації особистості. Однією з найбільш відомих є індикатор типів Майерс-Брігс (МВТІ), розроблений Ізабель Брігс Маєрс на фундаменті теорій К. Г. Юнга. Попри те, що ці концепції аналізують людську психіку на різних рівнях, вони залишаються тісно взаємопов'язаними та демонструють чітку кореляцію, доповнюючи одна одну в контексті психологічного профілювання (Blandin, 2024).

У візуальній культурі система МВТІ отримала широку репрезентацію завдяки ілюстративним серіям, де кожен тип особистості втілений у формі конкретного,

впізнаного персонажа. Аналіз таких графічних рішень дозволяє зрозуміти механізми візуалізації складних психологічних конструктів через лаконічні, але символічні архетипові образи (Рис. 1). Це підтверджує, що сучасна ілюстрація успішно адаптує глибокі ментальні структури для створення доступної та емоційно зрозумілої візуальної комунікації.

Рисунок 1. Візуалізація 16 типів особистості за індикатором типів Майєрс-Бірієр (МВТІ)

Режим доступу: <https://www.16personalities.com/uk/typy-osobystosti>

Отже, архетипи виступають універсальними інструментами у візуальному мистецтві. Завдяки своїй впізнаваності на підсвідомому рівні, вони дозволяють формувати ефективні наративи в рекламі та медіа, забезпечуючи швидкий емоційний відгук і стійку комунікацію (Оберемок, 2025; Медведєва, 2014).

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що концепція архетипів К. Г. Юнга еволюціонувала з суто психоаналітичної теорії у сильний інструмент сучасного візуального мистецтва та дизайну, який має вплив на колективне несвідоме споживача. Завдяки системі дванадцяти архетипів К. Пірсон та М. Марк, дизайнери отримали можливість створювати візуально стійкі та емоційно глибокі образи, які через дуальність «Персони» та «Тіні» апелюють до базових людських потреб у самореалізації, стабільності чи приналежності. Сучасна інтеграція цих моделей із системами типів особистості, підтверджує, що архетипова ідентичність у графічному дизайні є не просто естетичним рішенням, а медіатором, який забезпечує швидку впізнаваність бренду та стійку комунікацію в умовах насиченого медіапростору.

Література

1. Белянський, О., Казакова О. (2018). Особливості графічних характеристик рекламних персонажів в контексті впливу на споживача, Міжнародна науково-практична конференція: Актуальні проблеми сучасного дизайну, 20 квітня 2018 р, Vol. 2, Київ, КНУДТ, с 15-18. Режим доступу: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/10392/1/APSD2018_V2_P015-018.pdf [Дата звернення: 10.03.2026].
2. Медведева, Н. В. (2014). Теорія архетипів К.Г. Юнга та дослідження творчого сприймання, *Symbolic and Archetypic in Culture and Social Relations: materials of the IV international scientific conference*, March 5–6, 2014, Prague: Vedeckovydavatel'ske centrum «Sociosfera-CZ», р. 21-30. Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/7567/> [Дата звернення: 11.03.2026].
3. Оберемок, О. С. (2025). Архетипні моделі як прояв підсвідомої масової комунікації. The 5th International scientific and practical conference “Science in the modern world: Innovations and challenges”, Toronto, Canada. P. 366-373. Режим доступу: https://www.researchgate.net/profile/Khalil-Huseynov/publication/398640321_THE_COMPLEXITY_OF_CUTTING_PARAMETERS_AND_OPTIMAL_TOOL_CHOICE/links/693cd2ed0c98040d481d79e4/THE-COMPLEXITY-OF-CUTTING-PARAMETERS-AND-OPTIMAL-TOOL-CHOICE.pdf#page=366 [Дата звернення: 11.03.2026].
4. Blandin, K., (2024). Bringing Archetype (PMAI®) Together with Type (MBTI®) [онлайн]. Storywell - Discover Your Archetypes. [Дата звернення 21.03.2026]. Режим доступу: <https://www.storywell.com/articles/bringing-archetype-together-with-type.htm>
5. Bobroff, G. S. (2020). Knowledge in a nutshell: Carl Jung: The complete guide to the great psychoanalyst, including the unconscious, archetypes and the self. London: Arcturus Publishing.
6. Dietrich, B. D. (2021). Jungian psychology, active imagination and personal transformation volume 3-2 CG jung and the transformative image [онлайн]. Academia.edu - Find Research Papers, Topics, Researchers. Режим доступу: https://www.academia.edu/49531126/Jungian_Psychology_Active_Imagination_and_Personal_Transformation_Volume_3_2_CG_Jung_and_the_Transformative_Image. [Дата звернення: 24.03.2026].
7. Haule, J. R. (2011). Jung in the 21st century: Volume 1: Evolution and Archetype. London: Routledge.
8. Jung, C. G. (1959/2014). The Archetypes and the Collective Unconscious (Collected Works of C. G. Jung, Vol. 9, Part I). пер. з нім. на англ. R. F. C. Hull. London і New York: Routledge і Princeton University Press.
9. Mark, M. and Pearson, C. S. (2001). The Hero and the Outlaw: Building extraordinary brands through the power of archetypes. New York: McGraw-Hill.
10. Pearson, C. S. (1998). The Hero within: six archetypes we live by. San Francisco: HarperSanFrancisco.

Дубова-Страшевська Маріанна Юрївна

Аспірант кафедри

ДОО Національного університету

«Львівська політехніка»

mariana.y.dubova-strashevska@lpnu.ua

ПСИХОЛОГІЯ СПРИЙНЯТТЯ, ЇЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ У ВІЗУАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ ІНСТАЛЯЦІЙНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглянуто психологічні аспекти сприйняття сучасних інсталяційних об'єктів; представлені явища сенсорного, когнітивного, емоційного сприйняття арт об'єктів. Мистецтво не лише створює естетичні переживання, але й активно впливає на психологію сприйняття глядачів. Візуальна культура інсталяції тісно пов'язана з психологічними механізмами, що впливають на те, як ми інтерпретуємо і реагуємо на художні твори. Вивчення цих аспектів дозволяє глибше зрозуміти, як інсталяції викликають емоції, стимулюють роздуми і трансформують наше сприйняття реальності.

Ключові слова: *інсталяція, інсталяційне мистецтво, арт об'єкт, візуальна культура, міське середовище, інтерактивність, сприйняття.*

Інсталяційне мистецтво є однією з найдинамічніших і найбільш експериментальних форм сучасного мистецтва. Його історія охоплює кілька десятиліть і включає різні впливи, стилі та художні рухи. Це мистецтво вирізняється тим, що активно взаємодіє з простором, глядачем і контекстом, в якому воно існує.

Багато митців-концептуалістів перейшли до створення інсталяцій, де простір і об'єкти використовуються для передачі ідей. Інсталяції можуть включати текст, звукові та візуальні елементи, що формують цілісний концептуальний досвід.

Сучасне інсталяційне мистецтво не лише створює естетичні переживання, але й активно впливає на психологію сприйняття глядачів. Візуальна культура інсталяції тісно пов'язана з психологічними механізмами, що впливають на те, як ми інтерпретуємо і реагуємо на художні твори. Вивчення цих аспектів дозволяє глибше зрозуміти, як інсталяції викликають емоції, стимулюють роздуми і трансформують наше сприйняття реальності.

Сприйняття візуальної інформації відбувається через складні психологічні процеси, які включають сенсорні, когнітивні та емоційні компоненти. У контексті інсталяційного мистецтва ці механізми відіграють ключову роль.

Використання світла, кольору, текстури та звуку в інсталяціях активує різні сенсорні рецептори, що формує початкове враження про твір. Водночас когнітивну складову сприйняття формують глядачі через інтерпретацію побаченого на основі попереднього досвіду, знань і контексту, в якому вони перебувають. Інсталяції можуть викликати широкий спектр емоцій - від радості і здивування до страху і суму, що значно впливає на загальне враження від твору.¹

Інсталяційне мистецтво має здатність трансформувати наше сприйняття через різні методи і техніки. Зокрема ілюзія та віртуальність є одним з найефектніших методів трансформації сприйняття. Використання дзеркал, проєкцій та цифрових технологій створює ілюзію простору і часу, що дозволяє глядачам занурюватися у нові, незвичні світи. Наприклад, інсталяції Яйіо Кусами з використанням дзеркал створюють ефект нескінченності.

Ще одним засобом захоплення глядача в пізнання мистецтва є інтерактивність. Залучення глядачів до активної взаємодії з твором змінює їхню роль з пасивних спостерігачів на активних учасників, що значно впливає на спосіб сприйняття. Інсталяції Рафаеля Лозано-Хеммера та Random International (арт-колектив) часто використовують інтерактивні елементи, що реагують на дії глядачів.²

Поєднання різних сенсорних стимулів, таких як звук, світло, текстура і запах, створює комплексний досвід, який важко відтворити в традиційних формах мистецтва. Це дозволяє глядачам повністю зануритися у твір, активуючи усі органи чуття. Олафур Елліасон часто створює інсталяційні простори з використанням води, пару, ґрунту тощо. Виставковий простір перетворюється на своєрідну екосистему, в якій глядач отримує досвід тактильності та з природними явищами.

Звукові скульптури та архітектурні інтервенції Zimoun поєднують візуальні, звукові та просторові елементи. «Використовуючи прості та функціональні компоненти, Zimoun будує архітектурно продумані платформи звуку. Досліджуючи механічний ритм і потік у готових системах, його інсталяції включають звичайні промислові об'єкти. У нав'язливому демонструванні простих і функціональних матеріалів ці роботи виражають напругу між упорядкованими моделями модернізму та хаотичними силами життя. Несучи в собі емоційну глибину, акустичне дзижчання природних явищ у мінімалістичних конструкціях Zimoun без зусиль лунає» - Лаура Блеро.

Візуальна культура інсталяційного мистецтва активно використовує знання про психологію сприйняття для створення впливових проєктів, арт об'єктів.

Використання певних кольорових палітр може викликати специфічні емоційні реакції. Червоний колір може викликати відчуття енергії або тривоги, тоді як синій може заспокоювати і створювати відчуття спокою.

Часто митці та дизайнери в своїх інсталяціях використовують колір, як експериментальний засіб пізнання оточуючого простору в незвичній кольоровій гамі, що зазвичай викликає хвилю емоційного пережиття.

Геометричні форми і знайомі символи можуть мати потужний психологічний вплив, викликаючи певні асоціації та емоції. Наприклад, круглі форми часто асоціюються з гармонією і безпекою, тоді як гострі кути можуть викликати тривогу. Розташування елементів в просторі та використання масштабу можуть впливати на те, як глядачі взаємодіють з інсталяцією. Величезні інсталяції можуть викликати відчуття величі або підкорення, тоді як дрібні деталі можуть залучати до уважного вивчення.

Інсталяційне мистецтво, з його здатністю впливати на психологію сприйняття, має потужний вплив на суспільство. Воно не лише розширює межі нашого сприйняття, але й стимулює дискусії, сприяє саморефлексії та підвищує обізнаність про важливі соціальні та політичні питання.

Історичний та культурний контекст може значно впливати на сприйняття твору. Наприклад, інсталяції Ай Вейвєа часто звертаються до політичних та соціальних тем, таких як права людини та свобода слова. В своїй роботі, такій як "Sunflower Seeds" в галереї Тейт Модерн, художник використовує мільйони порцелянових вручну розписаних насінин соняшника, щоб звернути увагу на проблеми масового виробництва та індивідуальності в Китаї.³

Інсталяційне мистецтво пройшло довгий шлях від ранніх експериментів до складних сучасних форм. Воно відображає культурні, соціальні та технологічні зміни, які відбуваються у світі, і продовжує розширювати межі художнього вираження. Інсталяції залишаються потужним засобом комунікації та самовираження, запрошуючи глядачів до активної взаємодії та глибоких роздумів.

Психологія сприйняття відіграє ключову роль у візуальній культурі інсталяційного мистецтва. Використовуючи знання про сенсорні, когнітивні та емоційні процеси, художники створюють твори, що трансформують наше сприйняття і викликають глибокі емоційні переживання. Інсталяційне мистецтво не лише збагачує наш візуальний досвід, але й впливає на наше розуміння світу, сприяючи соціальним змінам та особистій рефлексії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дроздова М.А. Психологія мистецтва: навчальний посібник для студентів. [Psychology of Art: A Study Guide for Students] – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2006. 104с.
2. Красенко О. Інтерактивність як феномен сучасного культурного простору: особливості становлення і тенденції розвитку : дис... доктора філософії. Київ: Київський національний університет культури і мистецтв, 2023. 185 с.
3. Чембержі Д. Інсталяція як візуально-комунікативна практика творення сучасного мистецького простору: дис. ... канд. Мистецтвознав. 26.00.01 – Теорія та історія культури. Київ: ПСМ НАМ України, 2021. 189 с.

Ковальчук Вікторія Петрівна

здобувач вищої освіти

viktoriia.kovalchuk.ds.2022@lpnu.ua

Мельник Оксана Ярославівна

канд. мистецтвознавства

oksana.y.melnyk@lpnu.ua

Кузів Катерина Василівна

kateryna.v.kuziv@lpnu.ua

Кафедра візуального дизайну і мистецтва

Національний університет «Львівська політехніка»,

Україна

ВІЗУАЛЬНА ІДЕНТИФІКАЦІЯ МИСТЕЦЬКИХ ГАЛЕРЕЙ ЗАСОБАМИ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ

У статті досліджено теоретичні та практичні засади формування візуальної ідентифікації мистецьких галерей засобами графічного дизайну. Розглянуто айдентику як цілісну системно-концептуальну модель, що поєднує візуальні константи з внутрішньою філософією інституції та її кураторською практикою. Особливу увагу приділено трансформації експозиційного простору під впливом концепції «білого куба» та адаптації графічних рішень до вимог мультимедійного середовища. Визначено ключові чинники ефективної візуальної стратегії та проаналізовано логотипи провідних артінституцій.

Ключові слова: візуальна ідентифікація, графічний дизайн, мистецтво, галерея, брендинг, графічні засоби, мультимедійне середовище.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження зумовлена стрімкою трансформацією сучасного мистецького ринку, де візуальна ідентифікація стає не лише інструментом маркування, а й стратегічним активом культурної інституції. В умовах високої конкуренції та перенасичення інформаційного простору галереї сучасного мистецтва потребують унікальних графічних рішень, які б трансливали їхню кураторську філософію та забезпечували ефективну комунікацію з професійною спільнотою та широкою аудиторією.

Особливого значення набуває адаптація традиційних засобів графічного дизайну до вимог цифрового середовища та мультимедійних платформ. Розвиток технологій диктує необхідність створення динамічних та гнучких систем візуальної ідентифікації, які здатні інтегруватися у фізичний простір галереї та її віртуальні репрезентації. Дослідження принципів формування такої ідентичності дозволяє виявити оптимальні методи побудови бренду артгалереї, що поєднують естетичну виразність із функціональністю та концептуальною глибиною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика візуальної ідентифікації культурних та мистецьких інституцій активно досліджується у сучасній теорії графічного дизайну, бренд-комунікації та візуальної культури. У наукових працях вітчизняних дослідників значна увага приділяється айденциці музейно-виставкових закладів як системі візуального повідомлення, що формує цілісний образ інституції та забезпечує її комунікацію з аудиторією через знаково-символічні засоби, типографіку та просторову графіку. Зокрема, у дослідженні Л. Литвинюк визначено принципи створення системної візуальної ідентифікації музейних установ і підкреслено її домінуючу роль у загальній аудіовізуальній структурі культурної комунікації (2018). Також у дослідженні К. Козлової та Л. Журавель-Змеєвої (2025) розкривають стратегії формування привабливого образу артгалерей через використання лаконічних емоційних образів та 3D-моделювання. Концептуальні засади функціонування галерейного простору як «білого куба» та його вплив на сприйняття мистецтва досліджено Є. Цаценко та О. Кущенко (2024). Естетичні та функціональні критерії якісного графічного продукту в роботі базуються на принципах «хорошого дизайну», сформульованих Д. Рамсом (2021), які залишаються актуальними для створення довговічних та зрозумілих систем візуальної ідентифікації.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та виявлення ключових принципів формування візуальної ідентифікації мистецьких галерей засобами графічного дизайну, а також аналіз впливу сучасних технологічних і соціокультурних тенденцій на побудову впізнаваного образу артінституції в сучасному комунікаційному просторі.

Виклад основного матеріалу. Сучасна художня галерея функціонує як багатопрофільний майданчик для презентації творчості живописців, скульпторів, дизайнерів та інших представників культурної сфери широкому загалу. Важливою складовою роботи галереї є інтерактивна взаємодія з відвідувачами через майстер-класи, творчі зустрічі та можливість придбання творів мистецтва (Шаура, Ярошевець, Сидоренко, Масленнікова, Ніколайчук, 2023).

Процес побудови бренду охоплює комплекс стратегічних кроків: від неймінгу, що транслює місію організації, до формування специфічного тону комунікації. Для художньої галереї ефективна ідентичність є інструментом не лише підвищення впізнаваності, а й професійного позиціонування. Продуманий бренд утверджує експертний статус закладу в мистецькому середовищі та сприяє налагодженню тривалих і стабільних відносин із аудиторією (Козлова, Журавель-Змеєва, 2025).

Сучасні виставкові простори здебільшого функціонують за принципом «білого куба» — концепцією пустих, ізольованих від зовнішнього світу приміщень з однотонними стінами та штучним освітленням. Головна ідея такого підходу полягає у створенні ефекту позачасовості та стерильності, де мистецтво сприймається у відриві від побутового контексту. Хоча цей метод здається традиційним, він виник лише у 1930-х роках, зокрема завдяки експозиційним практикам Музею сучасного мистецтва в Нью-Йорку. Згодом такий формат, що дістав назву «міжнародний стиль», став домінуючим у світі. Його популярність зумовлена прагненням забезпечити нейтральне середовище, яке не відволікає відвідувача від об'єктів мистецтва (Цаценко, Кущенко, 2024).

Оскільки ядро цільової аудиторії художніх галерей складають професійні учасники ринку: галеристи, артдилери, митці та колекціонери, то розробка виразного та

змістовного брендингу стає критично важливою умовою для побудови якісної співпраці. Така візуальна система має бути адаптивною та ефективно функціонувати на різноманітних платформах — від офіційного вебсайту до фізичних носіїв, підкреслюючи професійний статус закладу (Козлова, Журавель-Змеєва, 2025).

Візуальна ідентифікація мистецьких галерей засобами графічного дизайну формується через комплекс взаємопов'язаних комунікаційних елементів, що забезпечують цілісність образу галереї та її впізнаваність у культурному просторі. Ключовими засобами виступають логотип і знакова графіка, які репрезентують концептуальну ідею галереї; типографіка, що визначає характер комунікації та рівень формальності бренду; кольорова палітра, яка формує емоційний настрій і асоціативне поле сприйняття; а також система композиційних принципів і модульних рішень, що забезпечують єдність усіх носіїв від друкованої продукції до цифрових платформ і навігації в просторі. Важливу роль відіграють ілюстративні та фотографічні засоби, які транслиують кураторську позицію та візуальну атмосферу виставкової діяльності.

NAMU
NATIONAL ART MUSEUM OF UKRAINE

Рисунок 1. Порівняльний аналіз логотипів мистецьких простор: а) NAMU (Україна, Київ); б) Zenyk Art Gallery (Україна, Львів); в) Tate (Велика Британія). Джерело: NAMU (<https://namu.ua>), ZAG (<https://zag.com.ua>) та Tate (<https://tate.org.uk>).

Для виявлення практичних закономірностей проєктування візуальних систем у мистецькій сфері було проведено порівняльний аналіз логотипів провідних мистецьких інституцій України та світу. Візуальна ідентифікація Національного художнього музею України (NAMU) (рис. 1, а) базується на унікальному шрифтовому накресленні, в основі якого лежить ґрунтовне дослідження давніх українських манускриптів та графічної спадщини Георгія Нарбута і Василя Кричевського. Поєднання гострих кутів та архаїчних пластичних елементів створює впізнаваний вертикальний ритм літер, а використання стриманої монохромної гами дозволяє акцентувати увагу на колористичному багатстві самих експонатів, демонструючи успішний синтез національної автентичності та світових стандартів дизайну. На відміну від музейного підходу, логотип львівської приватної галереї Zenyk Art Gallery (ZAG) (рис. 1, б) реалізований через лаконічну абрєвіатуру, що тяжіє до функціонального мінімалізму та чіткої геометрії ліній. Таке графічне рішення дозволяє знаку виступати адаптивним контейнером, який органічно інтегрується в афіші різнопланових виставок — від класичного живопису до радикальних сучасних інсталяцій — виконуючи роль стриманого кураторського підпису, що не домінує над мистецьким об'єктом. Своєю чергою, закордонний досвід, представлений

британською галереєю Tate (рис. 1, в), ілюструє концепцію динамічної ідентичності, де назва сформована з численних напівпрозорих точок різного розміру з навмисно розмитими межами. Залежно від носія, логотип може змінювати ступінь фокусування від чіткого напису до майже абстрактної «хмари», що символізує ідею мистецтва в русі та відсутність жорстких бар'єрів між глядачем і артпростором. Таким чином, аналіз підтверджує, що сучасна айдендика галереї еволюціонує від статичних символів до гнучких систем, які здатні транслювати як глибокий історичний контекст, так і сучасну філософію відкритості та експерименту.

Як ми знаємо, останні роки позначені стрімким розвитком мультимедійного дизайну, що вимагає адаптації графіки до мобільних додатків та цифрових платформ. Інтеграція віртуальних турів у структуру сайтів дозволяє відвідувачам взаємодіяти з експозицією дистанційно, що трансформує традиційні підходи до презентації мистецтва. Провідну роль у цих процесах відіграє візуальний контент, який стає головним центром комунікації інституції. Поява таких глобальних ініціатив, як Google Art Project, демонструє потенціал до повної трансформації традиційних підходів до експонування творів мистецтва в майбутньому (Литвинюк, 2018).

Також особливого значення набуває впровадження інтерактивних компонентів, анімації та 3D-моделювання, які дозволяють створити динамічне візуальне середовище та посилити залученість аудиторії. Ключовими чинниками формування привабливого образу в цій сфері є мінімалізм, чіткість візуальної структури та використання нестандартних проектних рішень. Такий підхід стимулює інтерес глядача як до самого графічного продукту, так і до мистецького об'єкта, який він презентує (Козлова, Журавель-Змеєва, 2025).

З огляду на ці тенденції в дизайні, айдендика є фундаментальним компонентом брендингу. Поняття «айдендика» походить від англійського терміна «identity» і відносно нещодавно інтегрувалося у професійний та науковий обіг, тому значна частина фахової бази в цій галузі представлена працями іноземних дослідників (Михайлова, 2021).

Доцільно розглядати айдентику як цілісну системно-концептуальну модель, що охоплює не лише зовнішні атрибути, а й внутрішню філософію та ідеологію проекту, де фірмовий стиль є лише інструментом її візуалізації (Михайлова, 2021).

У контексті графічного дизайну, дослідники зазначають, що термін «дизайн візуальних комунікацій» пройшов через низку неоднозначних інтерпретацій, що тривалий час перешкоджало формуванню єдиного наукового підходу до розуміння завдань дизайнера (Михайлова, 2021).

Процес ідентифікації дозволяє аудиторії розуміти смислове наповнення компанії серед конкурентів. Це забезпечується через унікальні маркери (символи, кольори), які зміцнюють лояльність глядачів через формування цілісного образу (Оганесян, Колісник, 2023).

В основі цієї моделі лежить внутрішня філософія та певні ідеали, які дозволяють аудиторії відчути причетність до особливого, автентичного проекту. (Михайлова, 2021).

Фундамент корпоративного стилю складає система базових констант: логотип, колірна палітра, типографіка, набір графічних елементів та слоган. У поєднанні вони формують візуальну стратегію, що забезпечує впізнаваність бренду (Козлова, Журавель-Змеєва, 2025).

Також у процесі розробки візуальної стратегії дизайнер прагне побудувати наратив компанії, що дозволяє привернути увагу клієнтів і транслувати історію проєкту, завдяки вербальним складникам, зокрема назві та слогану (Шаура, Ярошевець, Сидоренко, Масленнікова, Ніколайчук, 2023).

Варто зазначити, що ефективна візуальна ідентифікація базується на принципах «хорошого дизайну» Дітера Рамса, адаптованих до сучасних комунікаційних потреб. Згідно з ними, якісна айдендика має бути інноваційною, зручною та естетичною, враховуючи соціологічні дослідження та ширший культурний контекст. Дизайн повинен бути зрозумілим для максимально диверсифікованої аудиторії, залишаючись при цьому ненав'язливим, стриманим та чесним. Важливо, щоб носії айдентики природно вбудовувалися у середовище, уникаючи маніпуляцій чи необґрунтованих обіцянок. Довговічність системи забезпечується її актуальністю та ретельним опрацюванням деталей, де кожен елемент підтверджує повагу до споживача. Ключовим принципом є мінімалізм — концентрація на основних завданнях через лаконічність форм та обмежену палітру кольорів (Рамс, 2021).

У мистецькій сфері брендинг трансформується у кураторську практику, де стратегія ідентифікації поширюється як на фізичний простір, так і на цифрову присутність закладу, гармоніюючи з інтересами меценатів та митців (Козлова, Журавель-Змеєва, 2025).

Висновки. Підсумовуючи проведене дослідження, можна стверджувати, що сучасна художня галерея еволюціонує від класичного виставкового майданчика до багатофункціонального культурного центру, де інтерактивна взаємодія з відвідувачем та кураторська стратегія стають основою життєздатності інституції. Концепція «білого куба», що забезпечує візуальну нейтральність та фокусування на мистецтві, залишається визначальним просторовим чинником, який диктує вимоги до майбутньої візуальної ідентифікації закладу.

Ефективна айдендика в цій сфері постає як складна системно-концептуальна модель, що транслує фундаментальні цінності бренду через логотип, типографіку та колірні константи. Аналіз вітчизняного та закордонного досвіду (NAMU, ZAG, Tate) підтверджує, що сучасні графічні системи здатні успішно поєднувати історичну автентичність із динамічною адаптивністю, виконуючи роль стриманого кураторського підпису, який не домінує над мистецьким об'єктом.

Стрімка діджиталізація та розвиток мультимедійних технологій виводять візуальну комунікацію галерей на рівень інтерактивної взаємодії через вебсайти та віртуальні тури. Ключовими факторами успіху при цьому залишаються принципи «хорошого дизайну» — мінімалізм, чіткість структур та емоційна виразність образів. Саме такий комплексний підхід до формування візуальної ідентичності дозволяє артінституції зміцнити свій професійний статус та сформувати стійку лояльність аудиторії в сучасному глобальному соціокультурному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козлова, К. С., & Журавель-Змеєва, Л. С. (2025). Формування привабливої візуальної айдентики для артгалерей і виставкових просторів. У *Інноватика в освіті, науці та бізнесі: виклики та можливості* (с. 125–130). КНУТД. <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/32828>
2. Литвинюк, Л. К. (2018). Візуальна ідентифікація музейно-виставкових закладів. *Культура і сучасність*, (1), 131–136. <https://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/2965>
3. Михайлова, Т. С. (2021). Айдентика як поняття. Молодіжна секція УБА. <https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3462/Михайлова%20Т.%20С.%20Айдентика%20як%20поняття.pdf>
4. Оганесян, С. В., Колісник, О. В. (2023). Знак і символ у візуальній ідентифікації бренду (Дисертація доктора філософії). КНУТД. <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/23943>
5. Рамс, Д. (2021). Десять принципів хорошого дизайну (С. Павленко, пер. з нім.). *Основи дизайну*.
6. Цаценко, Є. В., Куценко, О. О. (2024). Вплив експозиційного простору на сприйняття мистецьких об'єктів на прикладі артцентру “Дзига”. (Кваліфікаційна робота). УКУ. <https://er.ucu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d52025c8-8f21-4b32-9955-575dca6978b8/content>
7. Шаура, А., Ярошевець, О., Сидоренко, Ю., Масленнікова В., Ніколайчук П. (2023). Айдентика та її значення при розробці фірмового стилю української галереї сучасного мистецтва. У *Актуальні проблеми сучасного дизайну* (Т. 1, с. 124–127). КНУТД. <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/24602>
8. Національний художній музей України. Офіційний сайт. Доступно: <https://namu.ua>
9. Zenyuk Art Gallery (ZAG). Офіційний сайт. Доступно: <https://zag.com.ua>
10. Tate. Офіційний сайт. Доступно: <https://tate.org.uk>

Присяжна Марія Юрївна

здобувач вищої освіти

tsupidynia@gmail.com

Мельник Оксана Ярославівна

канд. мистецтвознавства

oksana.y.melnyk@lprn.ua

Кузів Катерина Василівна

kateryna.v.kuziv@lprn.ua

Кафедра візуального дизайну і мистецтва

Національний університет «Львівська політехніка»,

Україна

РОЛЬ ТИПОГРАФІКИ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

У статті досліджується взаємозв'язок мови та типографіки у сучасному графічному дизайні. Розглянуто історичні традиції української шрифтової культури, вплив рукописної кириличної каліграфії, стародруків та творчості художників-графіків ХХ століття на формування сучасних шрифтів. Увагу зацентовано на можливості візуальної інтерпретації мовних особливостей через форму літер, композицію тексту та пластику шрифту; дослідженні української типографіки, яка активно розвивається в контексті пошуку національної ідентичності та культурної саморепрезентації. Здійснено порівняльний аналіз сучасних українських шрифтів, зокрема гарнітури Volja та UAF Sans, які поєднують історичні традиції з сучасними дизайнерськими підходами, забезпечують високу читабельність і виконують функції культурної ідентифікації. Проаналізовано роль типографіки у контексті соціально-політичних подій, зокрема воєнного часу, де шрифти стають засобом формування патріотичного наративу та візуального опору. Висвітлено перспективи розвитку української типографіки, її інтеграція у глобальний дизайн-контекст та можливості використання для збереження та популяризації культурної спадщини.

Застосування аналітичного, порівняльного, візуально-композиційного та культурологічного підходів дало змогу всебічно проаналізувати типографіку як інструмент візуальної інтерпретації мовних особливостей та визначити її роль у формуванні сучасної української графічної культури. Виявлено, що формопластика літер, характер штрихів та композиційна організація тексту можуть передати культурні особливості народу, формуючи візуальний образ мови у графічному дизайні.

Ключові слова: графічний дизайн, типографіка, шрифт, українські шрифти, культурна ідентичність, візуальний образ.

Постановка проблеми. У сучасному світі, насиченому інформацією, графічний дизайн є важливим інструментом візуальної комунікації. Текстові повідомлення все частіше поєднуються із графічними елементами, утворюючи складні системи для

ефективної передачі інформації. Однією з найважливіших складових цього процесу є типографіка: мистецтво організації тексту у візуальному просторі.

Типографіка впливає як на форму письма, так і на його загальний характер сприйняття, зокрема розмір, пропорції, ритм, міжлітерні інтервали та композиційні особливості розташування тексту. Вона формує цілісну систему знаків, що поєднує вербальний та візуальний рівні комунікації.

У цьому контексті особливо актуальним є питання візуальної інтерпретації мовних особливостей. Українська мова має великий спектр регіональних говорів, фонетичних та лексичних відмінностей, які можуть бути переосмислені засобами графічного дизайну. Типографіка дозволяє трансформувати ці особливості у візуальні образи, що посилює культурну ідентичність та сприяє популяризації мовної спадщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Взаємозв'язок мови та візуальної культури є предметом досліджень як українських, так і зарубіжних науковців у сферах графічного дизайну, культурології та лінгвістики. Особливу увагу приділено ролі типографіки у формуванні візуальної комунікації та її впливу на сприйняття тексту.

У наукових дослідженнях шрифт розглядається як складний семіотичний код, що формує візуальний образ мови та бере участь у процесах культурної комунікації. Зокрема, у роботі В. Борисова та С. Борисової «Шрифт як засіб створення автентичного візуального образу» шрифт постає елементом культурного коду сучасного дизайну. Автори наголошують на здатності шрифтових гарнітур відображати історичні, соціальні, культурні наративи через свою графічну форму (Борисов та Борисова, 2025). Ю. Сосницький у своєму дослідженні «Типографіка як інструмент соціальної комунікації в українському плакатному мистецтві» наголошує на ролі типографіки як засобу соціальної комунікації та підкреслює, що шрифтові елементи здатні передавати складні культурні, символічні значення та емоційні акценти, що виходять за межі вербального змісту тексту (Сосницький, 2025). Важливими є дослідження історичного розвитку української типографіки, та її зв'язку із культурною ідентичністю, зокрема праці, що виявляють українські шрифтові традиції, сформовані під впливом рукописної кириличної каліграфії, стародруків та творчості художників-графіків початку ХХ століття. Ці історичні джерела стали основою для створення сучасних українських шрифтів, які поєднують у собі традиційні форми та нові дизайнерські підходи, що й відзначає Костенко І. у роботі «Акцидентний шрифт як символ національної ідентичності». Автор присвячує дослідження національній специфіці шрифтового дизайну, підкреслюючи, що сучасні українські гарнітури часто поєднують традиційні елементи, такі як рукописи, орнаменти, фольклор, із сучасними графічними рішеннями. Завдяки цьому вони створюють унікальний візуальний образ, який відображає культурну спадщину та сучасні наративи (Костенко, 2025).

Разом з тим проблема використання типографіки для візуалізації мовних особливостей досліджена недостатньо і потребує подальшого аналізу.

Метою статті є дослідження візуальної інтерпретації мовних особливостей у графічному дизайні через типографіку; аналіз сучасних українських шрифтів як засобів формування культурної ідентичності.

Виклад основного матеріалу. Невід’ємною частиною культурної ідентичності суспільства є мова, адже в ній відображається історичний досвід, соціальні процеси та духовні цінності народу. Внаслідок цього мовні явища виступають як джерело художнього формотворення різних видів мистецтва, зокрема графічного дизайну. У сучасному графічному дизайні текст дедалі частіше розглядається не лише як носій інформації, а й повноцінний візуальний елемент композиції. Типографіка дозволяє передати емоційний характер мовлення, ритм та інтонацію. Змінюючи розмір, форму, щільність, контрастність або розташування літер, дизайнери створюють унікальні візуальні ефекти, які не лише підкреслюють зміст, але й формують певний візуальний настрій тексту.

Ключовим аспектом дослідження типографіки є її нерозривний зв’язок з лінгвістичними особливостями. Кожна мова володіє власною графічною системою, яка, вистежуючи українське мистецтво, підкреслює роль типографіки як інструменту соціальної комунікації, що може передавати складні культурні значення та емоційні акценти. Типографіка як візуальна система не може розглядатися без аналізу морфології шрифтових форм, оскільки саме пластика літер визначає образну та культурну виразність. Формопластика визначає характер ліній, їхню динаміку та взаємодію у текстовій композиції. У деяких гарнітурах вона має м’які плавні форми, що нагадують рукописне письмо, в той час як інші шрифти характеризуються геометричною чіткістю та конструктивністю. Шрифт, як і будь-який елемент матеріальної культури, проходить еволюційний розвиток, у процесі якого формуються його стильові та конструктивні особливості. У різні історичні періоди шрифтові форми відображали загальні тенденції мистецтва: від готичної пластики до модерністичних і конструктивістських рішень.

Українська типографіка має глибоке історичне підґрунтя. Вона сформувалась на основі кириличної писемної традиції, що розвивалась у рукописних книгах та стародруках. Створення національних шрифтових форм пов’язане з історичними типами письма: уставом, півуставом та скорописом. Особливої виразності українській графіці надає скоропис, що вирізняється динамікою, складною ритмікою та декоративністю. Для нього характерні криволінійні елементи, петлі, розчерки та асиметричні композиції, які формують відчуття руху й пластичності письма (Яремчук, 2013).

Важливу роль у становленні національної шрифтової культури відіграли роботи українських графіків початку ХХ століття, зокрема Георгія Нарбута та його учнів. Створені ними шрифтові композиції поєднували елементи українського бароко, козацького скоропису, народного орнаменту та модерністських тенденцій; вирізнялися декоративністю, чіткою архітектонікою літер, контрастом штрихів і продуманим ритмом композиції, завдяки чому текст набуває виразної образної функції. Особливої уваги Нарбут надавав індивідуалізації графем, перетворюючи кожен літеру на самостійний художній елемент, тісно пов’язаний із орнаментом та загальною структурою сторінки. У своїх проєктах він утвердив шрифт як важливий інструмент формування національної ідентичності, створивши візуальну мову, що поєднує історичну пам’ять та модерні естетичні принципи (Федоренко, Бутко, Маслак, 2025).

У ХХІ столітті українська типографіка переживає активний розвиток. Після 2022 року з’явилося безліч нових шрифтів, що поєднують історичні традиції із дизайном

сьогодення. Сучасні гарнітури часто успадковують не лише форму кирилиці, але й її пластичну логіку: варіативність штрихів, асиметрію та динамічну ритміку. Це дозволяє дизайнерам створювати функціональні та водночас культурно марковані шрифти.

Значну роль відіграють експериментальні дизайнерські шрифти. Дизайнери працюють з контрастом штрихів, пропорціями літер, декоративними елементами та ритмікою тексту, створюючи гарнітури, які можуть мати каліграфічні риси, що нагадують рукописні традиції, тоді як інші можуть тяжіти до мінімалістичної геометрії. Сучасні українські дизайнери активно досліджують потенціал кириличної абетки, шукаючи нові шляхи її візуального вираження. Це проявляється у створенні шрифтів, які несуть в собі культурний код та національну ідентичність, особливо у роботах, що виникають у відповідь на актуальні суспільно-політичні події, де типографіка стає потужним інструментом комунікації та вираження громадської позиції.

Крім цього, сучасна українська типографіка активно використовує символічні та національні мотиви. Дизайнери інтегрують у шрифти елементи української культурної спадщини, зокрема народні орнаменти, історичні графічні форми та символи, що асоціюються з національною ідентичністю. Такий підхід сприяє збереженню культурної спадщини та посиленню національної ідентичності в глобальному культурному контексті; підсилює емоційний та смисловий вплив композицій (Осадча, А. 2025).

У контексті повномасштабної війни (з 2022 року) шрифтові рішення набувають особливої ваги: вони не лише передають текстову інформацію, а й формують патріотичний наратив, підтримують соціальну єдність та символізують ключові цінності боротьби. Дизайнери створюють банери, плакати, меми та інші візуальні матеріали, де шрифт стає центральним елементом композиції, підкреслюючи ключові меседжі та емоційні акценти (Melnyk & Shtets, 2024). Одним з яскравих прикладів сучасної української інституційної типографіки є шрифт Volja від Марчели Можиної, створений на основі робіт Ніла Хасевича, художника українського підпілля середини ХХ століття. Пластика літер цього шрифту характеризується гострими кутами, контрастними штрихами та динамічною геометрією, що передають відчуття боротьби та свободи. Volja ідеально підходить для плакатів, заголовків та айдентики, поєднуючи історичну стилістику та сучасну графічну структуру, що робить його символом сучасної української візуальної культури (Рис. 1).

Рис. 1 Церемонійний шрифт ЗСУ – “Volja”

Іншим прикладом сучасного шрифтового дизайну є гарнітура UAF Sans, розроблена для Збройних сил України, що, на відміну від експресивної стилістики Volja, є стриманою і функціональною. Вона базується на принципах сучасних гротесків із рівномірною товщиною штрихами їхнів, чіткою геометрією та високою читабельністю. Відкриті форми літер полегшують сприйняття тексту у будь-якому масштабі, що робить її універсальною для друкованих та цифрових матеріалів (Рис. 2)

Рис. 2 UAF Sans – офіційний шрифт Збройних Сил України

Шрифти воєнного часу часто поєднують історичні та народні мотиви з сучасними графічними прийомами, створюючи образи, що одночасно апелюють до традицій та актуальних подій. Деякі гарнітури експресивні та символічні, інші – максимально сучасні, футуристичні – відображають динаміку змін та прагнення до майбутнього. У всіх випадках типографіка виконує не лише комунікаційну функцію, а й стає засобом візуального опору та формування національної ідентичності, дозволяючи дизайнерам транслювати ідеї, що резонують із культурним та історичним контекстом України (Melnyk & Shtets, 2024).

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті проведеного дослідження було встановлено, що типографіка є ключовим інструментом візуальної комунікації, що поєднує вербальний та графічний рівні інформації, дозволяючи передавати не лише зміст тексту, а й емоційний культурний та історичний контекст. Українська мова та її графічне втілення через шрифти несуть важливу культурну ідентичність. Пластика літер, пропорції, ритм штрихів та композиційні рішення формують унікальні візуальні образи, що сприяють популяризації мовної спадщини та підкреслюють національні особливості. Історичні шрифтові традиції, закладені у рукописах, стародруках та роботах українських художників-графіків початку ХХ століття, стали фундаментом для сучасних українських гарнітур, які поєднують історичну пам'ять із сучасними дизайнерськими тенденціями. Українські шрифти, включно з інституційними та експериментальними проектами, демонструють різноманіття підходів: від експресивних і символічних до стриманих і функціональних. В умовах соціально-політичних викликів типографіка стає не лише засобом візуальної комунікації, а й інструментом формування патріотичного наративу.

Подальші наукові дослідження можуть зосередитись на вивченні впливу історичних традицій кириличної каліграфії та орнаментальної графіки на сучасний шрифтовий дизайн і можливості їхньої адаптації до цифрових медіа. Важливим напрямком є

інтеграція українських шрифтів у глобальний дизайн-контекст, що сприятиме популяризації національної типографічної культури та обміну досвідом на міжнародному рівні. Окрім того, розробка методик оцінки культурного коду шрифтових гарнітур дозволить визначити їхній вплив на формування національної ідентичності та ефективність у передачі соціально-культурних меседжів, що підкреслює значення типографіки як засобу художньо-культурної комунікації та інструменту збереження й розвитку української культурної спадщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисов, В., & Борисова С. (2025). Шрифт як засіб створення автентичного візуального образу. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*, (51), 508–514. doi: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.51.1092>
2. Gravirovka.ua. Official font of the Armed Forces of Ukraine [Electronic resource] // Gravirovka.ua. – Access mode: <https://gravirovka.ua/official-font-armed-forces-of-ukraine/> (date of access: 20.03.2026).
3. Костенко, І. О. (2025). Типографіка як естетико-функціональний елемент веб інтерфейсів. *Український мистецтвознавчий дискурс*, (3), 54–59, doi: <https://doi.org/10.32782/uad.2025.3.7>
4. Melnyk, O., & Shtets, V. (2024). Typography as a means of image enhancement in wartime patriotic graphic creations in Ukraine (2022-2024). // *Culture and Contemporaneity*, 26(2), 55-67, URI: <http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/5932>
5. Осадча, А. (2025). Українська символіка в дизайні. *Південноукраїнські мистецькі студії*, 3(10), 161-167, doi: <https://doi.org/10.24195/artstudies.2025-3.21>
6. Сосницький, Ю. (2025). Типографіка як інструмент соціальної комунікації в українському плакатному мистецтві. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 422–429, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-59>
7. Федоренко С., Бутко Л., Маслак В. (2025). Нарбутівський шрифт як репрезентація української ідентичності в мистецькому просторі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 3(83), 101-109, doi: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/83-3-15>
8. Яремчук, О. (2013). Стильові риси та пластичні особливості національних шрифтових форм. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. 26-27, 277-286, URL: https://art.cnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/9/2018/02/%D0%92%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%9C%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE-2012-2013-%D0%92%D0%B8%D0%BF.-26-27.pdf?utm_source

Струк Олена Любомирівна

здобувач ступеня бакалавра

Кафедри візуального дизайну і мистецтва

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Проскуряков Олексій Вікторович

кандидат архітектури, доцент

Кафедри візуального дизайну і мистецтва

Національний університет «Львівська політехніка»,

Україна

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ВЕБДИЗАЙНІ: МОЖЛИВОСТІ, ІНСТРУМЕНТИ ТА РИЗИКИ

У статті розглянуто, як ШІ впливає на роботу вебдизайнерів. Проаналізовано використання розумних інструментів у таких програмах, як Figma, Canva. Досліджено, що автоматизація завдань звільняє час для пошуку ідей та планування. Визначено такі ризики як, загроза шаблонності та втрата навичок «мислення руками» через надмірну автоматизацію. Зроблено висновок, що ШІ є лише помічником, і справжня якість залежить від дизайнера та його вміння користуватись технологіями.

Ключові слова: вебдизайн, штучний інтелект, автоматизація, дизайн-мислення, генеративні технології, Figma, Canva.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток ШІ змінює сучасний дизайн. Із появою ШІ інструментів в популярних редакторах Figma, Canva виникла тісна співпраця між алгоритмами та людиною, проте це створило низку викликів у професійній спільноті. Основна проблема полягає у переосмисленні ролі вебдизайнера: попри очевидні переваги автоматизації, виникла суперечність між унікальністю продукту, втратою авторського стилю та ефективністю використання нейромереж. Актуальним стає дослідження балансу між можливостями інструментів ШІ та особистою креативністю дизайнера.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання ідеології та взаємодії з генеративними моделями у творчому процесі аналізують Tholander J., Jonsson M. (2023). Теоретичне обґрунтування та розроблення структурної моделі дизайн-мислення в умовах ШІ представлено у Новаковський А., Яловега І. (2024).

Використання штучного інтелекту в дизайні та створення графічних проєктів висвітлено у дослідженнях Водяницький І. О. (2024) та Капельки А. О. (2025).

Практичні аспекти інтеграції ШІ у Figma та обробки растрової графіки описали Кормич Л. А. (2025) та Петрина Д. Ю. (2024), роботи яких стали основою дослідження методів оптимізації робочих процесів.

Мета роботи. Дослідити вплив розвитку ШІ на творчу роботу вебдизайнерів, проаналізувати популярні платформи та визначити ризики процесів створення вебсайтів з використанням нових інструментів.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні машини здатні швидко виконувати складні рутинні завдання, на які раніше ми витрачали багато часу, саме тому поява ШІ змушує нас дивитись по-новому на творчість. Це ставить багато нових питань та змушує задуматись про співпрацю людини та технології. Методологія дизайн-мислення допомагає цей процес структурувати та розбивати на певні кроки: від початку обговорення завдання до розробки та тестування готового рішення. Дизайнер обирає потрібні техніки на кожному етапі і в кінцевому результаті утворюються прототипи та схеми, де збираються всі отримані ідеї та знання, згенеровано за допомогою ШІ [5].

Дослідник Водяницький І. О. підкреслює, що використання нейромереж для генерації зображень та текстів стає повсякденною практикою, яка за декілька років буде нормою. Штучний інтелект став реальністю освітнього процесу, студенти та молоді науковці використовують ШІ для створення презентації, розробки проектів та при виконанні творчих завдань. За таких умов ці ефективні навички стають базовими для користувачів. Крім того ШІ здатний аналізувати рівень підготовки кожного студента та пропонувати різні поради чи персоналізовані навчальні матеріали. Для викладачів ШІ корисний тим, що може генерувати різноманітні плани занять, створювати цікаві інтерактивні вправи та структурувати відповіді на складні запитання [2].

ШІ аналізує поведінку споживачів, аналізує відгуки та різні соціальні мережі, що дозволяє створювати дизайнерам продукти, які відповідають сучасним трендам. Також інтелектуальні системи створюють прототипи та візуальні концепції, завдяки чому клієнт може побачити прототип продукту, ще до початку виробництва [2].

Спираючись на сучасні дослідження Капельки А. О., можна спостерігати стрімкий розвиток генеративного дизайну. За такого підходу ШІ активно бере участь у створенні візуальних рішень, опираючись на задані параметри, створює форми, кольори та стилістику. Це надає дизайнеру можливість швидко генерувати різні варіанти композицій не витрачаючи багато часу [3].

ШІ звільняє дизайнера від рутинних операцій, дозволяє зосереджуватись на пошуку ідей та стратегічному плануванні. Завдяки здатності ШІ аналізувати сучасні тренди, дизайнер отримує віртуального помічника, що дає змогу оптимізувати робочий процес [3].

Canva Magic Design дозволяє створювати первинні чернетки лендингів та дозволяє редагувати растрові об'єкти безпосередньо у самій програмі. Автоматизація через функцію Magic Switch гарантує трансформацію макету під адаптивні формати, зберігаючи при цьому авторський стиль.

Як зазначає Петрина Д. Ю., сучасний дизайн стає все більш технологічним завдяки інтеграції ШІ в основні робочі інструменти (зокрема Figma AI та Canva Magic Studio). Завдяки автоматизованим функціям, а саме: колористичному підбору, композиційній корекції та адаптації макетів під різні медіаплатформи, дизайнери можуть оптимізувати частину процесів та зосередитись на стратегічних рішеннях [6].

Така ж сама трансформація спостерігається в дизайні інтерфейсів. Figma AI та Canva Magic Design генерують різноманітні адаптивні макети та стилістичні рішення, а дизайнер керує відповідністю результатів [3].

Завдяки інтеграції ШІ у Figma, платформа може працювати у напівавтоматичному режимі, що перетворює її на універсальне середовище для закриття усіх технічних питань дизайнера. Одна з покращених функцій у Figma – це робота з графічними елементами. ШІ дозволяє за лічені секунди вирізати об'єкти, домальовувати різні деталі та покращувати якість зображень. Це значно спрощує роботу для дизайнерів, оскільки тепер все можна робити в одному редакторі і не потрібно витрачати час в інших програмах [4].

Робота із текстом теж стала простішою, оскільки тепер можна скоротити, переписати або перекласти текст за допомогою автоматичного редагування через ШІ. Ця функціональна особливість значно полегшує роботу для SMM-дизайнерів та контент-креаторів, Figma AI може підготувати тексти для постів та реклами економлячи їм час. Використання таких інструментів, як Make Sites, Grid, Draw та Buzz змінює суть проєктування та переходить від простого малювання до роботи із алгоритмами. Дизайнер перестає бути головним у процесі та будує структуру і стиль разом із ШІ [4].

Ефективність нейромережевих генераторів, таких як DALL-E, Midjourney, Stable Diffusion та Grok, підтверджується якістю створення ілюстрацій, колажів з текстовим описом. Найчастіше ці інструменти використовують у брендингу, графіці та в освітніх ініціативах, поєднуючи швидкість виконання та візуальної естетики, проте фінальний результат залишається за дизайнером, який здійснює професійне доопрацювання [3].

Особливо помітні зміни за спостереженням Капельки А. О. присутні у сфері типографіки, а саме стрімкий розвиток AI-driven font design, основною функцією якого є автоматичне створення та модифікація шрифтових гарнітур. Сучасні алгоритми здійснюють глибокий аналіз шрифтів для розробки нових систем, які поєднуються у собі функціональність та авторську індивідуальність. Використання таких інструментів, як Fontjoy, Glyphr Studio AI, DeepFont Generator, не лише прискорює процес проєктування, а й дозволяє глибше збагнути шрифтові пропорції та ритміку через практичний експеримент.

Водночас стрімкий технологічний розвиток протягом 2024-2025 років потребує критичного мислення. Дослідження Дж. Толандера та М. Джонсона підтверджують, що такі інструменти як ChatGPT та DALL-E прискорюються генерацію ідей, проте попри швидкість, часто поступаються людській праці. Якщо не мати жодних навичок то така взаємодія може ускладнити чи навіть погіршити творчий процес [1].

Також слід звернути увагу на обмеження передачі контексту ШІ, оскільки існують технічні ліміти програм та часто дизайнерам складно пояснити ШІ, що саме потрібно згенерувати. Попри усі переваги генерацій є певні ризики щодо втрати занурення. Зникає стандартне «мислення руками» притаманне створенню ескізів та надмірна деталізація обмежують дизайнерів у власній уяві. Слід пам'ятати, що ШІ є лише інструментом, який вимагає усвідомленого підходу [1].

У теперішні час ШІ став дуже розвиненим, він швидко оптимізує роботу та спрощує багато робочих процесів. Проте важливо пам'ятати, що якість результату залежить від точності промпту та те, що зображення можуть бути схожими між собою та втратити унікальність [2].

Попри технологічні переваги виникає проблема авторства. Оскільки усі моделі навчаються на реальних даних художників та дизайнерів, правовий статус залишається відкритим для дискусій. Іншою проблемою є також загроза уніфікації. Більшість алгоритмів відтворюють поширені тренди, що може призвести до втрати оригінальності

та шаблонного мислення. Проблема «чорної скриньки», а саме незрозумілої логіки ШІ ставить під сумнів повний контроль над творчим процесом.

Не варто боятися розвитку технологій на заміну людської праці, якщо ШІ розглядається як інструмент, що підвищує результативність та еволюціонування дизайнерського мислення. Постає завдання для дизайнерів опанувати навички співпраці з алгоритмами та зберігати етичну відповідальність [3].

Висновки та пропозиції. Аналіз показав, що дизайнер поступово переходить від виконання технічних операцій до ролі куратора алгоритмів. Сьогодні ШІ став невід’ємною частиною у нашому житті, а його інтеграція в такі платформи, як Figma, Canva та ін., забезпечує суттєву оптимізацію робочих процесів. Через автоматизацію рутинних завдань звільняється час для творчих пошуків та ретельного планування. Проте потрібно пам’ятати про загрозу уніфікації дизайну, адже надмірна автоматизація може призвести до втрати «мислення руками».

Дизайнерам варто пам’ятати, що ШІ — це передусім інструмент-помічник. Важливо розвивати вміння чітко формулювати запити та уникати шаблонних рішень. Хоча ШІ може стати потужною основою для професійного зростання, якість кінцевого продукту визначається поєднанням людської креативності та можливостей технологій. На основі проведеного аналізу доцільно запропонувати умовну модель розподілу ресурсів «70/30», відповідно до якої 70% завдань припадає на автоматизовані процеси (зокрема генерацію шрифтових рішень, опрацювання графічних елементів та адаптацію макетів), тоді як 30% становлять стратегічні аспекти проектування та фінальне доопрацювання, що мають залишатися у сфері відповідальності дизайнера.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES:

1. Tholander, J., Jonsson, M. (2023). Design ideation with ai-sketching, thinking, and talking with Generative Machine Learning Models. Proceedings of the 2023 ACM Designing Interactive Systems Conference, P. 1930–1940. DOI: 10.1145/3563657.3596014.

2. Водяницький І. О. (2024). Використання штучного інтелекту в дизайні. Матеріали наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного.

3. Капелька А. О. (2025). Використання штучного інтелекту під час створення графічних проєктів у сучасному дизайні.

4. Кормич Л. А. (2025). Інтеграція ШІ у Figma: інструменти та практичні можливості.

5. Новаковський А., Яловега І. (2024). Упровадження технологій генеративного штучного інтелекту в творчу діяльність: розроблення структурної моделі дизайн-мислення. Сучасний стан наукових досліджень та технологій в промисловості, № 2(28). С. 108–120. DOI: 10.30837/2522-9818.2024.2.108.

6. Петрина Д. Ю. (2024). Використання штучного інтелекту в програмах обробки растрових об’єктів для оптимізації створення елементів графічного дизайну. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Topical aspects of modern scientific research». Tokyo, Japan: CPN Publishing Group, С. 190–194.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Васильчук Н.В.,

Коростишівський педагогічний фаховий коледж

імені І.Я.Франка

Житомирської обласної ради,

м. Коростишів

ОНЛАЙН-ОСВІТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ СТУДЕНТА

Сучасні умови життя вимагають від людини нових форм мислення, поведінки і співпраці, а також високого рівня відповідальності за власні дії. За цих умов вища освіта стає головним чинником суспільного прогресу. Найвищою цінністю визнається фахівець, здатний до безперервного пошуку і освоєння нових знань, прийняття нестандартних і відповідальних рішень у складних професійних ситуаціях.

Модернізація сучасного освітнього процесу передбачає «студентоцентровану» спрямованість. Це означає не лише зміну ролі викладача з транслятора знань на фасилітатора, а й суттєве збільшення ступенів свободи здобувачів освіти щодо вибору ними індивідуалізованих освітніх траєкторій.

Під індивідуальною освітньою траєкторією (ІОТ) ми розуміємо персональний шлях реалізації особистісного потенціалу кожного студента. Це цілісна програма індивідуальної активності, зміст якої визначається волездатністю студента — його готовністю здійснювати свідомий вибір та діяти згідно з етичною відповідальністю [2]. ІОТ визначається на весь період навчання, а її корегування дозволяє адаптувати освітній процес до динамічних потреб ринку праці. Зазвичай вибір траєкторії (вибіркових дисциплін, темпів навчання) здійснюється після зарахування до закладу освіти, але не пізніше визначених нормативними документами термінів [5].

Поряд із кардинальними змінами в системі фахової передвищої освіти, на тлі компетентісного підходу спостерігається стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Україна перебуває в періоді, коли традиційні методики навчання потребують доповнення інноваційними рішеннями, що створюються «з коліс», адаптуючись до запитів абітурієнтів.

Криза (пандемія, воєнний стан) виступає додатковим стимулом для пошуку нових форматів здобуття знань. У цьому контексті онлайн-курси на платформах (Coursera, Prometheus, Udemy) та системи дистанційного навчання стають дієвими «соціальними ліфтами». Сучасне студентство — «цифрове покоління» (digital natives) — сприймає електронний формат передачі знань як природний та найбільш логічний спосіб комунікації [1].

Дистанційне навчання (e-learning) дозволяє реалізувати гнучкість, яка є фундаментом ІОТ. Основні переваги онлайн-інструментів для персоналізації навчання включають:

- Асинхронність: можливість вивчати матеріал у власному темпі.
- Варіативність: доступ до широкого спектру сертифікатних програм, які можуть бути перезарховані в межах неформальної освіти [3].
- Доступність: подолання географічних та фізичних бар'єрів для осіб з особливими освітніми потребами або тих, хто поєднує навчання з роботою.

Проте процес інформатизації потребує системного підходу: від впровадження електронного документообігу до створення комплексних інформаційних систем, які б аналізували навчальні та психологічні можливості студента для надання рекомендацій щодо вибору дисциплін.

Виклики та бар'єри. Переміщення освітнього процесу в онлайн створює додаткове навантаження на педагогів. Виникає потреба у постійному підвищенні цифрової грамотності. Серед ключових проблем виокремлюють:

1. Технічні перешкоди: нестабільний доступ до мережі Інтернет.
2. Психологічна готовність: брак самодисципліни та навичок тайм-менеджменту у студентів [6].
3. Соціальна ізоляція: відсутність безпосереднього живого контакту, що потребує впровадження методів гейміфікації та інтерактивної взаємодії для підтримки мотивації.

Отже, дистанційне навчання є ефективним інструментом лише за умови синергії технічних можливостей та методичної готовності учасників освітнього процесу. Формування індивідуальної освітньої траєкторії через онлайн-інструменти вимагає підтримки на державному рівні та залучення бізнес-сектору для створення якісного українськомовного контенту та правового забезпечення визнання результатів неформальної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В. Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки. Методи та засоби навчання. 2020. Вип. 1. С. 5–21.
2. Коростіянець Т. П. Індивідуальна освітня траєкторія – освітня програма студента. Науковий вісник Донбасу. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_1_18.
3. Кухаренко В. М. Тьютор в дистанційному навчанні : навч. посіб. Київ: Кондор, 2019. 210 с.
4. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
5. Шарова Т. М., Шаров С. В. Формування індивідуальної освітньої траєкторії студента засобами інформаційної системи. Педагогіка. 2017. № 2. С. 149–154.
6. Muna A. N., Krismantari I. Mixing online and offline classes in blended learning during COVID-19 pandemic: challenges and opportunities. The Conversation. 2020. URL: <https://theconversation.com/mixing-online-and-offline-classes-in-blended-learning-during-covid-19-pandemic-challenges-and-opportunities-143387>.

Мамиченко Сергій Анатолійович
доктор філософії, доцент кафедри педагогіки
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

РОЗВИТОК ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У контексті педагогіки вищої школи понятійно-термінологічна система має свої особливості, зумовлені міждисциплінарністю самої галузі, її тісними зв'язками з філософією, психологією, соціологією, культурологією тощо. Термінологічне поле педагогіки вищої школи формується під впливом соціально-історичних чинників, що детермінують трансформацію підходів до навчання, викладання, управління та розвитку освітніх систем.

В умовах реформування вищої освіти України, впровадження компетентнісного підходу, стандартизації освітніх програм, розвитку академічної мобільності та інтеграції у міжнародний освітній простір, що супроводжується активним оновленням понятійного апарату. Крім того, варто говорити про інтенсивне запозичення нових термінів, які дещо ускладнюють наукову комунікацію.

Розпад СРСР у 1991 році став визначальним моментом у розвитку вітчизняної освітньої системи та відкрив можливості для формування самостійної національної освітньої політики. Відмова від жорстко ідеологізованої радянської моделі освіти зумовила поступове витіснення застарілої термінології, що була тісно пов'язана з політичними доктринами, та сприяла утвердженню нових підходів, заснованих на принципах наукового плюралізму, гуманізації та демократизації освіти.

У цей період активізується процес оновлення понятійно-термінологічного апарату педагогіки, що супроводжується впровадженням термінів, пов'язаних із розвитком особистості, компетентнісним підходом, академічною свободою та автономією закладів вищої освіти.

У становленні сучасного бачення понятійно-термінологічного апарату важливу роль відіграли два ключові документи: Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») (1993 р.) та Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті (2001 р.). Перша з них заклала підґрунтя для реформування освітньої системи, окресливши її пріоритети, серед яких – гуманізація та демократизація освіти, утвердження її національної спрямованості, забезпечення доступності та варіативності освітніх послуг, а також інтеграція у світовий освітній простір. Натомість Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті визначила стратегічні напрями модернізації освіти, акцентувала увагу на необхідності переходу до безперервної освіти, підвищенні її якості, впровадженні інноваційних освітніх технологій, розвитку особистісно орієнтованого навчання та формуванні конкурентоспроможного людського капіталу [1; 2].

Суттєвим чинником трансформації понятійно-термінологічної системи вітчизняної педагогіки вищої школи стали масштабні реформи у сфері вищої освіти, що активізувалися на початку XXI століття та набули системного характеру після ухвалення Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.). Цей нормативно-правовий акт започаткував нові підходи до організації освітнього процесу та забезпечення його якості. Його особливістю полягає в появі та модернізації існуючих термінів, що відображають нові підходи до організації та функціонування системи вищої освіти. Зокрема, відбулося переосмислення таких понять, як «якість вищої освіти», «освітня діяльність», «кваліфікація», «спеціальність», «староста», «куратор», «студент» які набули більш чіткого змістового наповнення відповідно до сучасних освітніх стандартів та європейських вимог. Було введено й низку нових термінів, що відображають інноваційні тенденції розвитку освіти, серед яких «академічна доброчесність», «академічна мобільність», «академічна свобода», «індивідуальна освітня траєкторія здобувача вищої освіти», «студентоцентризоване навчання», «результати навчання», «компетентність» тощо [3].

Наступним значущим лексикографічним виданням стала «Енциклопедія освіти», підготовлена фахівцями НАПН України під загальною редакцією її президента В. Г. Кременя. У створенні енциклопедії брали участь педагоги з усіх регіонів України, що надало їй всебічного науково-практичного характеру. Видання складається з 1168 статей на 1037 сторінках і охоплює широкий спектр питань сучасної освіти. Воно позиціонує себе як першу у вітчизняній літературі довідково-аналітичну працю, у якій представлено понятійно-термінологічний апарат сучасної освіти. Це дозволяє здійснювати трактування проблем, понять і явищ освіти з різних наукових позицій, створюючи базу для подальшого системного аналізу та дослідження термінології педагогіки [4, с. 9-10].

Поряд із нормативно-правовим забезпеченням освіти значну роль у розвитку педагогічної терміносистеми відіграють дисертаційні та наукові дослідження, які аналізують еволюцію категоріального апарату педагогіки та формування ключових понять.

Так, першою ґрунтовною науковою працею сучасної України, спеціально присвяченою дослідженню української педагогічної терміносистеми, зокрема у сфері шкільної освіти, вважаємо кандидатську дисертацію В. Авраменко. У цьому феноменологічному дослідженні здійснено комплексний аналіз процесу становлення навчальної термінологіки в умовах активної розбудови національної системи освіти у 1920-х – на початку 1930-х років, де зосереджено увагу на історичних передумовах формування педагогічної термінології, на впливі суспільно-політичних змін, політики українізації та становлення української мови як мови освіти і науки.

Ще одним потужним чинником розвитку понятійно-термінологічної системи педагогіки вищої школи є результати дисертаційних досліджень, присвячених аналізу еволюції педагогічних понять і категорій. Зокрема, у докторській роботі М. Сокол здійснено ґрунтовне дослідження становлення та розвитку категоріального апарату педагогіки у XIX–XX століттях. У межах цього підходу розвиток педагогічної науки розглядається як послідовний перехід від донаукового етапу, що характеризується фрагментарністю та описовістю знань, до концептуального, а згодом – до системного етапу, де відбувається упорядкування, узагальнення та теоретичне осмислення педагогічних понять.

Цінним для наших майбутніх наукових розвідок є підхід дослідниці, яка стверджує, що трансформація ключових педагогічних категорій зумовлена соціокультурними, історичними та освітніми змінами, що визначають не лише зміст понять, а й логіку їх взаємозв'язків у структурі педагогічної науки. Ми повністю поділяємо цю позицію, адже вона підкреслює динамічний характер термінологічної системи та її адаптивність до потреб суспільства і розвитку освіти.

Отже, упродовж тривалого історичного періоду українська педагогічна наука накопичила значний обсяг емпіричних і теоретичних напрацювань, які потребують систематизації, узагальнення та критичного переосмислення з урахуванням сучасних викликів. Дослідження розвитку понятійно-термінологічної системи педагогіки вищої школи є необхідним для формування чіткої, послідовної та функціонально ефективної термінології. Саме такий підхід дозволить підвищити якість педагогічних досліджень та забезпечить наукову обґрунтованість освітніх процесів в умовах трансформаційних змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна національна програма «Освіта: Україна XXI століття»: Постанова КМУ від 3.11.1993 р. №896 – 93-п. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text>
2. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті (2001 р.) : Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
4. Сухомлинська О. В. До питання про становлення української педагогічної термінології: історіографічний аспект. Понятійно-термінологічний апарат історико-педагогічних досліджень: історія і сучасні підходи: зб. матеріалів VI Всеукр. наук.-методол. семінару з історії освіти (9 трав. 2021 р., м. Київ, НАПН України). Вінниця: Нілан-ЛТД, 2021. С. 8–10.

Олендер К.П.

викладач англійської мови

Відокремлений структурний підрозділ

«Тернопільський фаховий коледж

Тернопільського національного технічного університету

імені Івана Пулюя»

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСВОЄННЯ ФАХОВОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ СТУДЕНТАМИ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Необхідність формування іншомовної професійної компетентності студентів немовних спеціальностей зумовлена сучасними тенденціями глобалізації та інтернаціоналізації. Англійська мова є засобом міжнародної комунікації у сферах науки, техніки та бізнесу. Засвоєння англійської термінології студентами немовних спеціальностей потребує комплексного підходу та врахування психолінгвістичних чинників. Психолінгвістичний підхід дозволяє розглядати процес навчання не як механічне запам'ятовування термінів, а як взаємодію когнітивних, емоційних та комунікативних чинників, дає змогу пояснити явища міжмовної інтерференції та окреслити шляхи оптимізації освітнього процесу.

Вивченню психолінгвістичних аспектів засвоєння фахової англійської термінології присвячені дослідження багатьох українських та зарубіжних вчених. Українські науковці зосереджувались на вивченні цієї теми у різних галузях: у сфері методики навчання іноземних мов (О. Даниленко, Т. Лелека, О. Присяжнюк), перекладознавства та білінгвізму (Є.Новікова, Н. Саєнко, Г.Социкіна), когнітивної лінгвістики та інтерференції (Д. Боклах, Л. Лук'яник, К. Олександренко), у контексті професійної підготовки студентів технічних і медичних спеціальностей (О. Герасимова, І. Павленко, Л. Процюк, М. Пугач, І.Скрипник, С. Сорочіна). Зарубіжні вчені досліджували когнітивні та психолінгвістичні чинники у процесі навчання англійської мови за професійним спрямуванням. Стівен Крашен та Джеймс Куммінс розробляли теоретичні моделі засвоєння іншомовної лексики. Актуальність теми зумовлена тим, що навчання фахової англійської термінології студентів немовних спеціальностей потребує комплексного підходу із врахуванням когнітивних процесів, мовної інтерференції та мотивації. Недостатньо вивченою залишається специфіка міжмовної інтерференції у вузькоспеціалізованій термінології та застосування сучасних психолінгвістичних технологій.

Психолінгвістика вивчає зв'язок між мовою та мисленням, загальні закономірності розвитку мовлення, функціонування мовної особистості [1]. У контексті професійної англійської мови її роль полягає у виявленні когнітивних процесів пам'яті, уваги й мислення, що забезпечують ефективне засвоєння термінології студентами немовних

спеціальностей. Сучасні підходи до навчання англійської мови за професійним спрямуванням дозволяють поєднувати психолінгвістичні моделі з комунікативними та когнітивними стратегіями.

Герцовська Н. [4] вивчала сугестопедійний підхід для навчання іноземної мови, який дозволяє ефективніше використовувати приховані можливості мозку, подолати страх помилки та мовний бар'єр, стимулює внутрішню мотивацію. Суть методу, розробленого болгарським психологом Георгієм Лозановим, полягає у навіюванні, створенні невимушеної, творчої атмосфери. Використання музики та ритму активізує довготривалу пам'ять. Застосування діалогів, рольових ігор, драматизації дозволяє зануритись у ситуації, що стимулює природне використання мови.

Фахова англійська термінологія характеризується високим рівнем абстракції, що ускладнює її запам'ятовування. Технічні тексти мають високу лексичну насиченість. Основна складність у засвоєнні термінів полягає у багатозначності, вузькоспеціалізованості, відсутності прямих відповідників, контекстній залежності. Крім того, потрібно володіти не лише мовою на високому рівні, але й фаховими знаннями [2, с. 106].

Павлов В. наголошує на важливості повторення, емоційного забарвлення та структурованої подачі матеріалу для ефективного переносу термінів у довготривалу пам'ять. Також для запам'ятовування велике значення мають цінність інформації для самого студента та її повторюваність у професійному контексті. Класифікація сприяє формуванню семантичних полів, аналіз дозволяє виявити морфологічні особливості, а порівняння — диференціювати близькі за значенням терміни [2, с. 109].

Мовна інтерференція під час вивчення фахової термінології буває як позитивною, так і негативною. З одного боку, вона полегшує засвоєння інтернаціоналізмів, які є зрозумілими без перекладу завдяки схожості в обох мовах. А так звані «хибні друзі перекладача», навпаки, можуть стати причиною неправильного розуміння термінів. Розрізняють фонетичну, лексичну, граматичну, культурну, соціальну інтерференції [3, с. 254]. Для того, щоб подолати інтерференцію, рекомендують вивчати терміни у контексті, а не окремо, використовувати тлумачні термінологічні словники, а не англо-українські, практикувати порівняльний аналіз, уникати буквалізмів.

Для майбутнього фахівця засвоєння термінології є перебудовою когнітивної бази. Психолінгвістичний аспект включає здатність перемикатись між культурними кодами. Ефективне поєднання психолінгвістики та міжкультурної компетентності перетворює процес навчання на формування білінгвальної професійної свідомості. Доцільно застосовувати концептуальне мапування, контекстуалізацію через фрейми, предметно-мовне інтегроване навчання, кейс-метод, візуалізацію, аналіз етимології та внутрішньої форми слова.

Таким чином, процес засвоєння англійської фахової термінології студентами немовних спеціальностей має комплексний характер та залежить від індивідуальних особливостей пам'яті, мислення, мотивації. Важливе значення має міжкультурний аспект. Потрібно застосовувати комунікативні, когнітивні методи, використовувати автентичні тексти. Психолінгвістичний підхід забезпечує глибше розуміння мовного навчання та сприяє формуванню готовності студентів до роботи у міжнародному професійному середовищі.

Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення впливу когнітивного навантаження на швидкість та якість засвоєння іншомовних термінів, вивчення асоціативних зв'язків між українською та англійською мовами, ролі пам'яті, уваги, темпераменту, індивідуальних особливостей у опануванні термінології, застосування сугестопедійного підходу, інтерактивних методів навчання, гейміфікації, технологій віртуальної та доповненої реальності для моделювання професійних ситуацій, розробка адаптивних онлайн-платформ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Куранова С. І. Основи психолінгвістики: навч. посіб. / С. І. Куранова. К.: ВЦ «Академія», 2012. 208 с.
2. Павлов В. Психолінгвістичний підхід до формування термінологічної компетентності в англomовному юридичному дискурсі // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Випуск 1 (53). 2025. С. 106-112
3. Павлюк Х. Т., Панчук Л. В., Громко Є. А. Феномен мовної інтерференції у професійному контексті перекладача // Вчені записки ТНУ імені В.І.Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Том 35 (74). № 1. 2024. С.253-259
4. Hertsovska, N. The analysis of psycholinguistic peculiarities of a foreign language studying: suggestopedia approach / N. Hertsovska // Сучасні дослідження з іноземної філології: збірник наукових праць / гол. ред. Фабіан М.П. Ужгород: УжНУ, 2022. 3-4. С. 316-323

Чаповська Анна Володимирівна
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
факультет педагогічної освіти,
кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи
м. Львів

ПОНЯТТЯ ЖИТТЕСТІЙКОСТІ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА СУМІЖНИХ НАУК

В умовах сучасної ситуації України, що характеризується тривалою військовою агресією, системними кризами та високим рівнем невизначеності, проблема збереження ментального здоров'я та здатності особистості до ефективного функціонування набуває особливого значення. Феномен життєстійкості постає не просто як здатність людини протистояти стресовим чинникам, а як фундаментальна внутрішня опора, що визначає вектор її адаптації та самореалізації. У науковому дискурсі поняття «життєстійкість», а також концептуально споріднене з ним поняття «резильєнтність» розглядаються як фундамент психологічної безпеки суспільства [30, с. 14]. Актуальність вивчення цих феноменів зумовлена необхідністю пошуку внутрішніх механізмів, які дозволяють індивіду не лише нівелювати деструктивний вплив травмівних подій воєнного стану, а й зберігати потенціал для подальшого особистісного саморозвитку та посттравматичного зростання [10, с. 354; 28, с. 113]. Науковий інтерес до даної проблематики зосереджений на з'ясуванні того, яким чином поєднання когнітивних установок, емоційної саморегуляції та дієвих копінг-стратегій створює буфер проти хронічного стресу та психологічної травматизації [14, с. 47; 50, с. 102]. У цьому контексті життєстійкість постає не як статична риса характеру, а як динамічна характеристика ресурсного стану індивіда, що піддається цілеспрямованому формуванню та зміцненню в процесі соціального втручання [13, с. 22; 51, с. 16].

Теоретичний аналіз проблеми свідчить про значну термінологічну варіативність у визначенні сутності життєстійкості. Класичне розуміння цього феномену базується на концепції С. Мадді, яку активно розвивають у своїх працях вітчизняні дослідники, зокрема О. Чиханцова та О. Кокун, які розглядають життєстійкість як інтегральну психологічну властивість особистості, що виникає з поєднання трьох ключових установок: залученості, контролю та прийняття ризику або виклику [21, с. 45]. Кожен із цих компонентів виконує специфічну функцію в процесі адаптації особистості до умов воєнного стану.

1. Залученість визначається як переконання особистості в тому, що активна участь у подіях, які відбуваються навколо, дає максимальний шанс знайти щось цікаве та корисне для себе [21, с. 50]. У сучасних соціальних дослідженнях залученість розглядається як

протилежність відчуженню. В умовах війни цей компонент допомагає особистості відчувати приналежність до своєї спільноти та держави, що є критично важливим для збереження ментального здоров'я [12, с. 63]. О. Чиханцова підкреслює, що людина з високим рівнем залученості отримує задоволення від власної діяльності, що стає внутрішнім ресурсом соціально-психологічної стійкості [48, с. 35]. Для індивіда залученість часто виражається через включеність в освітній процес та волонтерські ініціативи, що мінімізує почуття безпорадності [33, с. 187].

2. Контроль являє собою переконання в тому, що боротьба та активні дії дозволяють індивіду впливати на результат подій, навіть якщо цей вплив не є абсолютним [21, с. 52]. На протигагу вивченій безпорадності, контроль стимулює пошук способів вирішення проблем, а не пасивне переживання стресу. В. Готич зазначає, що в умовах воєнного стану відчуття контролю над власним життям, навіть у дрібницях, стає фундаментальним чинником резильєнтності [6, с. 10]. О. Кокун вказує на те, що розвиток цієї установки дозволяє особистості трансформувати зовнішній тиск у керовані завдання, що знижує рівень травматизації [13, с. 56].

3. Прийняття виклику – це переконання, що будь-які зміни в житті, як позитивні, так і негативні, є можливістю для розвитку та набуття нового досвіду [21, с. 55]. Людина з розвинутою установкою прийняття виклику розглядає стресові події не як загрозу безпеці, а як виклик своїм можливостям. О. Ковальчук у своїх дослідженнях зазначає, що саме цей компонент є ключовим для посттравматичного зростання, оскільки дозволяє переосмислювати пережиті труднощі як джерело внутрішньої сили [10, с. 358]. У соціально-психологічному аспекті «виклик» стимулює особистість до опанувальної поведінки та активного пошуку нових смислів [40, с. 78].

Дослідниця О. Чиханцова наголошує, що життєстійкість проявляється повною мірою лише за умови збалансованості всіх трьох компонентів. Якщо один із них домінує за рахунок інших, здатність особистості до самовідновлення може бути знижена [50, с. 125]. Зокрема, В. Москалець та П. Шкраб'юк акцентують увагу на тому, що в умовах війни дефіцит «контролю» може призвести до апатії, тоді як низький рівень «залученості» сприяє соціальній ізоляції та депресивним станам [23, с. 497].

Окрім базової моделі С. Мадді, сучасні автори додають до структури життєстійкості ресурсний компонент. О. Чиханцова виокремлює духовність як ресурс розвитку життєстійкості, що дозволяє людині виходити за межі безпосередньої ситуації та знаходити трансцендентні сенси існування [47, с. 543].

Також важливим є соціальний компонент, який Л. Коробка описує через резильєнтність спільноти – здатність отримувати та надавати підтримку в кризових обставинах, що підсилює індивідуальну стійкість кожного члена групи [15, с. 52].

Таким чином, структура життєстійкості є складною системою соціально-психологічних установок і ресурсів, які в сукупності забезпечують не лише виживання, а й продуктивне функціонування індивіда в умовах тривалої військової агресії та соціальних потрясінь [35, с. 92; 51, с. 19].

У сучасних соціальних дослідженнях особливе місце посідає поняття «резильєнтність», яке нерідко вживається як синонім життєстійкості, проте має власну специфіку. С. Бикова визначає резильєнтність як динамічний процес адаптації особистості до складних життєвих

обставин, підкреслюючи її процесуальний характер [2, с. 25]. Якщо життєстійкість – це система установок, то резильєнтність – це здатність «пружинити», тобто повертатися до нормального стану після деформаційного впливу травми [11, с. 5; 18, с. 2]. О. Кокур розглядає ці феномени у взаємозв'язку, вказуючи, що життєстійкість виступає особистісним підтриманням, на якому розгортаються процеси резильєнтності як здатності до самовідновлення [13, с. 42; 48, с. 33].

Соціально-психологічний вимір проблеми акцентує увагу на формуванні життєстійкості як здатності людини до сталого розвитку в кризові часи [17, с. 248]. Т. Семігіна та О. Столярик у своїх працях пропонують розглядати резильєнтність крізь призму теорії соціальної роботи, визначаючи її як здатність клієнта (індивіда або громади) ефективно використовувати наявні ресурси для подолання наслідків збройних конфліктів [37, с. 115; 58, с. 118]. Важливим визначенням у цьому контексті є «резильєнтність спільноти», що трактується Л. Коробкою як колективна життєстійкість, яка підсилює індивідуальні адаптивні можливості кожної людини через соціальну солідарність [15, с. 48].

Окрему увагу О. Кокур приділяють психологічній життєстійкості як чиннику збереження ментального здоров'я. Науковець визначає її як інтегровану характеристику, що дозволяє людині підтримувати психологічну цілісність під час війни [12, с. 62]. Натомість у роботах Н. Коновалової це поняття доповнюється аспектом подолання травматичного стресу, де життєстійкість виступає як медіатор між травматичною подією та її довготривалими наслідками [14, с. 46].

Актуальним також видається порівняння життєстійкості з концептом психологічного благополуччя. О. Кривуца зазначає, що життєстійкість не є тотожною відсутності страждань чи проблем – навпаки, вона є фундаментом благополуччя саме в умовах дефіциту ресурсів та безпеки [16, с. 67]. Тобто, індивід може відчувати страх або біль, але завдяки високому рівню резильєнтності зберігати здатність до осмисленого життя та виконання соціальних ролей [36, с. 125].

Завершуючи термінологічний огляд, слід згадати визначення О. Чиханцової, яка розглядає життєстійкість як складне системне утворення, що базується на духовних ресурсах особистості [47, с. 541; 50, с. 120]. Натомість Ю. Швалб включає у поняття життєстійкості психологічні механізми, через які вона трансформується у конкретні вчинки та життєві стратегії, що забезпечують самодетермінацію індивіда в екстремальних умовах [51, с. 18]. Таким чином, поняття життєстійкості в сучасній науці охоплює широкий спектр характеристик: від індивідуальних переконань до соціальних ресурсів підтримки.

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що життєстійкість є фундаментальним соціально-психологічним новоутворенням, яке в сучасних реаліях визначає здатність особистості до збереження ментального здоров'я та соціальної цілісності. Це не просто сукупність захисних механізмів, а активна життєва позиція, що базується на єдності залученості у суспільні процеси, відчутті спроможності контролювати власну долю та сприйнятті життєвих труднощів як можливостей для особистісного гартування. В умовах тривалого воєнного стану життєстійкість виступає тим внутрішнім стрижнем, який дозволяє людині не лише адаптуватися до

екстремальних викликів, а й трансформувати травматичний досвід у ресурс для подальшого розвитку. Саме тому вивчення її структури та механізмів формування є стратегічно важливим завданням для сучасної психології та соціальної педагогіки, особливо в контексті підтримки підростаючого покоління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Готич В. О. Resiliens, hardiness, психологічна стійкість, життєстійкість: порівняльний аналіз понять у соціально-психологічних дослідженнях. Загальна психологія. Історія психології. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. Т. 34 (73). № 3. 2023. С. 7-12.
2. Ковальчук О. Резильєнтність як фактор посттравматичного зростання підлітків. Вісник гуманітарного наукового товариства: наукові праці. Випуск 25. Черкаси: Видавництво «З06», 2025. С. 353-362.
3. Кокур О. М., Мельничук Т. І. Резильєнс-довідник: практичний посібник. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2023. 25 с.
4. Кокур О. М. Психологічна життєстійкість як чинник збереження ментального здоров'я особистості в умовах війни. Наукові записки НаУКМА. Психологія. 2023. Т. 6. С. 60-66.
5. Кокур О. М. Життєстійкість і резильєнтність людини в сучасному світі: теорія, дослідження, практика : монографія. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025. 214 с.
6. Коновалова Н. М. Психологічна життєстійкість особистості як чинник подолання наслідків травматичного стресу. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Психологія». 2022. Вип. 72. С. 45-51.
7. Коробка Л. М. Резильєнтність спільноти як чинник життєстійкості особистості в умовах суспільних викликів. Психологічні науки: проблеми і здобутки. 2022. Вип. 1 (15). С. 45-60.
8. Куц Д. Формування життєстійкості людини в контексті цілого сталого розвитку. Стратегічні інновації соціальних комунікацій та іноземної філології в кризові часи : збірник наукових праць II Міжнародної науково-практичної конференції. Суми : СумДУ, 2025. С. 247-250.
9. Ларіна Т. О. Резильєнтність як здатність до відновлення психологічного здоров'я особистості. Технології розвитку інтелекту. 2022. Т. 6. № 1 (30).
URL: https://www.google.com/search?q=http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/635
10. Мадді С. Р. Теорія життєстійкості та її застосування в сучасних дослідженнях: монографія. Київ: Наукова думка, 2019. 180 с.
11. Москалець В. В., Шкраб'юк П. П. Психологічні особливості життєстійкості та резильєнтності особистості в умовах воєнного стану. Перспективи та інновації науки. 2023. № 9 (27). С. 493-503.
12. Онищенко Н. В. Психологічний супровід осіб, які пережили травматичні події в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми психології. 2023. Т. 11, Вип. 25. С. 112-125.

13. Панок В. Г., Максименко С. Д., Слюсаревський М. М., Прохоренко Л. І., Чепелева Н. В., Куліш Т. І., Чуніхіна С. Л., Губеладзе І. Г., Ткачук І. І., Ярмола Н. А. Захист і підтримка ментального здоров'я українців в умовах воєнного стану: виклики і відповіді: монографія. Київ: НАПН України, 2024. 188 с.

14. Панок В. Г. Соціально-психологічні аспекти підтримки резильєнтності населення в умовах тривалої війни. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2023. Т. 5. № 2.

URL: <https://visnyk.naps.gov.ua/index.php/journal/article/view/392>

15. Предко В. В. Психологічне значення життєстійкості задля ефективного розвитку підлітка в умовах освітнього середовища. Психологія особистості. Габітус. 2020. №19. С. 185-189.

16. Романовська Д. Д. Резильєнтність як здатність особистості до самовідновлення в кризових умовах. Збірник наукових праць: психологія. 2022. Вип. 27. С. 88-97.

17. Сахарова К. О. Життєстійкість як складова відновлення психічного здоров'я. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2022. Випуск 2. С. 123-128.

18. Семигіна Т., Столярик О. Нове обличчя соціальної роботи: сучасні теорії та підходи. Таллінн: Teadmus. 2025. 524 с.

19. Симоненко С., Грек О., Костюніна О. Опанувальна поведінка та життєстійкість в умовах бойового стресу. Science and Education. 2024. №1. С. 75-80.

20. Чиханцова О. А. Духовність як ресурс розвитку життєстійкості особистості. Актуальні проблеми психології. 2016. С. 540-547.

URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/708389/1/%D0%A7%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20.pdf>

21. Чиханцова О. А. Життєстійкість як ресурс психологічної стійкості. Psychological Journal. 2023. Вип. 1 (69). С. 32-40.

22. Чиханцова О. Психологічні основи життєстійкості особистості: монографія. Київ: Талком, 2021. 319 с.

23. Швалб Ю. М. Психологічні механізми формування життєстійкості особистості. Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2022. Вип. 4 (52). С. 15-24.

24. Semigina T., Kokoichuk Y., Shkuro V., Stoliaryk O. Resilience in Social Work during Armed Conflict: Insights from Ukraine for Global Future Practice. International Scientific Journal of Universities and Leadership. 2022. Vol. 13. P. 116-129.

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

*Horban Yuriy Vitaliiovich,
Lytvynenko Roman Hennadiiovych,
Honcharov Dmytro Denysovich,
cadets of the Educational and Research Institute No. 4
Kharkiv National University of Internal Affairs
Scientific Supervisor: Luchyk Svitlana Dmytrivna,
Doctor of Economics, Professor,
Professor of the Department of the
Information Systems and Technologies,
Kharkiv National University of Internal Affairs*

THE IMPACT OF SOCIAL NETWORKS ON SOCIETY

In the 21st century, social networks have become one of the most important factors shaping the development of modern society. They have transformed the ways people communicate, access information, organize public life, and even form their identities. Platforms such as Facebook, Instagram, TikTok, and Twitter (X) connect billions of users within a single digital space, where information spreads instantly and with minimal restrictions. In this regard, the impact of social networks on society is complex and multidimensional, encompassing both positive and negative aspects [1].

First of all, social networks play an important role in the development of communication. They allow people to stay connected regardless of distance, time, and social status. As a result, the exchange of information, the establishment of professional contacts, and the formation of new social connections are significantly simplified. Online communication has become an integral part of everyday life, especially among young people, who активно use digital platforms for education, work, and leisure [2].

Moreover, social networks are a powerful source of information. They provide quick access to news, analytics, educational materials, and various types of content. This allows users to respond rapidly to global events, stay informed about current issues, and participate in public life. At the same time, social networks have become an effective tool for the dissemination of knowledge and self-education, as many experts, educators, and researchers use these platforms to promote science and education.

An important advantage of social networks is their role in the development of civil society. They facilitate the organization of social movements, volunteer initiatives, and public campaigns. Through social networks, people can quickly unite around common ideas, coordinate actions, and influence social processes. This is especially relevant in times of crisis, when rapid mobilization of resources and the dissemination of important information are necessary [3].

However, alongside the positive aspects, there are also serious risks. One of the main problems is the spread of misinformation. Social networks often become an environment for the dissemination of fake news, propaganda, and manipulation. The lack of effective mechanisms for verifying information leads to users receiving a distorted picture of reality, which, in turn, influences the formation of public opinion [4].

Another important issue is addiction to social networks. Many users spend a significant portion of their time in the online environment, which negatively affects their productivity, physical health, and emotional well-being. The constant desire to receive new messages, likes, and comments creates a so-called “digital addiction,” which can lead to anxiety, stress, and a decreased level of life satisfaction [5].

Social networks also influence the formation of values and worldview. The content that users consume largely shapes their opinions, interests, and behavior. Platform algorithms create personalized news feeds based on users’ previous preferences. This leads to the formation of so-called “information bubbles,” where a person is exposed only to information that confirms their existing beliefs and rarely encounters alternative viewpoints.

It is also important to highlight the impact of social networks on young people. On the one hand, they provide broad opportunities for self-expression, the development of creative abilities, and communication. On the other hand, social networks can create unrealistic standards of appearance, lifestyle, and success. Comparing oneself to other users often leads to lower self-esteem, dissatisfaction with oneself, and even the development of psychological problems.

An important aspect is also the issue of privacy and personal data protection. Social networks collect a large amount of information about their users, which creates risks of its misuse. Data breaches, fraud, and cybercrime are serious challenges of the modern digital society [6].

Despite all the mentioned problems, social networks remain an important tool for the development of the modern world. They contribute to globalization, the exchange of cultural values, and the development of the information society. However, in order to fully utilize their potential and minimize negative consequences, it is necessary to develop digital literacy, critical thinking, and a responsible attitude toward the use of information technologies.

In conclusion, social networks have a significant and contradictory impact on society. They open up new opportunities for development, communication, and self-realization, while at the same time creating a number of challenges related to security, information reliability, and users’ psychological well-being. In today’s conditions, it is important not only to use social networks, but also to be aware of their influence, forming a responsible and critical attitude toward the digital environment.

REFERENCES

1. Social media that dictate the rhythm of news (2024). The Institute of Mass Information. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/sotsialni-merezhi-yaki-dyktuyut-rytm-novyn-doslidzhennya-imi-i65389> (date accessed: 20.03.2026).
2. Social media as an indispensable communication tool (2020). Yurydychna hazeta. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/socialni-merezhi-yak-nezaminni-y-instrument-komunikaciyi.html> (date accessed: 21.03.2026).

3. Networks and partnerships of civil society: what are the benefits? (2019). Yevropeys'kyy prostir. URL: <https://euprostitir.org.ua/practices/140618> (date accessed: 26.03.2026).
4. The Internet is a resource for the curious or a web for the gullible. Internet. URL: <https://sites.google.com/view/bezpecnyj-internet> (date accessed: 24.03.2026).
5. The impact of social media on mental health and addiction. MAA. URL: <https://maa-ukraine.com.ua/uk/news/vpliv-sotsialnih-merezh-na-psihibiku-ta-zalezhnist/> (date accessed: 26.03.2026).
6. Protection of personal data: why ethical principles are important during digitalization (2022). Zmina. URL: <https://zmina.info/columns/zahyst-personalnih-danyh-chomu-vazhlyvi-etychni-pryncypy-pid-chas-cyfvrovizacziyi/> (date accessed: 26.03.2026).

Яворівська Анна Юрївна
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
факультет педагогічної освіти,
кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи
м. Львів,

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОБРАЗУ ВЕТЕРАНА У МЕДІА

На третьому році повномасштабного вторгнення росії в Україну значна частина населення регулярно відстежує новини, повідомлення про повітряні тривоги, обстріли та зміни на фронті, що формує постійну потребу в актуальній та достовірній інформації. Одночасно поширення дезінформації, інформаційно-психологічні операції та низький рівень довіри до державних медіа спонукають громадян шукати альтернативні, більш надійні джерела. Згідно з даними соціального опитування Громадської платформи «Опора», соціальні мережі залишаються основним джерелом новин для 73,4% українців, при цьому Telegram (78,1%), YouTube (59,5%) і Facebook (44,6%) стабільно утримують лідерські позиції, а серед молоді віком 18–29 років популярність Telegram сягає 90,5 %, водночас зростає використання TikTok [2, с.2].

У такому інформаційному середовищі особливого значення набуває репрезентація образу ветерана, яка виступає важливим чинником формування суспільного сприйняття цієї соціальної групи. Засоби масової інформації функціонують не лише як канали поширення відомостей, але й як інструменти соціального конструювання реальності, впливаючи на уявлення громадськості про ветеранів, їхні потреби та місце у суспільстві. Наукові дослідження підтверджують, що медіа відіграють визначальну роль у формуванні ставлення до ветеранів, впливаючи як на рівень суспільної підтримки, так і на ступінь соціальної дистанції щодо них [4]. Цей процес ускладнюється тим, що формування медійних наративів відбувається в умовах високої інформаційної напруженості, що включає поширення частково або повністю стереотипізованих образів ветеранів.

Процес переходу військовослужбовців до цивільного життя супроводжується значною невизначеністю щодо їхнього подальшого професійного та соціального розвитку. Ветерани стикаються з низкою труднощів, серед яких – пошук стабільного працевлаштування, адаптація до умов цивільного трудового середовища, а також ефективне застосування набутого досвіду, знань і навичок у нових професійних контекстах. Ці виклики ускладнюються впливом медіа та суспільних уявлень, які нерідко формуються на основі вибіркового і спрощеного інтерпретацій образу ветерана. Незважаючи на переважно позитивне ставлення цивільного населення до осіб, які проходили військову службу, таке сприйняття не завжди сприяє їхній успішній інтеграції у цивільне професійне середовище. Більше того, стереотипні уявлення, навіть якщо вони мають позитивне забарвлення, можуть виступати бар'єром у процесі кар'єрного

переходу ветеранів, обмежуючи їхні можливості професійної реалізації та ускладнюючи адаптацію до нових соціально-економічних умов [3].

У медійному дискурсі та суспільній свідомості простежується тенденція до формування трьох основних моделей репрезентації ветеранів, кожна з яких по різному впливає на їхнє сприйняття в цивільному професійному середовищі та визначає очікування роботодавців щодо цієї соціальної групи. Перший підхід передбачає інтерпретацію ветерана як цінного ресурсу для ринку праці, де акцент робиться на набутих під час військової служби професійних і надпрофесійних компетентностях, включаючи так звані «м'які навички» – лідерство, комунікацію, критичне мислення та здатність до роботи в команді [5]. Другий підхід ґрунтується на протилежній інтерпретації – ветерана як потенційної проблеми або «вразливої» особистості, що відображає медійне висвітлення труднощів адаптації до цивільного життя, психічного здоров'я та соціальних бар'єрів [5]. Третій підхід передбачає репрезентацію ветерана як об'єкта соціальної відповідальності, де акцент зміщується на суспільний обов'язок підтримки ветеранів через їхній внесок і жертви під час військової служби [5].

Образ українського військового у медіа можна розглядати як комплекс характеристик, що відображають професійні, морально-етичні та особистісні риси, включно з патріотизмом, героїзмом, людяністю та гендерною рівністю, які разом формують суспільне уявлення про військовослужбовця. Канадський філософ М. Маклюен підкреслював, що ЗМІ не лише транслюють інформацію, а й змінюють способи сприйняття простору, часу та міжособистісних відносин, розширюючи чуттєві можливості людини та формуючи нові моделі сприйняття реальності [1, с.139].

Психологічне сприйняття образу військових формується під впливом медіа, які пропонують певні наративи та символи, створюючи бажане враження про цю соціальну групу. В українському суспільстві образ військових за останні десять років трансформувався кілька разів залежно від етапів російсько-української війни. На початку 2014 року, після окупації Криму, військові перестали сприйматися як байдужа до суспільства категорія й стали символом національної єдності та боротьби за свободу. Активне висвітлення історій добровольців у медіа та соціальних мережах підкреслювало їхню самопожертву та патріотизм. У 2023 році 79% респондентів зазначали, що суспільство поважає ветеранів, хоча показник знизився порівняно з 91% на початку року, що, ймовірно, пов'язано з незадовільним рівнем державної підтримки: лише 33% вважали, що держава виконує свої зобов'язання перед ветеранами [1, с.140].

За результатами дослідження «Двадцять четверте загальнонаціональне опитування «Україна в умовах війни», 64% респондентів оцінюють образ ветеранів в українських ЗМІ позитивно, тоді як лише 4% відзначають негативне його відображення. Проте 36% опитаних зазначили, що медійний образ не відповідає реальному життю військових, тоді як 58% вважають, що він загалом відображає дійсність [1, с.141].

Після початку повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року медіа здебільшого героїзували образ військових, особливо жінок, підкреслюючи їхню самопожертву та внесок у боротьбу. Водночас із часом з'являлися узагальнені стереотипні зображення, які не завжди відображають індивідуальні виклики військовослужбовців. Це призводило до зміщення фокусу від позитивного формування образу до висвітлення проблем

післявоєнного періоду, включно з психоемоційною нестабільністю, труднощами адаптації та медико-соціальними й психологічними викликами для ветеранів. Додатково ситуацію ускладнило висвітлення діяльності ТЦК після ухвалення закону «Про мобілізацію» у 2024 році, коли медіа поширювали як об'єктивну інформацію, так і резонансні скандали, що могли негативно впливати на імідж військових структур. У зв'язку з цим Національна рада з питань телебачення та радіомовлення закликала медіа дотримуватися професійних стандартів [1, с.141].

Таким чином, конструювання образу українського військового у медіа є складним, багаторівневим процесом, що визначається взаємодією редакційної політики, соціального контексту та інформаційного середовища. Медіа виступають не лише як пасивний відображувач подій, а як активний агент формування суспільних уявлень, що безпосередньо впливає на сприйняття ветеранів і створює рамки для їхньої ефективної соціальної та професійної інтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Тронь О. В., Салюк М. Вплив ЗМІ на формування образу українського військового під час російсько-української війни // Актуальні проблеми юриспруденції та психології : матеріали V наук. конф. 2024. С. 138.
2. Шпортун Д. Вплив соціальних мереж та медіа на формування громадської думки в Україні // Травневі студії: історія, політологія, міжнародні відносини. 2025. С. 1–3.
3. Kirchner M. Three Portrayals of Military Veterans: Implications for their Career Transitions // *Journal of Veterans Studies*. 2024. Vol. 10, No. 3. P. 57–63. URL: <https://doi.org/10.21061/jvs.v10i3.616>
4. Parrott S., Albright D. L., Laha-Walsh K. et al. When We Post About Veterans: The Role of News Media in Guiding Social Media Dialogue // *Journal of Veterans Studies*. 2022. Vol. 8, No. 1. P. 222–230. URL: <https://doi.org/10.21061/jvs.v8i1.311>
5. Parrott S., Albright D. L., Dyché C., Steele H. Mental Representations of Military Veterans // *Journal of Veterans Studies*. 2020. Vol. 6, No. 3. P. 136–148. URL: <https://doi.org/10.21061/jvs.v6i3.207>

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Павленко Віктор Степанович

провідний науковий співробітник

Український науково-дослідний інститут

спеціальної техніки та судових експертиз

Служби безпеки України

м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-8860-7696

ЗАСТОСУВАННЯ МАКСЕНІВ (MXENES) У ЕНЕРГЕТИЦІ ТА ЕЛЕКТРОНІЦІ

Двовимірні матеріали на основі карбідів, нітридів і карбонітридів перехідних металів, відомі як максени (MXenes), за останнє десятиліття сформували окремий клас функціональних наноматеріалів для енергетики і електроніки завдяки унікальному поєднанню високої електропровідності, гнучкості, міцності на розтягнення, поглинанню та екрануванню електромагнітного випромінювання. Типова композиція з багатошаровою ламінарною структурою і поверхневими термінальними групами (оксидними, гідроксильними, фторидними тощо) забезпечує широкі можливості для інженерії електрохімічних, механічних та електронних властивостей шляхом вибору металу, неметалу, комбінації шарів і методів обробки. Така гнучкість робить максени перспективними для створення електродів, інтерфейсних шарів та функціональних добавок для сучасних елементів накопичення енергії і компонентів гнучкої та високочастотної електроніки.

В енергетиці максени вже розглядають як ключові матеріали для електродів суперконденсаторів, літій-, натрій- та калій-іонних акумуляторів, а також метало-сірчаних та метало-повітряних систем. Висока електропровідність і відкриті міжшарові канали сприяють швидкій інтеркаляції іонів, що поєднує механізми подвійного електричного шару та псевдофарадейного зберігання заряду і забезпечує високу питому ємність при значних швидкостях заряд-розряд. У низці робіт продемонстровано, що електроди на основі титановмісних максенів досягають високих значень ємності при збереженні більш ніж 90% початкових характеристик після десятків тисяч циклів, що особливо важливо для імпульсних накопичувачів і буферних систем у відновлюваній енергетиці та транспорті. Також, максени використовують як струмопровідні каркаси, модифікатори поверхні сірчаних катодів і полярні матриці для іммобілізації розчинних проміжних продуктів у літій-сірчаних акумуляторах, що зменшує ефект «шатлінгу» й підвищує кулонівську ефективність.

Перспективним напрямом є застосування максенів у системах перетворення енергії, зокрема в електрокаталізі реакцій виділення і відновлення водню, кисню та в паливних елементах. Завдяки регульованому складу і поверхневій хімії максени можуть виступати як самостійні каталізатори або провідні носії для наночастинок благородних металів, забезпечуючи підвищену активну площу, поліпшений перенос заряду та механічну стабільність каталізаторного шару. Доведено, що модифікація функціональними групами, легування та створення вакансій дозволяють оптимізувати енергетичний ландшафт адсорбції проміжних реагентів і, відповідно, знизити перенапругу ключових електрохімічних реакцій. Це відкриває можливості для інтеграції максенів у водневі енергосистеми, електролізери та метало-повітряні джерела струму.

В електроніці максени привертають увагу як матеріали для прозорих провідних плівок, гнучких електродів, транзисторів, сенсорів та елементів пам'яті завдяки поєднанню високої провідності, механічної гнучкості та сумісності з розчинними технологіями нанесення. Тонкі плівки максенів мають низький опір при помірній оптичній прозорості, що дозволяє розглядати їх як альтернативу оксидам індію-олова в гнучких дисплеях, органічній електроніці й фотодетекторах. Висока чутливість електропровідності до адсорбції молекул газів, змін вологості, температури та деформацій зумовлює широке впровадження максенів у хімічні, біосенсорні і тензорезистивні платформи, включно з мобільними системами моніторингу стану здоров'я та структурного контролю матеріалів. Додатково досліджуються можливості використання максенів як активного середовища у пам'яті з керованим опором, мемристорах та елементах нейроморфної електроніки, де іонно-електронна взаємодія та перебудова структури дають змогу реалізувати синаптичну поведінку.

Попри значний прогрес, залишається невирішеною низка проблем, що гальмує масштабування технологій на основі максенів. До ключових викликів належать хімічна та окислювальна нестабільність у водних і кисневмісних середовищах, агрегація шарів під час зберігання й обробки, а також чутливість до залишкових іонів і побічних продуктів синтезу. Актуальною є розробка «м'яких» фторид-вільних методів отримання, стабілізація поверхні за допомогою полімерних і неорганічних оболонок, контрольований перехід від водних колоїдів до сухих плівок і композитів без втрати структурної впорядкованості. У контексті практичної енергетики та електроніки особливу увагу приділяють масштабованим технологіям друку, формуванню багатошарових гібридних структур з графеном, вуглецевими нанотрубками, перовськітами та полімерними напівпровідниками. Поєднання цих підходів має забезпечити перехід від лабораторних зразків до промислових виробів з відтвореними характеристиками та тривалим терміном служби.

Таким чином, максени є одними із найперспективніших класів двовимірних матеріалів для енергетики та електроніки завдяки унікальному поєднанню структурних, хімічних та електронних властивостей. Подальший прогрес очікується на стику матеріалознавства, електрохімії та мікроелектроніки, з акцентом на розробці стабільних композицій, масштабованих методів виробництва та інтеграції з існуючими технологічними платформами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. LI Y., Huang Z., et al. MXene chemistry, electrochemistry and energy storage applications. *Nature Reviews Materials*. 2022. Vol. 7. P. 1–20.
2. Eswaran S. G., et al. A Comprehensive Review of MXene-Based Emerging Energy Storage Devices. *Frontiers in Chemistry*. 2025. Vol. 13. Article 1656521
3. Yao Y., et al. Progress towards efficient MXene sensors. *Communications Materials*. 2025. Vol. 6. Article 210.

Сотнічук Олександр Сергійович,
к.е.н., старший науковий співробітник
відділу формування академічних ресурсів,
Український інститут
науково-технічної експертизи та інформації

СТРАТЕГІЇ ТА ПРОТОКОЛИ ДОВГОТРИВАЛОГО ЗБЕРІГАННЯ НАУКОВИХ ДАНИХ У ЦИФРОВИХ РЕПОЗИТАРІЯХ

У сучасній науці дані є не менш цінним активом, ніж опубліковані результати. Зростання обсягів цифрової інформації у наукових дослідженнях вимагає переходу від звичайного "збереження файлів" до їх ретельного і систематичного архівування. Основна мета такого архівування в репозитаріях полягає у захисті від потенційної втрати важливих даних, забезпеченні можливості верифікації результатів іншими дослідниками, а також дотриманні вимог грантодавців щодо впровадження принципів відкритої науки (Open Science).

В роботі розглянуто технічні та процедурні аспекти архівації наукових даних, включаючи періодичність копіювання, верифікацію цілісності та стратегії швидкого відновлення. Особливу увагу приділено принципам FAIR та необхідності документування процедур для забезпечення відтворюваності досліджень.

Ефективна архівація не повинна бути одноразовою дією після завершення проекту. Вона має слідувати чіткому графіку:

- динамічне архівування – синхронізація "сирих" даних у реальному часі або щоденно протягом активної фази збору;
- віхове архівування (milestone archiving) – створення повних копій на ключових етапах дослідження (наприклад, після чистки даних або завершення аналізу);
- фінальне депонування – передача перевіреного набору даних у зовнішній репозитарій для тривалого зберігання (понад 10 років).

Використання виключно локальних серверів є критичною помилкою. Краще, щоб вони були резервними. Рекомендується дотримуватися правила 3-2-1: мати принаймні три копії даних, зберігати їх на двох різних типах носіїв та тримати принаймні одну копію у зовнішньому архіві (інституційний репозитарій, Zenodo, Figshare або спеціалізовані дисциплінарні сервери).

Архівування не означає постійного зберігання всього обсягу наявних даних. Більшістю наукових протоколів встановлено вимогу щодо збереження інформації протягом 10 років після її оприлюднення. Проміжні або тимчасові копії повинні автоматично видалятися згідно з політикою стирання, щоб уникнути плутанини версій та надмірних витрат на сховище. Основна "архівна копія" (Master Copy), натомість, має залишатися недоторканою.

Цифрові носії підвладні "бітовій гнилі" (bit rot). Для запобігання втратам необхідно впровадити:

- контрольні суми (Checksums) – кожен набір даних повинен мати хеш-суму (наприклад, SHA-256);
- періодичний аудит – автоматизована перевірка цілісності архіву кожні 6–12 місяців шляхом порівняння поточних контрольних сум із вихідними;

Швидкість повернення даних з архіву є критичною для продовження роботи або відповіді на запити рецензентів.

RTO (Recovery Time Objective): максимально допустимий час на відновлення даних.

Протокол відновлення: чітка інструкція (Standard Operating Procedure), яка описує, хто має доступ до архіву, які інструменти потрібні для декомпресії/дешифрування та як перевірити успішність відновлення. Ці процедури мають регулярно тестуватися ("тренувальні відновлення").

Дані без контексту є марними. Архівний об'єкт повинен містити:

- стійкі ідентифікатори – DOI для кожного набору даних;
- метадані – опис методів збору, обладнання, версій програмного забезпечення та умов ліцензування;
- маркування – систематизоване іменування папок та файлів, що виключає двозначність (наприклад, використання стандарту ISO 8601 для дат).

Архівування наукових даних – це не технічний додаток, а фундаментальна частина наукового методу. Впровадження суворих циклів копіювання, регулярна перевірка цілісності та наявність задокументованих планів відновлення гарантують, що результати досліджень залишаться доступними та корисними для наукової спільноти в довгостроковій перспективі.

Франков Олександр Сергійович
провідний науковий співробітник
Український науково-дослідний інститут
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України
м. Київ, Україна

ДЕЯКІ ПИТАННЯ НАНЕСЕННЯ ФЛЮСУ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ МІКРОЕЛЕКТРОННИХ ВИРОБІВ

Флюс — один із найважливіших матеріалів, що використовуються в процесі паяння, який при правильному нанесенні має значний вплив на надійність зварного шва. При хвильовій та селективній пайці флюс традиційно наноситься у рідкому вигляді методом розпилення. Він видаляє оксиди на поверхні металу та на паяних з'єднаннях, захищає метал від подальшого окислення в процесі паяння та забезпечує змочування.

Існує три основні види флюсу:

- флюс на основі спирту;
- флюс, що не містить легких органічних з'єднань (VOC Free);
- водорозчинний флюс.

При виборі флюсу враховують такі основні фактори:

- сфера застосування кінцевого виробу та вимоги до надійності;
- метод нанесення флюсу (традиційно флюс наносять методом розпилення);
- необхідність очищення виробу від залишків флюсу.

Найбільш популярним методом нанесення флюсу вважається розпорощення. Рідкий флюс розпорощується на нижню сторону плати за допомогою спеціальних сопел, електромагнітних нагнітачів або за допомогою стаціонарних ультразвукових насадок.

Продуктивність флюсувальника, як і будь-якого пристрою, залежить від фірми-виробника. Завдання кінцевого користувача — мати на своєму виробництві систему флюсування, яка має такі характеристики:

- тривалий термін служби, відсутність дефектів та ознак старіння з плином часу, а також сумісність з основними типами флюсів (деякі види флюсу агресивні і можуть спричинити внутрішні ушкодження флюсувальника);
- простота роботи та обслуговування;
- здатність до самоочищення і незмінність з часом показників продуктивності/повторюваності;
- підтримка контролю та конструкція, яка б забезпечувала хорошу проникаючу здатність та рівномірність нанесення.

Виробники флюсів надають докладні вказівки щодо того, як потрібно скористатися продуктом. Кожен тип флюсу повинен мати свою власну документацію, яка містить таку інформацію:

- рекомендована кількість флюсу, що наноситься, виражена в мікрограмах на квадратний дюйм (стандартно 500-1500 мкг/дюйм²);

- вміст твердих речовин;
- попередня температура нагрівання верхньої сторони друкованої плати;
- рекомендований термопрофіль попереднього нагріву;
- вимоги до відмивання;
- правила техніки безпеки.

Для того щоб забезпечити належні експлуатаційні якості флюсування, необхідно суворо дотримуватися рекомендацій виробника флюсу. Правильне налаштування флюсувальника дозволяє досягти кращих результатів паяння.

Для обчислення технологічних втрат флюсу його потік необхідно перенаправити з розпилювального сопла в окрему ємність на фіксований період часу і потім обчислити отриманий обсяг флюсу. Описаний вище метод може бути автоматизований за допомогою точних вимірювальних клапанів, вимірювачів витрат та/або об'ємних насосів, що використовуються у високотехнологічних установках. Дані системи контролю дозволяють отримати потрібну інформацію, гарантують постійні та оптимальні показники нанесення, але значно збільшують вартість обладнання.

Найшвидший спосіб перевірити обсяг нанесеного флюсу на друковану плату — виміряти вагу виробу (плати) до та після флюсування. На достовірність результатів можуть вплинути випаровування флюсу (активаторів), а також точність ваги.

Існує дві основні методики зважування: за сухою технологією та за вологою технологією. Вибір технології залежить від типу флюсу. Волога вагова технологія застосовується для водорозчинних флюсів, а суха — для флюсів на основі ізопропілового спирту. Кожен з методів вимагає від вагової апаратури високої точності зважування, до третьої цифри після коми (.000), а також можливості вимірювати вагу цілого виробу. Більшість прецизійних електронних терезів здатні зважувати вироби лише до 200 г або менше.

Зважування за вологою технологією

1. Перед флюсуванням визначається окремо вага виробу та окремо вага герметичного пакета zip-lock.

2. Одразу після завершення процесу флюсування плата швидко вилучається з машини, розміщується всередині герметичного пакета і знову зважується.

3. При зважуванні враховується відсоток утримання твердих частинок та розміри друкованої плати. Отримавши всі значення, обчислюють актуальну кількість нанесеного флюсу.

Зважування за вологою технологією підходить для розрахунку флюсів, що не містять легких органічних речовин, і водорозчинних флюсів, оскільки випаровування рідкої складової флюсу займає досить багато часу. Наявність герметичного пакету дозволяє уникнути будь-яких втрат.

Зважування за сухою технологією

1. Перед флюсуванням визначається вага друкованої плати.
2. На плату наноситься флюс.
3. Плата вилучається з машини і розташовується на столі флюсованою стороною вгору для випаровування спиртовмісної складової. Це займає приблизно 2-3 хв. Невипарована частина буде містити вміст твердих частинок.
4. Після випаровування спиртовмісної складової плата зважується знову.
5. Під час зважування враховуються розміри друкованої плати. Отримавши всі значення, обчислюють актуальну кількість нанесеного флюсу.

Суха технологія зважування підходить для спиртовмісних флюсів через швидке випаровування ізопропілового спирту.

Для досягнення оптимальних результатів паяння необхідно точно настроювати обсяг флюсу, що наноситься. Для цього регулюється інтенсивність подачі флюсу (тиск у контейнері з флюсом) та/або швидкість переміщення головки флюсувальника.

Обсяг флюсу, що вказується в інструкції заводом-виробником, можна розглядати лише як рекомендацію.

Показник оптимального обсягу нанесеного флюсу — добрі результати паяння та допустима кількість залишків після його проведення.

Надмірний обсяг нанесеного флюсу негативно позначається на зовнішньому вигляді виробів і є причиною великої кількості залишків, що підлягають відмиванню. В іншому випадку невидалені залишки вплинуть на надійність виробу. Крім того, надмірна кількість флюсу, що наноситься, веде до збільшення витрат, негативно впливає на вологозахисне покриття, поверхневий опір (SIR), а також змушує частіше обслуговувати машину.

Найкращий спосіб визначити потрібну кількість флюсу — нанести максимально рекомендований виробником обсяг, запаяти виводи та візуально оглянути друковану плату. Обсяг флюсу потрібно скорочувати доти, доки не буде досягнуто оптимальних результатів паяння.

Результати паяння також залежать і від однорідності розпилення флюсу. Щоб гарантувати мінімальну кількість виробничих дефектів, необхідно в рівній мірі брати до уваги однорідність розпилення, ступінь проникнення в отвори та обсяг флюсу.

Існує безліч причин, через які металізований отвір не до кінця заповнюється припоєм. Серед них неякісне нанесення флюсу, недостатнє попереднє нагрівання, поганий контакт із хвилею припою, непродумане тепловідведення в конструкції друкованої плати, якість виконання металізованих отворів, а також наявність усяляких забруднень.

Недостатнє заповнення отворів припоєм є однією з найскладніших проблем хвильової пайки та найголовнішою проблемою при паянні безсвинцевими припоями. Основними причинами, що призводять до появи даного дефекту, вважаються неякісне нанесення флюсу або неправильно вибудована температура (недостатнє нагрівання плати, включаючи внутрішні мідні шари). Ще на етапі розробки дуже важливо визначити, який із цих факторів стає причиною проблеми. Тому аналіз однорідності нанесення флюсу та його проникаючої здатності в металізовані отвори є однією з найбільш значущих операцій.

Флюс повинен бути нанесений таким чином, щоб вся поверхня, що стикається з припоєм, була добре їм змочена. Це означає, що флюс повинен бути не тільки присутнім на контактному майданчику з нижньої сторони, але й повністю змочувати стінки отвору, контактний майданчик з верхньої сторони, а також всю довжину виводу компонента.

Якщо флюсувальник налаштований неправильно, то забезпечення змочуваності флюсом всієї поверхні, що паяється, може виявитися дуже складним завданням.

Застосування картону, паперу для принтера або скляної пластини допомагає визначити площу покриття флюсом, але ці засоби не дозволяють перевірити, чи проникає флюс усередину металізованих отворів, та оцінити, наскільки глибоко.

На ринку сьогодні можна знайти три типи індикаторного паперу, що дозволяє визначати рівномірність і площу нанесення як для водорозчинних, так і для спиртовмісних флюсів (ПА). До складу індикаторного паперу входить розчин лакмусу або бромфенолу синього, який при контакті з флюсом дає різний колірний контраст.

Використання тестового індикаторного паперу забезпечує хорошу візуалізацію та контроль над розпиленням флюсувальника. Однак папір, взятий сам по собі, нездатний дати інформацію про те, наскільки флюс глибоко проникає в металізовані отвори.

Флюсометр ECD — інструмент, який широко використовується в мікроелектроніці для контролю не тільки однорідності розпилення, а й здатності флюсу проникати в наскрізні отвори. Цей інструмент складається з рамки/палети, шаблону (плати з безліччю наскрізних отворів) та індикаторного паперу. Чутливий до флюсу папір кладеться поверх шаблону, який потім розміщується в палеті. У процесі проходження флюсометра над флюсувальником флюс проникає крізь отвори шаблону і, стикаючись з індикаторним папером, утворює на ньому відбитки в натуральну величину. Результати тесту дуже легкі для розуміння та практичні з точки зору зберігання як протоколи виробничого контролю.

Флюс відіграє ключову роль у процесі паяння. Він видаляє оксиди, виступаючи як кисневий бар'єр, запобігає подальшому окисленню і забезпечує змочування.

Правильно збудований процес флюсування та коректні налаштування флюсувальника є основою якості паяння хвилюю припою.

Розрахунок оптимальної кількості флюсу, що наноситься, — досить трудомісткий процес, оскільки вимагає серії випробувань і великої кількості часу на відміну від контролю площі нанесення і здатності флюсу проникати в наскрізні отвори, що значно спрощує цей процес і позбавляє потенційних здогадів щодо наявності дефектів.

Застосування індикаторного паперу разом з флюсометром ECD забезпечує просте налаштування та контроль процесу флюсування, а саме заповнення наскрізних отворів, контроль флюсування в динаміці, виявлення неправильних налаштувань, що ведуть до відсутності, нестачі або надлишку флюсу на платі, виявлення забитих насадок.

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Nataliia Bondarenko

PhD (Phys. &Math.), Assoc. Prof.

Lyudmila Blazhko

PhD (Phys. &Math.), Assoc. Prof.

Anatolii Kyrychenko

PhD (Phys. &Math.), Assoc. Prof.

Kyiv National University of Construction and Architecture

Kyiv, Ukraine

MODELING SPATIAL CURVES USING ALGEBRAIC- TRIGONOMETRIC RATIONAL NORMALIZED BASES

In modern geometric modeling, rational normalized curves play an important role, which are convenient for analytical research and provide significant flexibility in specifying the shape. A special place among them is occupied by curves of the Bézier and NURBS type [1, 2], which are widely used in computer-aided design systems, computer graphics, and engineering analysis. However, classical polynomial and rational bases do not always allow for effective control of the shape, in particular when modeling curves with periodic or oscillatory properties. Achieving the required geometry in such cases is associated with increasing the degree of polynomials or complicating nodal vectors, which complicates calculations and reduces the clarity of control. This leads to an increase in interest in the use of trigonometric and algebraic-trigonometric functions in the construction of geometric objects. Their combination with algebraic components allows you to expand the set of possible shapes without losing the fundamental geometric properties [3]. Parametric rational curves generally form the basis of computer geometry and geometric modeling, as reflected in the classic works on CAGD and CAD systems [1, 2, 4]. In particular, NURBS curves combine affine invariance, the convex hull property, and convenient conditions for ensuring geometric smoothness, but they also have limitations in terms of flexibility without increasing the number of control points.

In this regard, considerable attention of researchers is attracted by trigonometric and algebraic-trigonometric curves, the use of which allows introducing additional shape parameters [5–7]. In works [5, 6] rational trigonometric Bezier curves were constructed and analyzed, conditions for their smoothness and shape preservation were established. Theoretical properties of cubic trigonometric curves and corresponding bases were investigated in [7], where their advantages in geometric design problems were shown. Properties of algebraic spatial curves, problems of parameterization and limit transitions were systematized in [8]. In work [9] a method for constructing spatial curves of the Pythagorean hodograph for a given polygon based

on Gauss-Radau quadrature was proposed. A new class of algebraic-trigonometric curves of the Pythagorean hodograph was introduced in [10] and applied to various applied problems.

Despite the available results, the combination of algebraic and trigonometric functions within rational normalized bases for spatial curves remains underexplored.

We consider the class of algebraic-trigonometric rational normalized curves in three-dimensional Euclidean space.

Let $P_0, P_1, \dots, P_n \in \mathbf{R}^3$ – fixed control points of space, $w_0, w_1, \dots, w_n > 0$ – corresponding weighting factors, $\varphi_0(t), \varphi_1(t), \dots, \varphi_n(t)$ – a system of algebraic-trigonometric functions defined on a segment $[a; b]$ such that

$$\varphi_k(t) \geq 0, \quad t \in [a; b], \quad k = 0, \dots, n, \quad \text{and} \quad \sum_{k=0}^n \varphi_k(t) > 0, \quad t \in [a; b],$$

Consider algebraic-trigonometric rational normalized basis functions

$$R_k(t) = \frac{w_k \varphi_k(t)}{\sum_{j=0}^n w_j \varphi_j(t)}, \quad k = 0, \dots, n. \quad (1)$$

Vector function

$$\vec{r}(t) = (x(t); y(t); z(t)) = \sum_{k=0}^n P_k R_k(t), \quad t \in [a; b], \quad (2)$$

is called an algebraic-trigonometric rational normalized space curve.

Note that in equality (2) the points P_k are considered as radius vectors of the corresponding points in space.

The definition of functions (1) directly implies the condition for normalization of basis

functions $\sum_{k=0}^n R_k(t) = 1, \quad t \in [a; b].$

Note that when choosing functions $\varphi_k(t)$ in the form of polynomial basis functions, we obtain classical algebraic curves, and when choosing them in a special way $\varphi_k(t)$, we obtain non-uniform rational B-splines (so-called NURBS curves). We will consider polynomial-trigonometric functions $\varphi_k(t)$.

The proposed model extends the class of rational normalized curves and is conceptually related to the well-known NURBS curves due to the rational form of representation and the presence of shape control parameters. The main advantage of curves of this class is the increased

flexibility of controlling the shape of spatial curves, which is achieved by introducing additional trigonometric components. At the same time, such fundamental properties as affine invariance and normalization of basis functions are preserved.

Special attention is paid to the study of the geometric characteristics of curves, in particular their curvature, as well as the behavior of tangents and normals. The analysis of these properties is important for ensuring the smoothness of curves and the absence of self-intersections. A number of fundamental geometric properties of curves of the introduced class are proved, in particular, affine invariance and the property of a convex hull are proved. Sufficient conditions for the absence of inflection points are formulated, which ensure the regularity of the geometric shape of the curve. The conditions of G^1 -smoothness and G^2 -smoothness of the junction of spatial segments of curves are obtained, which creates the basis for the construction of composite curves with controlled geometry.

The obtained results can be used to develop new algorithms for modeling spatial forms of algebraic-trigonometric type and further study of their differential-geometric characteristics. Promising directions of further research are the construction of local modifications of basis functions for controlling curvature on individual sections of the curve, as well as the analysis of the optimal choice of trigonometric parameters from the point of view of minimizing undesirable curvature fluctuations.

LIST OF SOURCES USED:

1. Piegl L., Tiller W. *The NURBS Book*, 2nd ed., Springer, 1997. 646 p.
2. Farin G. *Curves and Surfaces for CAGD: A Practical Guide*, 5th ed., Morgan Kaufmann, 2002.
3. González C. Algebraic-trigonometric Pythagorean hodograph curves for solving planar and spatial interpolation problems and their use for visualizing dental information within 3D tomographic volumes. *Algebraic Geometry*. Université de Valenciennes et du Hainaut-Cambresis, 2018.
4. Hoschek J., Lasser D. *Fundamentals of Computer Aided Geometric Design*, A K Peters, 1993.
5. Wu R., Peng G. Shape analysis of planar trigonometric Bézier curves with two shape parameters. *International Journal of Computer Science Issues*, vol. 10, no. 2, 2013, P. 441–447.
6. Bashir U., Abbas M., Ali J.M. The G^2 and C^2 rational quadratic trigonometric Bézier curve with two shape parameters with applications, *Applied Mathematics and Computation*, vol. 219, no. 20, 2013. P. 10183–10197.
7. Han X.A., Ma Y.C., Huang X.L. The cubic trigonometric Bézier curve with two shape parameters, *Applied Mathematics Letters*, vol. 22, no. 2, 2009, P. 226-231.
8. Sendra R., Winkler F., Pérez-Díaz S. *Rational Algebraic Curves: A Computer Algebra Approach*, Springer, 2008.
9. Bondarenko N.V., Otrasheska V.V. Modeling of space pythagorean hodograph curves with given form, *Applied geometry and engineering graphics*, № 108, 2025, P. 18-31.
10. Romani L., Saini L., Albrecht G. Algebraic-trigonometric Pythagorean-hodograph curves and their use for Hermite interpolation, *Advances in Computational Mathematics*, 2014, 40 (5-6), P. 977-1010.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Зіненко Н.В.,

старший викладач кафедри германської філології та

методики викладання германських мов

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АБРЕВІАТУР ТА АКРОНІМІВ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

Військовий дискурс англійської мови характеризується надзвичайно високою щільністю абревіації. Скорочення не лише економлять мовленнєві зусилля, але й забезпечують оперативність передачі наказів та ідентифікації технічних засобів. Для перекладача робота з військовими акронімами вимагає не лише лінгвістичної експертизи, а й глибоких фонових знань.

В англійській військовій термінології абревіація є продуктивним способом словотворення. Варто розрізнити **абревіатури** (вимовляються за назвами літер, наприклад, *APC*) та **акроніми** (читаються як окремі слова, наприклад, *HIMARS*).

Серед основних моделей утворення абревіатур та акронімів можна виділити такі:

- Ініціальні скорочення, які утворюються з перших літер слів словосполучення (*MBT – Main Battle Tank, WMD – Weapon of Mass Destruction, IED – Improvised Explosive Device*),
- Складові скорочення, які становлять комбінацію початкових частин слів (*CONOPS – Concept of Operations, COCOM – Combatant Command, FORSTAT – Force Status*),
- Телескопічні утворення, які являють собою злиття початку одного слова з кінцем іншого (*Heliport – Helicopter + Airport, Parafoil – Parachute + Airfoil*),
- Графічні скорочення, які використовуються лише на письмі (*bn – battalion, wt – weight*).

Особливістю англомовних військових акронімів є їхня тенденція до омонімії із загальноживаними словами. Це полегшує запам'ятовування та сприяє підняттю бойового духу, наприклад: *SHIELD* (*Sentry Helicopter In-flight Early Warning Link Display*) [2, с. 45].

Переклад військових скорочень здійснюється за допомогою наступних трансформацій:

1. Повна дешифровка (еквівалентний переклад): розгортання англійської абревіатури у повне українське словосполучення. Найбільш точний, але найменш економічний спосіб. Наприклад, *AAV* (*Amphibious Assault Vehicle*) – десантна машина-амфібія, *HQ* (*Headquarters*) – Штаб, *LOA* (*Letter of Assist*) – Лист про надання допомоги.

2. Транслітерація та транскрипція: передача графічної або звукової форми акроніма. Використовується переважно для назв техніки та систем озброєння. Наприклад, *Javelin*, *PATRIOT*.

3. Запозичення іноземної абрєвіатури: збереження латинського написання. Такі скорочення часто зустрічаються у технічній документації та стандартах НАТО. Наприклад, *STANAG* (*Standardization Agreement – Угода зі стандартизації*).

4. Створення української абрєвіатури-відповідника (еквівалентна абрєвіація): заміна англійського скорочення офіційним українським скороченням. Наприклад, *UAV* (*Unmanned Aerial Vehicle*) – *БнЛА* (*Безпілотний літальний апарат*), *ATGM* (*Antitank Guided Missile*) – *ПТРК* (*Протитанковий ракетний комплекс*).

5. Описовий переклад: застосовується, коли в українській мові відсутній прямий термінологічний відповідник. Наприклад, *WMP* (*War and Mobilization Plan*) – *План розгортання збройних сил та мобілізації ресурсів*.

Основною проблемою під час перекладу військових скорочень є багатозначність. Одна й та сама комбінація літер може мати десятки значень залежно від роду військ. Наприклад, *AA* може означати *Anti-Aircraft* (*зенітний*), *Assembly Area* (*район зосередження*) або *Avenue of Approach* (*шлях підходу*). Інші труднощі включають контекстуальну залежність (необхідність розуміти, чи йдеться про тактичний рівень, чи про стратегічний), використання жаргонізмів (військові часто використовують “нестатутні” скорочення, які не зафіксовані у словниках), відсутність уніфікованих стандартів (попри наявність словників НАТО, переклад новітніх систем озброєння часто відбувається стихійно) [1, с. 88].

Для аналізу способів перекладу було відібрано терміни з офіційного переліку абрєвіатур та акронімів Міністерства оборони США (JP 1-02).

Англійська абрєвіатура / Акронім	Повна форма (Full Form)	Переклад на українську мову	Спосіб перекладу
AAV	Amphibious Assault Vehicle	Десантна машина-амфібія	Повна дешифровка
AB	Airbase	Авіабаза	Повна дешифровка (калькування)
ABM	Antiballistic Missile	Протиракетна оборона (ПРО)	Створення укр. абрєвіатури-відповідника
ACE	Allied Command Europe	Об’єднане командування ОЗС НАТО в Європі	Повна дешифровка
ADIZ	Air Defense Identification Zone	Розпізнавальна зона ППО	Повна дешифровка
AFB	Air Force Base	Військово-повітряна база	Повна дешифровка

AGM-65	Maverick (Missile)	Мейверік (Керована ракета «повітря-земля»)	Транскрипція + Опис
AI	Air Interdiction	Повітряна ізоляція (району бойових дій)	Повна дешифровка
AIM-7	Sparrow (Missile)	Сперроу (Ракета «повітря-повітря»)	Транскрипція + Опис
AMMO	Ammunition	Босприпаси	Повна дешифровка
APC	Armored Personnel Carrier	Бронетранспортер (БТР)	Створення укр. абrevіатури-відповідника
ASAP	As Soon As Possible	Якнайшвидше	Переклад фразеологізму
ATGM	Antitank Guided Missile	Протитанкова керована ракета (ПТКР)	Створення укр. абrevіатури-відповідника
CAS	Close Air Support	Безпосередня авіаційна підтримка	Повна дешифровка
CASEVAC	Casualty Evacuation	Евакуація поранених	Повна дешифровка
FLOT	Forward Line of Own Troops	Передня лінія власних військ	Повна дешифровка
JTF	Joint Task Force	Об'єднана оперативна група	Повна дешифровка
LZ	Landing Zone	Зона висадки / Майданчик десантування	Повна дешифровка
MEDEVAC	Medical Evacuation	Медична евакуація	Повна дешифровка
MIA	Missing In Action	Зниклий безвісти під час бойових дій	Повна дешифровка
ROE	Rules of Engagement	Правила застосування сили	Повна дешифровка
STANAG	Standardization Agreement	Угода зі стандартизації	Запозичення іноземної абrevіатури

Проведений аналіз на основі словникових даних Міністерства оборони США дозволяє зробити такі висновки щодо домінуючих способів перекладу:

1. Повна дешифровка є переважаючим способом, оскільки використовується у більшості випадків для передачі організаційних структур, тактичних понять та процедур (CAS, JTF, ROE). Це забезпечує максимальну точність сприйняття терміна, хоча при цьому втрачається лаконічність оригіналу.

2. Створення української абрєвіатури-відповідника. Це найбільш продуктивний спосіб для технічних засобів та родів військ, що мають прями аналоги в українській військовій школі (*APC* → *БТР*, *ATGM* → *ПТКР*, *ABM* → *ПРО*).

3. Транскрипція з описовим елементом. Застосовується переважно для назв конкретних типів озброєння (*Maverick* → *Мейверік*, *Sparrow* → *Сперроу*), що дозволяє зберегти впізнаваність бренду техніки при поясненні її функціоналу.

4. Багатозначність як виклик. Аналіз словника показав високий рівень полісемії. Наприклад, скорочення *AA* може означати як *Avenue of Approach* (*шлях підходу*), так і *Antiaircraft Artillery* (*зенітна артилерія*), що підкреслює критичну роль контексту при виборі варіанта перекладу.

Отже, переклад військових скорочень – це баланс між стислістю та інформативністю. Найбільш ефективною стратегією є використання усталених українських відповідників там, де це можливо, та збереження оригінальних назв через транслітерацію для ідентифікації унікальних систем. Для уникнення хибної інтерпретації перекладач повинен постійно звертатися до актуальних бюлетенів та стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.

2. Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Вінниця: Нова Книга, 2006. 592 с.

3. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: Нова Книга, 2003. 448 с.

4. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. Joint Publication 1-02. As Amended Through 9 June 2004. 762 p.

Мирослiв Олександр

Здобувачка вищої освіти спеціальності 281

Публічне управління та адміністрування

Хмельницького університету управління та

права імені Леоніда Юзькова

Науковий керівник: Подолянчук Ольга Володимирівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мовознавства,

старший науковий співробітник

науково-дослідної частини університету,

доцент кафедри публічного управління та адміністрування,

Хмельницького університету управління та

права імені Леоніда Юзькова,

Україна.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У сучасному інформаційному суспільстві соціальні мережі стали невід'ємною частиною повсякденного життя людини та одним із ключових засобів комунікації. Вони формують новий цифровий простір, у якому не лише відбувається обмін інформацією, але й активно трансформуються мовні практики. Поширення таких платформ, як Facebook, Instagram, TikTok, YouTube та інших, призвело до того, що значна частина спілкування перейшла в онлайн-середовище. У цих умовах мова починає функціонувати інакше: змінюється стиль висловлювання, з'являються нові мовні форми, а сам процес комунікації стає більш динамічним. Українська мова, як жива система, також активно адаптується до цих змін, розширюючи сфери свого використання та набуваючи нових рис [1].

Одним із найбільш помітних наслідків впливу соціальних мереж є поява нових мовних тенденцій. У цифровому середовищі швидко формуються неологізми, інтернет-сленг, скорочення та нові мовні конструкції. Це пов'язано з прагненням користувачів передавати інформацію максимально швидко та зручно. У результаті спостерігається певне спрощення мовлення, однак це не обов'язково свідчить про його занепад. Навпаки, такі процеси є типовими для розвитку будь-якої мови. Важливою особливістю інтернет-комунікації є швидкість поширення нових слів і виразів, що значно пришвидшує мовні зміни та робить їх більш помітними [2].

Соціальні мережі відіграють важливу роль і в популяризації української мови, особливо серед молоді. Сьогодні значна кількість контенту створюється саме українською: це відео, блоги, освітні матеріали, подкасти та публікації різного характеру.

Важливо, що цей процес часто має добровільний і навіть творчий характер. Багато авторів свідомо обирають українську мову як основну для спілкування зі своєю аудиторією. У такий спосіб формується нове мовне середовище, у якому українська мова сприймається як сучасна, актуальна та конкурентоспроможна [3].

Варто також звернути увагу на вплив соціальних мереж на мовну культуру суспільства. Онлайн-комунікація передбачає постійний обмін думками, участь у публічних обговореннях та створення власного контенту. У цих умовах мова стає не лише засобом передачі інформації, але й способом самовираження. Саме у соціальних мережах часто виникають нові мовні тренди, які згодом виходять за межі інтернету і закріплюються у повсякденному мовленні. Таким чином цифрове середовище не просто відображає мовні процеси, а активно їх формує [4].

Разом із позитивними змінами існують і певні проблеми. Через неформальний характер спілкування користувачі часто нехтують орфографічними та граматичними нормами, що призводить до поширення суржику, змішування мов і використання запозичень. Водночас такі явища є природними для розвитку мови, тому за умови дотримання літературних норм у формальних сферах соціальні мережі можуть сприяти її подальшому розвитку. [5].

Отже, соціальні мережі суттєво впливають на розвиток української мови, сприяючи появі нових мовних форм, поширенню україномовного контенту та формуванню сучасних комунікативних практик. Водночас вони створюють і певні виклики для мовної культури, зокрема щодо дотримання літературних норм, що потребує подальшої уваги та дослідження

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Соломенко Л. І. Особливості масової мовленнєвої культури соціальних мереж. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2023. № 1. С. 99–103. URL: <https://journals.urau.ua/visnyknakkkim/article/download/277641/272394>
2. Чернопис Х. Мовний аналіз комунікації користувачів соціальних мереж. Електронна бібліотека Києво-Могилянської академії. 2023. С. 12–20. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/c914a835-8cf1-4dc0-9e09-4fe47f4cbf75/download>
3. Белов О. М. Вплив інтернету та соціальних мереж на сучасну українську мову. Електронний архів Харківського інституту. 2023. С. 101–110. URL: <http://dspace.library.khai.edu/xmlui/handle/123456789/6654>
4. Гречановська О. В., Мегем О. М., Потапук Л. М. Вплив соціальних мереж на психологічний стан та самооцінку української молоді. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія: наук. журн. 2023. Т. 34 (73), № 4. С. 60–66. URL: https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/4_2023/11.pdf
5. Голенок Л., Глухманюк Д. Вплив соціальних мереж на формування громадської думки про війну в Україні. Молодий вчений. 2024. № 7 (131). С. 157–162. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/6275>

Потанчук Світлана Сергіївна,
к. філол. наук, доцент кафедри іноземних мов
Національного університету водного
господарства та природокористування

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОМПОНЕНТОМ- ОЙКОНІМОМ НА ПОЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТАНУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

З огляду на сучасну орієнтацію мовознавства на дослідження культурного чинника в мові, особливої ваги набуває аналіз процесів формування та розвитку фразеологізмів із топонімічним компонентом в англійській та українській мовах у межах лінгвокультурологічного підходу. У цій парадигмі мовні засоби розглядаються не лише як інструмент спілкування, а й як форма існування культури, засіб збереження та передавання колективного досвіду (М.Ф. Алейкіренко, І.О. Голубовська, В.В. Жайворонок, О. Левченко, О. Селіванова, Г.М. Яворська). Фразеологічні одиниці (ФО) є носіями культурно значущої інформації, зокрема у сфері соціальних відносин. Соціальний стан людини – важливий компонент мовної картини світу, що знаходить своє відображення у стійких мовних зворотах.

Метою дослідження є аналіз фразео-семантичної групи на позначення соціального стану, яку складають фразеологізми з компонентом-ойконімом в англійській та українській мовах. Фразео-семантична група на позначення соціального стану являє собою сукупність фразеологічних одиниць, об'єднаних спільним значенням соціальної характеристики особи; в англійській мові вона представлена ФО з компонентом-ойконімом на позначення соціальної ізоляції й соціальної ієрархії, в українській – соціальної нерівності.

Англійський фразеологізм *send to Coventry* уживається у значенні «ігнорувати, піддавати соціальній ізоляції» (зокрема, в колективі – як форму покарання, коли з людиною демонстративно не спілкуються через її неприйнятну поведінку) [5, р. 94]. Його семантика ґрунтується на культурно-історичних передумовах. Найбільш вірогідною версією походження вважають події часів громадянської війни в Англії XVII століття: мешканці Бірмінгема захоплювали невеликі загони прихильників короля та відправляли їх до Ковентрі – міста, що підтримувало Парламент. Перебування там означало фактичне відчуження від «своїх» і перебування в чужому, ворожому середовищі, що згодом зумовило переносне значення вислову як символу соціального бойкоту [5, р. 94]. У результаті відбулася семантична трансформація ойконіма *Coventry*: він утратив своє безпосереднє географічне значення й набув узагальненого символічного змісту.

Негативну оцінку неефективної організації соціальної структури передає англійська паремія *like Mevagsissey volunteers, all officers and no privates* (букв.: «як волонтери з

Мевагісі: самі офіцери й жодного рядового» [5, р. 100]. Вона іронічно використовується для характеристики колективу, у якому всі прагнуть керівних ролей і високого статусу, тоді як виконавців бракує, що спричиняє дисбаланс функцій і, як наслідок, неефективність діяльності.

Цей вислів відображає історико-соціальний досвід громад Корнуолу, де добровільні об'єднання могли формуватися відповідно до соціальних амбіцій або статусу їхніх учасників. Метафора, побудована за військовим принципом, підкреслює надлишок «командирів» за відсутності тих, хто виконує практичну роботу. Ойконім *Mevagissey* (назва села в Корнуолі) у складі фразеологізму набуває символічного значення, репрезентуючи стереотипний зразок такої соціальної поведінки.

Ідея зміни соціального статусу та поведінки людини в залежності від обставин відображена в українському прислів'ї *В Городенці як пан, а поза Городенков як пес* (жартують із пана, що ходячи по місті дується і задає шику, а потім із міста драпцює пішки додому) [3, с. 601]. Воно іронічно описує людину, яка в межах міста демонструє пику й удавану значущість, тоді як за його межами втрачає цей статус і поводить зовсім інакше. Сміслова структура вислову ґрунтується на контрасті поведінки в різних просторово-соціальних умовах: місто (Городенка) постає як символ престижного середовища, тоді як простір поза ним асоціюється з обмеженнями та зниженням соціального статусу. Іронічне звучання прислів'я передає критичне ставлення до такої мінливості поведінки, що є характерною рисою української лінгвокультури. Водночас ойконім *Городенка* втрачає своє безпосереднє географічне значення і набуває узагальнено-символічної функції, репрезентуючи простір прояву соціальної ролі та слугуючи образною моделлю народної оцінки людської поведінки.

Ідея соціальної нерівності в межах одного населеного пункту відображена в паремії *Хоть я з Унятич, але не шляхтич* [4, с. 236]. У ній ойконім *Унятичі* (село на Львівщині) позначає соціальний простір, у якому співіснували різні суспільні верстви – шляхта та селянство. Вислів репрезентує народне уявлення про соціальну ієрархію та взаємини між привілейованими і непривілейованими групами. При цьому ойконім утрачає своє буквальне географічне значення і функціонує як культурний маркер, що узагальнює стереотипне сприйняття співжиття різних соціальних прошарків у межах одного поселення.

У паремії *У Попівці люди по копійці, а в Конотопі – по копі* [2, с. 35] відображено фрагмент української картини світу, де соціальна нерівність осмислюється через економічно-ціннісні образи. Лексеми *копійка* та *копа* виступають тут аксіологічно маркованими символами кількості й вартості: перша асоціюється з низьким соціальним статусом, тоді як друга (давня лічильна одиниця, що дорівнює шістдесяти одиницям чого-небудь, у тому числі, і грошей) – із достатком і високим становищем. Ойконіми *Попівка* та *Конотоп* у структурі вислову виконують функцію просторових маркерів соціального сприйняття: різні населені пункти постають як умовні локуси з неоднаковою цінністю людей. Водночас вони не дають реальної характеристики цих місць, а слугують засобом символічного вираження соціального контрасту.

Отже, у результаті дослідження доходимо висновку, що в англійській мові фразеологізми з компонентом-ойконімом зазвичай демонструють тенденцію до узагальнення та опираються на історичні або соціально-прагматичні мотиви. У таких

висловах ойконім часто виконує функцію маркера конкретної історичної події, політичного явища або соціального стереотипу. Натомість в українській фразеології ойконіми здебільшого зберігають чітку локальну прив'язаність, відзначаються фольклорною образністю та відтворюють побутову картину світу українців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Українські народні приповідки / Укл. О. Воропай. London: M. Caplin & Co Press Ltd., 1952. 64 с.
2. Українські приказки, прислів'я і таке інше / укл. М. Номис. Київ : Либідь, 2004. 352 с.
3. Франко І. Я. Галицько-руські народні приповідки : у 3 т. / за ред. С. Пилипчука. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2021. Т. I. 832 с.
4. Франко І. Я. Галицько-руські народні приповідки : у 3 т. / за ред. С. Пилипчука. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2021. Т. II. 817 с.
5. A Thesaurus of English Traditional Metaphors / ed. P.R. Wilkinson. L. & N.Y.: Routledge, 2002. 777 p.

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Башинський Андрій

студент 2 курсу денної форми

здобуття освіти другого (магістерського) рівня

вищої освіти спеціальності 081 «Право»

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

МОМЕНТ ТА ОБСЯГ ПЕРЕХОДУ МАЙНОВИХ ПРАВА НА СЛУЖБОВИЙ ТВІР

Майнові права на службовий твір є важливим аспектом авторського права, оскільки вони визначають, хто має право використовувати створений твір та отримувати від цього вигоду. В Україні перехід майнових прав на службові твори регулюється Законом України «Про авторське право і суміжні права», який визначає, що такі права переходять до роботодавця з моменту створення твору. Однак це правило викликає численні юридичні суперечності, зокрема стосовно того, чи справедливо такий перехід позбавляє автора можливості контролювати використання свого твору після його створення. Питання автоматичного переходу прав і обсягу прав, що передаються роботодавцю, має суттєве значення як для авторів, так і для роботодавців, адже неправильне регулювання цього процесу може призвести до зловживань та порушення прав авторів.

З одного боку, закріплений законодавчо перехід майнових прав до роботодавця дозволяє спростити процедуру використання твору, з іншого – він може порушити баланс інтересів між працівником і роботодавцем, оскільки автор втрачає контроль над результатами своєї інтелектуальної діяльності, право на які закріплені Конституцією України.

Згідно із ч.2 ст. 14 Закону України «Про авторське право та суміжні права»: «майнові права на службовий твір переходять до роботодавця з моменту створення службового твору у повному складі, якщо інше не передбачено цим Законом, трудовим договором (контрактом) або іншим договором щодо майнових прав на службовий твір, укладеним між працівником (автором) і роботодавцем». Таким чином законодавством закріплюється момент переходу майнових прав до роботодавця – з моменту створення службового твору, а обсяг даних прав – у повному складі. Проте закон залишає за суб'єктами право передбачити договором інші умови.

Спірним є твердження, що стосується моменту переходу майнових прав до роботодавця, яке закріплене в Законі України «Про авторське право та суміжні права». Згідно із ч. 2 ст. 5 даного закону: «первинним суб'єктом авторського права є автор твору.

Суб'єктами майнових авторських прав можуть бути також інші фізичні або юридичні особи, до яких перейшли майнові права на твір на підставі правочину або закону». Таким чином при закріпленій автоматичній передачі майнових прав з моменту створення службового твору, нівелюється статус працівника, який першочергово є автором твору та первинним суб'єктом. Зважаючи на це, дані права мають спершу виникати у автора і лише після цього переходити до роботодавця, адже саме така послідовність відповідає ч.2 ст. 5 ЗУ «Про авторське право та суміжні права» та є найбільш логічною.

Проте саме питання, переходу прав до роботодавця має певні розбіжності із Конституцією України. Основний Закон проголошує, що «кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності». Згідно із ст. 54 Конституції України: «кожен громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом».

Відповідно до положень Закону України «Про авторське право і суміжні права», майнові авторські права у роботодавця не виникають самостійно, а переходять до нього від працівника (автора) з моменту створення твору. У цьому випадку роботодавець стає суб'єктом авторського права через механізм правонаступництва. Особливістю поняття «перехід» є те, що права не передаються автором свідомо, а переходять до роботодавця автоматично, що нагадує процес спадкового правонаступництва, де вольова передача прав після смерті спадкодавця неможлива [1].

Цей механізм передбачає виникнення авторських прав у роботодавця без необхідності отримання згоди автора чи оформлення додаткових документів. Законодавець, вочевидь, прагнув спростити процедуру набуття прав роботодавцем. Однак таке нормативне рішення створює конфлікт із іншими положеннями закону, зокрема, з нормою, що визнає автора первинним суб'єктом авторських прав, які виникають у нього з моменту створення твору.

Зважаючи на це можна зробити висновок, що термін «переходить» має певні суперечності із Конституцією, адже нею передбачено, що кожен має право на результати своєї інтелектуальної діяльності, саме зважаючи на ці норми законодавче закріплення переходу прав до роботодавця здається не надто правильним.

Також перехід прав з моменту створення твору може створювати ризик недобросовісної поведінки роботодавця, який, отримавши права, може не виконати свої фінансові зобов'язання перед працівником. Для зменшення таких ризиків у договорі доцільно передбачити, що передача майнових прав відбувається лише після виплати авторської винагороди або заробітної плати. Такий підхід забезпечує працівникові належний захист, зобов'язуючи роботодавця дотримуватись умов договору, і водночас гарантує роботодавцю право на використання твору після виконання ним фінансових зобов'язань.

За загальним правилом, визначеним статтею 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права», майнові права на службовий твір переходять до роботодавця у повному обсязі з моменту його створення. Це означає, що роботодавець отримує права на всі можливі способи використання твору, зокрема на відтворення, поширення, публічне виконання, адаптацію, переклад та інші. При цьому, якщо інше не встановлено договором або законом, автор службового твору позбавляється можливості самостійно

розпоряджатися цими правами, хоча залишається первинним суб'єктом немайнових прав. Такий механізм передачі прав може бути врегульований як через положення трудового договору, так і через спеціальні угоди про створення чи передачу прав на службовий твір.

Однак автоматична передача прав у повному складі з моменту створення твору породжує ризики для працівника. Роботодавець отримує широкі права без необхідності додаткових юридичних процедур, що може призводити до нерівності у правовідносинах. Наприклад, автор, який створив інтелектуальний продукт завдяки своїм знанням, досвіду та творчій діяльності, фактично передає весь обсяг майнових прав, які можуть бути використані роботодавцем на власний розсуд. При цьому заробітна плата або винагорода автора може не відповідати ринковій вартості створеного твору, особливо якщо з часом його цінність зростає.

Для вирішення цих проблем доцільно передбачити в договорах більш деталізований порядок передачі прав, зокрема щодо обсягу, строків та умов їх використання, а також забезпечити додаткові гарантії винагороди для працівника. Також в питанні обсягу майнових прав, що переходять, прослідковується протиріччя між ч.2 ст. 14 та ч.1 ст. 30 Закону України «Про авторське право та суміжні права»: «автор має невідчужуване право на одержання справедливої винагороди, з урахуванням частини третьої цієї статті, як частки відрахувань від кожного продажу оригіналу художнього твору (твору графічного чи пластичного мистецтва, такого як малюнок, колаж, картина, рисунок, гравюра, естамп, літографія, скульптура, гобелен, твір з кераміки та скла, фотографічний твір тощо), оригіналу рукопису літературного або музичного твору, наступного за продажем оригіналу, здійсненим автором (право слідування)». Проте при переході майнових прав у повному складі від працівника до роботодавця в момент створення службового твору, автор фактично позбавляється можливості із продажу свого твору, а відповідно порушується механізм із права слідування, адже згідно із правом слідування, закріпленим в Законі, саме автор має реалізувати перший продаж оригіналу.

Тому зважаючи на те, що згідно із ст. 14 Законом України «Про авторське право та суміжні права» майнові права переходять до роботодавця із моменту створення твору в повному обсязі, то фактично автор не має можливості здійснити перший продаж оригіналу. Тобто, якщо здійснюється перехід майнових прав за загальним правилом від автора-працівника до роботодавця в повному складі, автор не може здійснювати продаж з такого твору у майбутньому і відповідно автор, маючи невідчужуване право на отримання винагороди в контексті ч. 1 ст. 30 ЗУ «Про авторське право», обмежується у даному праві, оскільки перший продаж буде здійснюватися не ним самим, як того вимагає положення ч. 1 ст. 30 Закону, а роботодавцем [2, с. 155].

Питання майнових прав на службові твори в Україні є складним і потребує ретельного правового врегулювання. Законодавче визначення моменту переходу цих прав до роботодавця з моменту створення твору у повному обсязі не завжди відповідає інтересам працівників-авторів, оскільки позбавляє їх можливості самостійно контролювати використання своїх інтелектуальних продуктів. Такий підхід створює потенційні ризики недобросовісної поведінки з боку роботодавця, який може ухилитися від виконання фінансових зобов'язань перед автором.

Зважаючи на суперечності між автоматичним переходом прав і принципом, що кожен має право на результати своєї інтелектуальної діяльності, доцільно переглянути існуючу модель і забезпечити більшу захищеність прав авторів. Варто розглянути досвід європейський держав, наприклад, в ст. 43 Закони “Про авторське право” Німеччини спеціально зазначено, що до службових творів застосовуються загальні норми авторського права про передачу виняткових прав автора [3, с. 364].

Таким чином, для досягнення справедливого балансу між правами авторів і інтересами роботодавців важливо удосконалити законодавство, яке регулює перехід майнових прав на службові твори, щоб забезпечити належний захист прав обох сторін та уникнути можливих зловживань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Печерова Н. Г. Майнові права на об’єкти суміжних прав, що становлять службовий твір за законодавством України / Н. Г. Печерова // *Аналітично-порівняльне правознавство*. — 2024. — № 4. — С. 157–166. — Режим доступу: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/310923/302219> — Дата звернення: 26.03.2026.
2. Печерова Н. Г. Майнові права автора на службовий твір в авторському праві України / Н. Г. Печерова // *Аналітично-порівняльне правознавство*. — 2024. — С. 160–167. — Режим доступу: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/06/28.pdf> — Дата звернення: 26.03.2026.
3. Хоменко В. Л. Охорона службових творів в Україні, ЄС та США: спільне й відмінне / В. Л. Хоменко — 2023. — С. 363–365. — Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/331210261_Ohorona_sluzbovih_tvoriv_v_Ukraini_ES_ta_SSA_-_spilne_i_vidminne — Дата звернення: 26.03.2026.

Білак Іванна Іванівна

Студент 4 курсу

навчально наукового інституту права

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Захарова Олена Семенівна

Доцент, кандидат юридич. наук

МОВА СУДОЧИНСТВА ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНА ГАРАНТІЯ СПРАВЕДЛИВОГО СУДУ: ПІДХІД ЄСПЛ ТА ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО УКРАЇНИ

Мова, якою здійснюється судочинство, слугує не лише інструментом практичної комунікації в суді, а виступає ключовим процесуальним гарантійним механізмом, що забезпечує реалізацію права на справедливий суд. Забезпечення рівності та можливості повноцінної участі всіх учасників провадження в судових діях залежить від того, наскільки ефективно суд гарантує доступ до своїх процедур мовою, яку розуміє сторона. Це питання охоплює не лише національні процесуальні норми, а й міжнародно-правові стандарти, зокрема практику Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ).

В українському цивільному процесі питання мови розглядається передусім через норму, закріплену в статті 9 Цивільного процесуального кодексу України, де чітко визначено, що цивільні провадження здійснюються державною мовою [1]. Водночас законодавець гарантує учасникам, які не володіють державною мовою або володіють нею недостатньо, право використовувати свою рідну чи іншу мову через перекладача у порядку, встановленому цим Кодексом. Це положення прямо проголошує принцип рівності прав учасників судочинства незалежно від мови, якою вони володіють, і робить його невід'ємною частиною процесуальних гарантій цивільного судочинства України.

У науковому середовищі дане положення розглядається не лише як формальна норма, а як суттєвий інструмент реалізації прав учасників процесу. Так, у спільній праці Олени Захарової та Олексія Житинського акцентується увага на тому, що принцип державної мови в цивільному судочинстві слугує гарантією реалізації прав усіх його учасників, і що трансформація змісту цієї норми в національному законодавстві відбувалася під впливом як внутрішніх, так і міжнародних зобов'язань України [3, с. 164-166]. У цьому контексті автори підкреслюють необхідність викладення частини четвертої статті 9 ЦПК у такій редакції, що унеможливила б спекуляції на «мовному питанні» сторін у суді та підвищила б ефективність реалізації їх процесуальних прав.

Іншим важливим аспектом у науковому дискурсі є ретроспективний аналіз функціонування української мови як державної в цивільному процесі незалежної

України: авторка розглядає періодизацію нормативного регулювання, аналізуючи рішення Конституційного Суду України і позицію Верховного Суду щодо мови процесуальних документів, що вказує на еволюцію підходів до реалізації мовних прав у цивільному судочинстві [3, с. 164-166]. Такий підхід дозволяє оцінити не лише юридичну форму гарантій, а й їх практичну дію в судах.

Міжнародне право, зокрема практика Європейського суду з прав людини, також включає мовне питання у систему гарантій права на справедливий суд. Хоча Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ) прямо не регламентує мову судочинства, практика ЄСПЛ розглядає право на розуміння провадження та можливість участі в ньому як невід'ємну частину справедливого суду [2]. Зокрема, ЄСПЛ у своїй практиці неодноразово підкреслював, що відсутність належного доступу до судових процедур через мовний бар'єр може становити порушення права на справедливий розгляд. Це питання тісно пов'язане з правом на доступ до правосуддя й ефективний засіб судового захисту, які містяться не лише в статті 6, а й у супутніх правових гарантіях [4].

Важливо зазначити, що ЄСПЛ розглядає право на справедливий суд як комплексне явище, яке охоплює не лише механізм розгляду справи, а й забезпечення рівності сторін, можливості їх повноцінної участі, розуміння судового процесу та подання аргументів. Практика ЄСПЛ демонструє, що неможливість правильно донести свої доводи через мовний бар'єр у процесі може бути оцінене як порушення загального права на справедливий розгляд, оскільки це безпосередньо впливає на ефективність реалізації процесуальних прав. Хоча суди ЄСПЛ рідко мають справи, де питання мови було б центральним (у порівнянні з іншими аспектами, як-от доступ до правосуддя взагалі чи розумні строки розгляду), їхня загальна доктрина прав на процесуальну участь підкреслює вагу таких гарантів для справедливого провадження [4].

У науковій літературі звертається увага й на те, що мовні гарантії не повинні бути лише декларативними, а мають практично забезпечувати реальну можливість повноцінної участі в судочинстві. Так, науковцями наголошується, що цивільна процедура повинна базуватися не лише на принципі змагальності, а й на забезпеченні таких процесуальних умов, що гарантують справедливість розгляду у всіх її аспектах, включно з мовними [5, с. 67-70]. Ці ідеї підтверджують, що національні судові моделі повинні гармонізувати свої процесуальні норми з міжнародними стандартами, щоб забезпечити не лише формальний, а й фактичний доступ до справедливого суду.

Законодавча норма ЦПК України щодо мови судочинства віддзеркалює відповідність основним принципам верховенства права та прав людини. Забезпечення використання державної мови в сукупності з гарантіями надання перекладацьких послуг для учасників, які не володіють державною мовою, сприяє реалізації не лише національної мовної політики, а й стандартів правосуддя, що визнаються в міжнародних зобов'язаннях України. За відсутності такої гарантії судовий розгляд може ризикувати стати неефективним або несправедливим.

З точки зору судової практики, українські суди, зокрема Верховний Суд, визнають, що процесуальні гарантії, закріплені в ЦПК і в статті 6 Конвенції, хоч і не збігаються дослівно, але за своєю суттю формують однакові стандарти судочинства [6]. Це означає,

що українські суди орієнтуються на загальні принципи справедливого суду, включно з рівністю сторін та можливістю повноцінно брати участь у процесі, що корелює з мовними гарантіями, навіть якщо мова як така прямо не виокремлюється у міжнародній практиці як самостійний стандарт.

З огляду на це, можна стверджувати, що принцип використання державної мови в цивільному судочинстві та гарантоване право на переклад становлять важливі елементи процесуальних гарантій справедливого суду. Вони виконують функцію не лише комунікативної доступності, а й забезпечують рівність можливостей у реалізації процесуальних прав: подання доказів, участі в дебатах, розуміння обґрунтування рішення суду. Саме така концепція відповідає ідеї рівності сторін та справедливого судового розгляду, яка лежить в основі міжнародних стандартів та національного законодавства.

Таким чином, аналіз українського законодавства, наукових досліджень та практики ЄСПЛ дозволяє зробити висновок, що мова судочинства є важливою процесуальною гарантією справедливого суду, яка реалізується через баланс між вимогою використання державної мови та гарантіями надання перекладацької підтримки тим, хто не володіє нею. Це сприяє рівності доступу до правосуддя та ефективній реалізації процесуальних прав у цивільному судочинстві України в контексті європейських стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний процесуальний кодекс України. Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 20.03.2026)
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ). Рада Європи від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004/stru#Stru (дата звернення 20.03.2026)
3. Захарова О.С., Житинський О.В. Принцип державної мови судочинства як гарантія реалізації прав учасників цивільного процесу: трансформація змісту. *Молодий вчений*. №4. 2024. С. 163-169. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/6166/6034> (дата звернення 20.03.2026)
4. Посібник зі статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Європейський суд з прав людини. 2024. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_6_civil_ukr (дата звернення 20.03.2026)
5. Сакара Н. Ю. The right to a fair trial and a modern civil procedure model. *Problems of Legality*, (141), 2018, С. 65–79. URL: <https://plaw.nlu.edu.ua/article/view/131221/130433> (дата звернення 20.03.2026)
6. Судді ВС ознайомилися з практикою ЄСПЛ, дискусійними питаннями в науці, досвідом США щодо етики та комунікації суддів. Верховний Суд України. 2020. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1036418/> (дата звернення 20.03.2026)

Карпенко М.В.

*здобувач вищої освіти 2 курсу
юридичного факультету*

*Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара,
Україна*

Патерило І.В.

*Професор, д-р юрид. наук, професор кафедри цивільного,
господарського та трудового права
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара*

УСИНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ: ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Усиновлення є однією з ключових форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, що спрямована на забезпечення їхнього невід'ємного права на сім'ю. В умовах сучасних викликів, зокрема збройного конфлікту, внутрішнього переміщення населення та збільшення кількості дітей, які залишилися без належного догляду, питання усиновлення набуває особливої актуальності. Цей інститут поєднує в собі як правові, так і морально-етичні аспекти, що обумовлює складність його регулювання та практичної реалізації. Особливу роль у формуванні підходів до усиновлення відіграє судова практика, психологічні аспекти, соціальна підтримка та міжнародні стандарти.

Метою роботи є комплексний аналіз правового регулювання усиновлення в Україні, дослідження судової практики, визначення етичних проблем, аналіз міжнародного досвіду та окреслення перспектив розвитку цього інституту.

1. Поняття та правова природа усиновлення

Відповідно до Сімейного кодексу України, усиновлення — це прийняття особи у сім'ю на правах дочки або сина, що здійснюється на підставі рішення суду. Усиновлення є юридичним актом, який породжує правові наслідки, аналогічні біологічному батьківству.

Правова природа усиновлення полягає у створенні нових сімейних правовідносин між усиновлювачем та дитиною. При цьому припиняються правові зв'язки дитини з її біологічними батьками, за винятком випадків, передбачених законом.

Усиновлення має такі ознаки:

здійснюється виключно за рішенням суду;

спрямоване на захист інтересів дитини;

має безстроковий характер;

породжує взаємні права та обов'язки.

2. Законодавче регулювання усиновлення в Україні

Основним нормативно-правовим актом є Сімейний кодекс України (глави 18–20). Крім того, важливе значення мають:

Цивільний процесуальний кодекс України;
Закон України «Про охорону дитинства»;
підзаконні акти Кабінету Міністрів України;
міжнародні договори, зокрема Конвенція ООН про права дитини.
Процедура усиновлення включає кілька етапів:
Взяття кандидатів на облік;
Проходження навчання;
Підбір дитини;
Знайомство та встановлення контакту;
Подання заяви до суду;
Судовий розгляд;
Державна реєстрація усиновлення.
Законодавство встановлює чіткі вимоги до усиновлювачів, зокрема:
дієздатність;
досягнення певного віку;
відсутність судимостей за тяжкі злочини;
належні житлові та матеріальні умови.

3. Принцип найкращих інтересів дитини

Ключовим принципом усиновлення є забезпечення найкращих інтересів дитини. Цей принцип закріплений як у національному законодавстві, так і в міжнародних актах.

Він передбачає:

забезпечення стабільного сімейного середовища;
врахування думки дитини (якщо вона досягла відповідного віку);
недопущення дискримінації;
гарантії захисту прав дитини.

Автор вважає, що цей принцип часто декларується, але не завжди повною мірою реалізується на практиці. У деяких випадках формальні процедури можуть переважати над реальними потребами дитини.

4. Етичні аспекти усиновлення

Усиновлення пов'язане з низкою складних етичних питань, які виходять за межі суто правового регулювання. Вони стосуються не лише інтересів дитини, але й прав усиновлювачів, біологічних батьків та суспільства в цілому.

4.1. Таємниця усиновлення

Законодавство України гарантує таємницю усиновлення як важливий елемент захисту інтересів дитини та сім'ї. Проте в сучасному світі ця норма дедалі частіше піддається переосмисленню.

З одного боку, збереження таємниці усиновлення сприяє формуванню стабільних сімейних відносин і захищає дитину від можливих психологічних травм. З іншого боку, повне приховування інформації про походження може негативно впливати на формування особистості дитини, її ідентичність та довіру до батьків. На думку автора, повна таємниця усиновлення не завжди відповідає найкращим інтересам дитини. Більш

доцільним є підхід, за якого інформація відкривається поступово, з урахуванням віку, рівня розвитку та психологічної готовності дитини.

4.2. Міжнародне усиновлення

Міжнародне усиновлення є важливим інструментом забезпечення права дитини на сім'ю, особливо у випадках, коли в Україні неможливо знайти усиновлювачів. Водночас воно породжує низку етичних проблем. Серед них — ризик втрати дитиною національної, культурної та мовної ідентичності, а також небезпека комерціалізації процесу усиновлення. У міжнародній практиці відомі випадки зловживань, що підривають довіру до цього інституту.

На думку автора, міжнародне усиновлення має застосовуватися лише як крайній захід, після вичерпання можливостей національного усиновлення. При цьому держава повинна забезпечити суворий контроль за дотриманням прав дитини.

4.3. Усиновлення дітей з особливими потребами

Однією з найгостріших етичних проблем є усиновлення дітей з інвалідністю або серйозними захворюваннями. Такі діти значно рідше знаходять сім'ю, що створює ситуацію соціальної несправедливості. З етичної точки зору, суспільство не може ігнорувати потреби цієї категорії дітей. Водночас усиновлення таких дітей вимагає від батьків значних моральних, фізичних та матеріальних ресурсів. На думку автора, держава повинна не лише заохочувати такі усиновлення, але й забезпечувати комплексну підтримку сімей, включаючи медичну, психологічну та фінансову допомогу.

4.4. Баланс прав біологічних та прийомних батьків

Ще одним важливим етичним питанням є баланс між правами біологічних батьків та інтересами дитини. У деяких випадках біологічні батьки можуть прагнути відновити свої права, що створює складні моральні дилеми. Автор вважає, у таких ситуаціях пріоритет безумовно має надаватися інтересам дитини, а не формальним правам дорослих.

5. Проблеми правозастосування

Незважаючи на достатньо розвинену нормативно-правову базу, практика усиновлення в Україні стикається з рядом суттєвих проблем.

По-перше, однією з ключових проблем є тривалість процедур усиновлення. Процес може займати від кількох місяців до кількох років, що негативно впливає на дітей, які перебувають у закладах інституційного догляду.

По-друге, значною проблемою залишається бюрократизація процесу. Велика кількість документів, складність процедур та недостатня координація між органами влади ускладнюють процес для потенційних усиновлювачів.

По-третє, існують проблеми недостатнього контролю за умовами проживання дитини після усиновлення. Хоча закон передбачає нагляд, на практиці він не завжди є ефективним.

По-четверте, не можна ігнорувати корупційні ризики, які можуть виникати на окремих етапах процедури. Це підриває довіру до інституту усиновлення та суперечить принципу справедливості.

По-п'яте, існує проблема недостатньої поінформованості населення. Багато громадян мають хибні уявлення про складність або недоступність усиновлення.

На думку автора, вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, який включає як законодавчі зміни, так і підвищення ефективності роботи відповідних органів.

6. Перспективи розвитку інституту усиновлення

Удосконалення інституту усиновлення є важливим напрямом державної політики у сфері захисту прав дитини.

Одним із перспективних напрямів є цифровізація процесів усиновлення. Створення електронних реєстрів та спрощення доступу до інформації може значно зменшити бюрократичні перепони.

Іншим важливим напрямом є підвищення прозорості процедур. Це сприятиме зниженню корупційних ризиків та підвищенню довіри громадян.

Також необхідно розвивати національне усиновлення шляхом інформаційних кампаній та державної підтримки сімей.

Особливу увагу слід приділити післяусиновлювальному супроводу сімей. Психологічна підтримка, консультації та соціальні послуги можуть значно підвищити успішність усиновлення.

На думку автора, ключовим напрямом розвитку є зміна підходу від формального виконання процедур до реального забезпечення інтересів дитини.

Усиновлення в Україні є складним правовим, соціальним та моральним інститутом, що відіграє важливу роль у забезпеченні права дитини на сім'ю. Аналіз законодавства свідчить про його загальну відповідність міжнародним стандартам, однак практика правозастосування виявляє низку проблем, які потребують вирішення. Етичні аспекти усиновлення демонструють, що цей інститут не може розглядатися виключно з юридичної точки зору. Він вимагає врахування психологічних, соціальних та моральних факторів. На думку автора, подальший розвиток інституту усиновлення має ґрунтуватися на таких принципах: пріоритет інтересів дитини, прозорість процедур, доступність усиновлення для громадян та належна підтримка сімей. Крім того, важливо формувати у суспільстві позитивне ставлення до усиновлення як до соціально значущого явища. Таким чином, лише комплексний підхід до реформування інституту усиновлення дозволить забезпечити ефективний захист прав дітей та створення для них належних умов життя і розвитку.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF#Text>
Харитонов Є. О. Сімейне право України : навч. посіб. — Одеса : Фенікс, 2019.

Красицька Л. В. Правове регулювання усиновлення в Україні. — К. : Алерта, 2021.

Шевченко Я. М. Проблеми усиновлення в сучасній Україні // Юридична наука. — 2022. — № 3.

Конончук Богданна Ростиславівна,
*здобувачка освітнього ступеня бакалавра
юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова*

ПРОТИДІЯ СЕКСУАЛЬНОМУ НАСИЛЬСТВУ ЩОДО ДІТЕЙ У КОНТЕКСТІ ВІЙНИ

Сексуальна експлуатація та сексуальне насильство щодо дітей досі залишається трагічною реальністю для всіх країн. Вони є серйозним порушенням прав дитини та мають довготривалі і руйнівні наслідки на все життя [1]. Сексуальне насильство щодо дітей становить одне з найтяжчих порушень фундаментальних прав людини та потребує особливої правової охорони, що набуває критичного значення в умовах збройного конфлікту [2]. У воєнних умовах ризику сексуального насильства щодо дітей значно зростають через окупацію територій, масове переміщення населення, онлайн-грумінг та використання сексуального насильства як інструменту терору та психологічного тиску [2, 3].

За оціночними даними Ради Європи кожна п'ята дитина страждає від різних форм сексуального насильства. Особи, які скоюють сексуальне насильство над дітьми, у 8 випадках із 10 за даними Національного товариства з питань запобігання жорстокості до дітей (National Society for the Prevention of Cruelty to Children (NSPCC) зазвичай є добре знайомими людьми для дитини. Це можуть бути члени сім'ї, інші родичі, близькі друзі батьків, друзі, сусіди. Тобто переважна більшість випадків сексуального насильства над дітьми відбувається в так званому «колі довіри». У випадку, коли агресор є близьким родичем, дитина може не розповісти про насильство аж допоки не стане дорослою. А може не розповісти ніколи. Саме латентність цього кримінального правопорушення є великою проблемою та призводить до невеликої кількості доведених справ до суду та покарання кривдника. Аналіз результатів опитування дітей свідчить, що кожна п'ята дитина в Україні зазнавала різних форм сексуального насильства, а кожна третя ніколи про це не розповість. У більш ніж у 80% випадків про насильство кривдниками були добре знайомі дітям люди, майже у 90% випадків відносно дітей ніхто не повідомляв правоохоронні органи [1].

У контексті повномасштабної агресії РФ ця латентність особливо висока на окупованих територіях, де доступ до правоохоронних органів відсутній, а жертви бояться подальших репресій. Сексуальне насильство щодо дітей у контексті війни кваліфікується не лише як кримінальне правопорушення проти статевої свободи та недоторканності (статті 152–156 Кримінального кодексу України (далі – КК України), а й як порушення законів та звичаїв війни (ч. 1 ст. 438 КК України), що може мати ознаки воєнного злочину або злочину проти людяності відповідно до Римського статуту Міжнародного кримінального суду (далі – Статут) та Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій

1949 року [3]. Головною відмінністю між звалтуванням «за звичайних умов» (ст. 152 КК України) і воєнним злочином (ст. 438 КК України) є те, що в останньому випадку сексуальне насильство розглядається як засіб ведення війни, елемент терору або широкомасштабного нападу на цивільне населення, і такі дії повинні мати певні ознаки суб'єктивної та об'єктивної сторін злочину [2].

Відповідно до правових позицій Міжнародного кримінального суду, викладених у рішенні у справі «The Prosecutor v. Germain Katanga» (№ ICC-01/04-01/07), кримінально-правова кваліфікація сексуального насильства як злочину проти людяності (п. «g» ч. 1 ст. 7 Статуту) або воєнного злочину (п. «vi» ч. 2 ст. 8 Статуту) детермінується сукупністю об'єктивних та суб'єктивних ознак складу злочину [2]. Зокрема, для інкримінування сексуального насильства як злочину проти людяності обов'язковою є доведеність контекстуального елемента: вчинення діяння в межах широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення. Суб'єктивна сторона при цьому охоплює не лише прямий умисел на вчинення насильства, а й усвідомлення наявності збройного конфлікту і того, що діяння були частиною цього нападу, спрямованого проти цивільного населення. Натомість кваліфікація діяння як воєнного злочину вимагає встановлення територіально-часового та причинно-наслідкового зв'язку між насильством і конфліктом. Об'єктивну сторону злочину виражає дія, яка мала місце в контексті збройного конфлікту неміжнародного характеру та була пов'язана з ним. Суб'єктивна сторона передбачає усвідомлення порушником фактичних обставин, що зумовлюють наявність збройного протистояння, а також умисел на вчинення таких дій [2].

Таким чином, кваліфікація сексуального насильства як злочину проти людяності чи воєнного злочину залежить не лише від самого факту вчинення таких діянь, а й від встановлення їх контексту та зв'язку із ширшим збройним конфліктом або систематичним нападом на цивільне населення. Вирішальне значення має доведення як об'єктивних елементів (масштабність, систематичність, зв'язок із конфліктом), так і суб'єктивних (умисел та усвідомлення обставин), що у сукупності дозволяє відмежувати ці міжнародні злочини від інших кримінальних правопорушень і забезпечити їх належну правову оцінку в межах міжнародного кримінального права [2].

Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року, а саме стаття 38, встановлює, що держави-учасниці зобов'язані поважати норми міжнародного гуманітарного права, які застосовуються до них у випадках збройних конфліктів і стосуються дітей, а також забезпечувати їх неухильне дотримання. Згідно зі своїми зобов'язаннями за міжнародним гуманітарним правом, пов'язаним із захистом цивільного населення під час збройних конфліктів, держави-учасниці зобов'язані вживати всіх можливих заходів з метою забезпечення захисту дітей, яких торкається збройний конфлікт, та догляду за ними. Окрім того, у статті 27 Конвенції про захист цивільного населення під час війни 1949 року вказується, що особи, які перебувають під захистом, мають право за будь-яких обставин на особисту повагу, повагу до своєї честі, права на сім'ю, їхніх релігійних переконань та обрядів, звичок та звичаїв. До них завжди слід ставитися гуманно й захищати їх, зокрема, від будь-якого акту насильства чи залякування.

Додатковий протокол I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, від 8 червня 1977 року, а

саме пункти 1–3 статті 77, встановлює, що діти користуються особливою повагою, і їм забезпечується захист від будь-якого роду непристойних посягань. Сторони, що перебувають у конфлікті, забезпечують захист і допомогу, які їм потрібні з огляду на їхній вік або з будь-якої іншої причини [3].

Міжнародно-правовою основою протидії сексуальному насильству щодо дітей є Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства від 25 жовтня 2007 року, або ж Лансаротська конвенція, ратифікована Україною Законом України № 4988-VI від 20 червня 2012 року [4]. Цей договір є першим обов'язковим регіональним актом, спрямованим виключно на захист дітей від сексуальної експлуатації та насильства. Конвенція охоплює сексуальне розбещення дитини в «колі довіри», а також дії, вчинені з комерційною метою та з метою отримання прибутку. Вона встановлює, що держави в Європі та поза її межами мають прийняти конкретне законодавство, спрямоване на криміналізацію такої поведінки, і вжити заходів з акцентом на захист найкращих інтересів дітей, щоб запобігти сексуальному насильству, а також захистити дітей-потерпілих і притягнути винних до відповідальності. Це сприяє розвитку міжнародного співробітництва для досягнення спільних цілей. Конвенція встановлює комплексний підхід, що включає криміналізацію всіх форм таких діянь, превентивні заходи та спеціальні гарантії захисту жертв з урахуванням принципу найкращих інтересів дитини (стаття 3) [4].

Зокрема, Лансаротська конвенція зобов'язує держави криміналізувати сексуальне насильство (ст. 18), сексуальну експлуатацію дітей (ст. 19–21), дитячу порнографію (ст. 20), грумінг (ст. 23) тощо. Превентивний блок Конвенції (статті 4–11) передбачає обов'язкове навчання дітей правилам особистої безпеки з п'ятирічного віку, обов'язкову перевірку осіб, які працюють з дітьми, та програми реабілітації правопорушників. Захист жертв (статті 24–30) включає «child-friendly» процедури допиту, обмеження кількості опитувань, використання спеціалізованих приміщень (так звані «зелені кімнати»), залучення психологів та гарантування безоплатної правової допомоги [4].

Однак самі по собі положення Конвенції набувають реального значення лише через їх застосування у судовій практиці. Особливу роль у цьому відіграє Європейський Суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), який формує підходи до кваліфікації сексуального насильства та визначає обсяг позитивних зобов'язань держав у цій сфері. Зокрема, у справі «Ukraine and the Netherlands v. Russia» (заяви № 8019/16, 43800/14, 28525/20 та 11055/22, рішення від 9 липня 2025 року) заявники звернулися до ЄСПЛ через систематичні та масові порушення статті 3 Конвенції з боку рф в Україні з 2014 року (з різким загостренням після 24 лютого 2022 року). Серед ключових претензій – адміністративна практика катувань, нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження, включно з широким і систематичним застосуванням сексуального насильства проти цивільного населення та військовополонених, зокрема дітей, як скоординованої державної політики рф [5].

ЄСПЛ одноголосно встановив, що сексуальне насильство застосовувалося широко та систематично зі сторони агресорів щодо осіб віком від 4 до 80 років – переважно жінок і дівчат, але також чоловіків і хлопців – як поза місцями утримання (в домішках, покинутих будинках, укриттях), так і під час затримань. З огляду на це, Суд визнав, що таке

поводження, щонайменше, становило нелюдське та таке, що принижує гідність, поведження у значенні статті 3 Конвенції. Крім того, у рішенні зазначено, що перелічені вище практики становлять собою модель умисного нелюдського поведження, що завдає сильного болу і страждань з метою, зокрема, отримання інформації, покарання, залякування та приниження постраждалих осіб [5].

Отже, Суд прямо визнав, що сексуальне насильство застосовувалось рф в Україні як частина військової стратегії з метою дегуманізації, приниження та зламу морального духу українського населення - як окремих осіб, так і спільноти в цілому - та для утвердження домінування над суверенною територією України. Крім того, ЄСПЛ вважає, що використання зґвалтування як «зброї війни» є актом крайньої жорстокості, що становить катування у розумінні статті 3 Конвенції [5].

Імплементация Лансаротської конвенції в національне законодавство України відбулася шляхом прийняття Закону № 1256-IX від 18 лютого 2021 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементации Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства» [6]. Зазначеним Законом КК України доповнено новими складами злочинів (ст. 156¹ – грумінг, ст. 301¹, 301²), змінено редакцію статей 153 та 301 КК України, а Кримінально-процесуальний кодекс України доповнено нормами щодо спеціальних правил допиту малолітніх та неповнолітніх потерпілих [4].

Подальшим кроком у розвитку національної системи захисту дітей стало затвердження Постанови Кабінету Міністрів України № 1513 від 19 листопада 2025 року «Про затвердження Порядку реагування на випадки насильства та жорстокого поведження з дітьми» [7]. Цей нормативно-правовий акт встановлює єдиний обов'язковий порядок дій для всіх суб'єктів, які працюють з дітьми. Алгоритм передбачає негайне припинення насильства, надання домедичної допомоги, повідомлення поліції та служби у справах дітей протягом трьох годин, створення міжвідомчої комісії протягом трьох робочих днів, надання комплексної допомоги потерпілій дитині та фіксацію випадку в Єдиному реєстрі. У воєнних умовах Порядок адаптовано для роботи з внутрішньо переміщеними особами та онлайн-випадками насильства [7]. Це фактично «золота година» реагування: 3 години на повідомлення батьків, інших законних представників та правоохоронців у разі виявлення ознак насильства та жорстокого поведження з дитиною.

Форми захисту прав дитини від сексуального насильства являють собою сукупність правових засобів і процедур, спрямованих на попередження, припинення та відновлення порушених прав дитини. У юридичній доктрині традиційно виділяють дві основні групи форм захисту: юрисдикційну та неюрисдикційну [8]. Юрисдикційна форма захисту передбачає звернення до компетентних державних органів або суду для примусового відновлення порушеного права. Вона включає судовий порядок (розгляд кримінальних проваджень у загальних судах з урахуванням ювенальної спеціалізації) та адміністративний порядок (реагування служб у справах дітей, Національної поліції, органів опіки).

Судовий захист є найбільш дієвим механізмом, оскільки дозволяє не лише притягнути винну особу до кримінальної відповідальності, а й забезпечити застосування

«child-friendly» процедур (наприклад, проведення допиту дитини спеціально кваліфікованими фахівцями з урахуванням віку, зрілості та рівня розуміння; використання відео- або аудіозапису показань як допустимих доказів для уникнення повторних допитів; проведення інтерв'ю в спеціально обладнаних приміщеннях, організованих для дітей та в умовах, сприятливих для дитини (наприклад, «зелених кімнат») з м'яким освітленням, іграшками та без відволікаючих факторів); обмеження кількості та тривалості допиту відповідно до концентрації уваги дитини; уникнення навідних запитань та застосування адаптованої мови спілкування; мінімальний або відсутній прямиий контакт дитини-потерпілої з підозрюваним/обвинуваченим, якщо дитина не бажає протилежного; участь психологів чи соціальних працівників для оцінки стану дитини та надання підтримки), призначення компенсації моральної шкоди та психологічної реабілітації жертви [8]. Натомість неюрисдикційна форма захисту в контексті сексуального насильства щодо дітей має обмежене застосування через вік та беспорядний стан дитини. Вона може проявлятися у діях законних представників або спеціалізованих громадських організацій, однак у більшості випадків пріоритет віддається державним механізмам [8].

Важливим елементом практичної імплементації Лансаротської конвенції в Україні є впровадження моделі Барнахус – міждисциплінарного закладу для роботи з дитми-жертвами насильства, де в одному місці проводиться опитування, медичний огляд та первинна реабілітація. Це дозволяє уникнути багаторазових допитів та значно зменшує ретравматизацію. Станом на 2025–2026 рр. в Україні функціонує вже понад 15 таких центрів у різних містах (Вінниця, Львів, Чернівці, Київ тощо) [5]. Модель Барнахус - це одна з ключових реформ у сфері захисту прав дітей, яка переходить від пілотних проєктів до системного впровадження. Вона змінює сам підхід до кримінального процесу щодо дітей - від формального до гуманного та орієнтованого на потреби дитини.

Аналіз наведених законодавчих змін та судової практики свідчить про поступове формування стабільної позиції законодавця та судових органів щодо застосування норм Лансаротської конвенції та ефективного алгоритму реагування на порушення прав дитини, навіть в умовах воєнного стану. Водночас залишаються невирішеними питання підвищення латентності таких злочинів на окупованих територіях, розширення мережі «зелених кімнат» та спеціальної підготовки суддів і прокурорів [3, 8]. За даними Офісу Генерального прокурора, станом на початок листопада 2024 року, 59 військовослужбовців РФ знаходяться у статусі підозрюваних за сексуальне насильство щодо цивільного населення, зокрема і дітей. Щодо ще 36 осіб слідство завершено, очікується судовий розгляд. Ще п'ятьом оголошено вирок в українських судах: від 10 до 12 років позбавлення волі [9].

Отже, в умовах збройного конфлікту сексуальне насильство щодо дітей набуває ознак системного воєнного злочину, що вимагає інтеграції норм міжнародного гуманітарного права з національними механізмами захисту, заснованими на положеннях Лансаротської конвенції. Україна досягла значного прогресу в імплементації цих стандартів: від ратифікації Конвенції та криміналізації грумінгу й інших форм експлуатації (Закон № 1256-IX) до запровадження єдиного алгоритму реагування (Постанова КМУ № 1513 від 19.11.2025) та моделі Барнахус, яка мінімізує ретравматизацію жертв через «child-

friendly» процедури та міждисциплінарний підхід. Водночас залишаються актуальними виклики: висока латентність злочинів на окупованих територіях, недостатня мережа Барнахус-центрів, необхідність розширення спеціальної підготовки суддів, прокурорів та працівників служб у справах дітей, а також забезпечення реального виконання покарань за воєнні злочини. Подальше вдосконалення законодавства, посилення міжвідомчої координації та міжнародної співпраці дозволить максимально ефективно протидіяти сексуальному насильству щодо дітей, особливо у воєнний час, та забезпечити комплексний захист і реабілітацію кожної постраждалої дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Круглякова Г. Європейський день захисту дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства 18 листопада. Центр «Адвокат дитини» Вищої школи адвокатури НААУ. 18.11.2021. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/yevropejskyj-den-zahystu-ditej-vid-seksualnoyi-ekspluatatsiyi-ta-seksualnogo-nasyilstva-18-lystopada> (дата звернення: 11.03.2026).
2. Сексуальне насильство щодо дітей в умовах збройного конфлікту. Центр «Адвокат дитини» Вищої школи адвокатури НААУ. 26.10.2022. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/seksualne-nasyilstvo-shhodo-ditej-v-umovah-zbrojnogo-konfliktu> (дата звернення: 11.03.2026).
3. Сексуальне насильство щодо дітей в умовах збройного конфлікту. Вища школа адвокатури НААУ. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/seksualne-nasyilstvo-shhodo-ditej-v-umovah-zbrojnogo-konfliktu> (дата звернення: 11.03.2026).
4. Лансаротська конвенція – амбітний план захисту дітей від сексуального насильства. Аналітичний центр «ЮрФем». 13.06.2021 (оновлено 08.08.2025). URL: <https://jurfem.com.ua/lansarotska-konvenciaambitnyi-plan/> (дата звернення: 11.03.2026).
5. Рішення ЄСПЛ у справі «Ukraine and the Netherlands v. Russia.» (заяви № 8019/16, 43800/14, 28525/20, 11055/22) від 09.07.2025 року. Європейський Суд з прав людини. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-244292> (дата звернення: 11.03.2026).
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: Закон України від 18.02.2021 № 1256-IX. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2021, № 20, ст.187. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256-20#Text> (дата звернення: 11.03.2026).
7. Про затвердження Порядку реагування на випадки насильства та жорстокого поводження з дітьми: постанова Кабінету Міністрів України від 19.11.2025 № 1513. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1513-2025-p> (дата звернення: 11.03.2026).
8. Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дитини. Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice, 2010. URL: https://rescentre.org.ua/Uploads/Files/docs/Guidelines_cChildFriendly_Justice_Ukr.pdf (дата звернення: 11.03.2026).
9. Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом: як розпізнати і протидіяти. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/seksualne-nasyilstvo-povyazane-z-konfliktom-yak-rozpoznati-i-protidiyati> (дата звернення: 11.03.2026).

Омельчук Іван Сергійович,
*Курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування Національної поліції України,
Науковий керівник: Декусар Ганна Геннадіївна,
Старший викладач кафедри мовної підготовки,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ.*

TACTICAL APPROACHES TO INTERROGATION AND INTERVIEWING OF VULNERABLE VICTIMS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

The process of interrogating and questioning interviewing of vulnerable victims represents a critical aspect of modern criminal investigations. Vulnerable victims include individuals affected by situations involving terrorism, criminal networks, trafficking of humans, gender-related violence, domestic abuse, sexual offenses, exploitation, or hate-motivated crimes, including people with disabilities or those exposed to extreme danger. These individuals often face psychological, emotional, alongside societal impediments that might affect their ability to report accurate information, which directly affects the effectiveness of criminal investigations investigations.

Establishing minimal standards regarding victims' rights, support, and protection is essential to safeguard especially at-risk persons, such as those subjected to repeated abuse, gender-based harm, or other offenses. In foreign jurisdictions, receive adequate legal safeguards and psychological support. The primary goal of this study is to systematize the tactical approaches employed during interrogation and interviewing, with particular attention to vulnerable victims. This requires analyzing the emotional and ethical perspectives and procedural factors that influence information-gathering effectiveness. The research aims to pinpoint methods that help investigators secure comprehensive, trustworthy, and up-to-date information while simultaneously upholding the rights and safety concerning all persons taking part in criminal justice matters. cases. roceedings, including witnesses, suspects, and victims.

Effective interrogation and interviewing involve several interrelated components. During the interrogation of a suspect, investigators must determine the timing, the location and approach associated with the criminal incident, whether violence or threats were used, the criteria for selecting the affected party, the bond between the suspect and the victim, and the suspect's recognition of the victim's age, health, and development. It is also important to consider the victim's behavior before, during, and post-offense; whether recording or dissemination tools were used; who was notified about the crime; the level of participation and roles of any accomplices; the frequency of offenses involving the same victim; the number of criminal incidents episodes; and the physical and mental state of the suspect.

The tactical aspects of conducting an interrogation encompass careful preparation, establishing psychological contact, selecting methods aligned with the personal attributes regarding the person being interviewed, ensuring full compliance with applicable laws and ethical guidelines investigators

are required to respond with adaptability to the behavior of interviewees, controlling the conversation, and guiding it toward obtaining reliable and complete information.[3]

Interrogation is both a procedural form of communication and a complex tactical process that requires systematic application of influence methods to secure. Detailed, correct, and timely data that must be acquired out with consideration of legal, ethical, and psychological factors to enhance investigative operational efficiency while safeguarding that the information collected is neither distorted nor incomplete testimonies [1][2]

When conducting interviews with vulnerable attention should be focused on victims' psychological state, levels of stress, and any past experiences traumatic experiences. Tactical approaches should incorporate methods that reduce anxiety, foster trust, and gradually build rapport. Communication strategies must be adapted to each victim's psychological needs, and care must need to be carried out to safeguard against further psychological or emotional damage. Correctly applied tactics allow investigators to gather objective, full, and reliable information while maintaining the dignity, the victim's safety, health, and general welfare [5].

The effectiveness of lecture-based learning in higher education institutions largely depends on the proper organization and structure of the presented material. Clear formulation of learning objectives, logical sequencing of information, and the use of methods that maintain students' attention play a significant role in improving the educational process. A balanced combination of traditional explanations with modern educational tools contributes to better knowledge acquisition and enhances the overall quality of education. [4]

In conclusion, the interrogation and interviewing of vulnerable victims require an integrated approach that balances investigative rigor with ethical and psychological considerations. Tactical preparation, establishment of psychological contact, individualized communication methods, together with unwavering adherence to legal and ethical norms, are necessary to achieve reliable outcomes. By applying these strategies, investigators can secure reliable information while simultaneously upholding the rights and maintaining the well-being of vulnerable persons participants. Such practices ensure that criminal proceedings combine efficiency with fairness, respect, and conformity to worldwide standards for victim care successful implementation of these tactical approaches strengthens the overall credibility, efficiency, and fairness in the context of the criminal justice system.

ЛІТЕРАТУРА

1. Rodiuk, O. V.. Tactics of conducting and the significance of interrogation in criminal proceedings: types, preparation, and features. *Bulletin of the Criminological Association of Ukraine*, 33(3), 382–395. 2026
2. Rodiyuk, Features of tactics of interrogation in criminal proceedings. *Archives of Criminology and Forensic Sciences*, 10(2), 120–129. 2024
3. Makarova, O. Tactical features of conducting an interrogation in criminal proceedings. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Special Issue № 2 (127)*, 207–212. 2023
4. Dekusar, G., & Rizvanova, K. (2023). Use of silent collaborators: The experience of the UK police. *Nauka Journal*.
5. Pasichnichenko, D. Psychological features of interrogation tactics of vulnerable victims in criminal proceedings. *Legal Psychology*, 1(34). 2024